

МАТЕРІАЛИ II МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА»**
(27–28 жовтня 2017 року)

Львів
2017

УДК 340.11(063)

А 43

Актуальні проблеми реформування сучасного законодавства.

А 43 Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 27-28 жовтня 2017 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 148 с.

ISBN 978-966-916-394-3

У збірнику представлені матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми реформування сучасного законодавства». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, міжнародного публічного та приватного права, цивільного, сімейного, житлового, адміністративного права та процесу, кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 340.11(063)

ISBN 978-966-916-394-3

© Колектив авторів, 2017
© Видавничий дім «Гельветика», 2017

ЗМІСТ

ІСТОРИЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Жуков М.С. ГЕНЕЗИС ІНСТИТУТУ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ.....	7
Мандель Р.Я. ВИДИ ДИСКРИМІНАЦІЇ.....	11
Марценко Н.С. СУЧАСНІ ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ.....	14

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Головко К.В. ДО ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ «МУНІЦИПАЛЬНОГО» ТА «МІСЬКОГО» ПРАВА В УКРАЇНІ.....	18
Дивнич Д.І. ДЕРЖАВНІ НАГОРОДИ УКРАЇНИ.....	20
Кривульський Д.С. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ.....	23
Линдюк С.С. НОРМИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В РЕГЛАМЕНТАХ МІСЦЕВИХ РАД.....	26
Момотюк В.О. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	28
Рябуха А.А. ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ. РЕАЛЬНІСТЬ ЗАВДАНЬ.....	30
Сметаніна А.О. ОСОБЛИВОСТІ ЗАКРІПЛЕННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН.....	32

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Борох А.Ю. ФІЗИЧНА ОСОБА – СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА.....	36
Д'яконова А.Д. ВИЗНАННЯ ЯК ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ФЕНОМЕН ІСНУВАННЯ НЕВИЗНАНИХ ТА ЧАСТКОВО ВИЗНАНИХ ДЕРЖАВ.....	39
Дочинець А.М. МИРНІ ЗАСОБИ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ.....	42
Лаптур М.Ю. ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ.....	46

Лукань М.О. ЗНАЧЕННЯ LEX MERCATORIA В СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ	49
Мілевська М.І. ПРОБЛЕМИ КОДИФІКАЦІЙ НОРМ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	52
Сосницька Ю.Д. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВАТИКАНУ ЯК СУБ'ЄКТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	55

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Palidovych M.B. HISTORICAL DEVELOPMENT AND CURRENT STATE OF EUROPEAN UNION COMPETITION LAW	59
Ткаченко М.С. ВИХІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ З ЄС: ПРАВОВІ НАСЛІДКИ	62

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Клоченко Т.О. ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД	66
Лук'ян В.О. ДЖЕРЕЛА АЛЬТЕРНАТИВНИХ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	69

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Бутко Р.С. ЦІННІ ПАПЕРИ ЯК ЗАСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ МАЙНОВИХ ВІДНОСИН.....	72
Ільченко Б.О. ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ РЕЧОВИХ ПРАВ	74
Кутейнікова А.Д. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ УКЛАДЕННЯ МИРОВОЇ УГОДИ В ПРОЦЕДУРІ БАНКРУТСТВА.....	76
Максимчук І.А. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА	79
Свиридюк С.М. ДОКАЗИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	82
Терещенко Л.С. САНАЦІЯ ЯК ФОРМА СПРИЯТЛИВОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА	85
Харицька А.М. СКЛАДОВІ ВІДНОСИН З СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА.....	89

Хомченко О.В. ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ МАЛОЛІТНЬОЮ ТА НЕПОВНОЛІТНЬОЮ ОСОБОЮ.....	91
--	----

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Абдулкадірова Е.Е. ДЕЯКІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПАТРУЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ	95
Єфіменко Л.Л. ЗАКОНОДАВЧЕ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ ПРИ ВИКОНАННІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	98
Казакова О.С., Чащина А.В. ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ТА ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ В АРХІВАХ.....	101
Кучмай Є.В., Власюк В.М. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ.....	104
Ліфашина Д.Є., Прудка Л.М. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ.....	107
Самойлова К.А. ОСОБЛИВОСТІ САНАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	109
Слончак В.В. ДО ПИТАННЯ СУБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА.....	112
Слончак В.В. ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА	115
Собуцька Б.Б. БІТКОІН: ЕКСКУРС У КРИПТОВАЛЮТНИЙ РИНОК.....	119
Цезар А.Р. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОРОЗУМІННЯ «КІБЕРБЕЗПЕКИ» В УКРАЇНІ.....	121

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Адамова В.С. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕТОДІВ ЗДІЙСНЕННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ.....	125
Іванова Ю.В. ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	128
Кінаш Я.А. СУДОВА ПРАКТИКА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА	132
Попович О.О. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ.....	135

Сівулич О.А.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

ЗА КАТУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА РЕСПУБЛІЦІ МОЛДОВА:

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА..... 137

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ,
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Роянова І.В.

ОСНОВНІ ПИТАННЯ СКЛАДАННЯ ДОСУДОВОЇ ДОПОВІДІ

ЯК ОДНІЄЇ З ФУНКЦІЙ ОРГАНУ ПРОБАЦІЇ 141

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Жуков М.С.

студент,

Науковий керівник: Удовика Л.Г.

доктор юридичних наук, доцент,

Запорізький національний університет

ГЕНЕЗИС ІНСТИТУТУ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

Останнім часом, із розвитком економічних відносин, починає розвиватися і система закупівлі товарів, робіт, послуг за бюджетні кошти. Відповідна система у чинному законодавстві України отримала назву публічні закупівлі. При цьому, не дивлячись, на цілий ряд трансформаційних процесів інституту публічних закупівель в Україні, що розпочалися з 2014 року, відповідний інститут має глибоке історичне коріння.

Проведення публічних торгів бере свій початок з часів існування Стародавнього Риму та сама процедура здійснення була пов'язана з передачею в оренду міських земель [1].

На теренах сучасної України, а саме в часи існування Київської Русі можна виділити певні прообрази відкритих торгів, як елементу здійснення публічних закупівель, які здійснювалися у формі торжка і ярмарки. На відповідних масових скупченнях людей, продавці пропонували свій товар, за ціну якого можна було понизити, шляхом переговорів. При цьому, внутрішня торгівля часів Київської Русі велася переважно саме на торгах [1, с. 8].

Реформи в системі публічного управління, а отже відповідно і в системі публічних закупівель розпочалися за часів правління Олександра І. Приймалися урядові акти, які регламентували і корегували проведення публічних закупівель, з'явилися документи, в яких визначалася відмінність між постачанням і підрядом, що, у свою чергу, значно полегшило підготовку документів для проведення торгів.

Другий етап становлення системи публічних закупівель розпочався після революції 1918 року, коли необхідно було відновлювати практику проведення конкурсних торгів. Робітничо-селянська Інспекція узагальнила вже існуючий досвід і розробила 30 листопада 1921 р. Положення про поставки і підряди. У 1927–1928 роках інтерес до торгів починає зростати і видається нове Положення про державні підряди і поставки [1].

Розвиток законодавства про публічні закупівлі розпочинається з другої половини 1980-х років. Одним із важелів впливу на діяльність державних

підприємств в умовах проголошеного курсу на «прискорення соціально-економічного прогресу радянського суспільства» стає «державне замовлення» – поняття, яке було вперше застосовано Держпланом СРСР при розробці проекту народногосподарського плану на 1988 рік.

Порядок формування державних замовлень у 1989-1990 рр. регулювався Тимчасовим положенням про порядок формування державних замовлень, затвердженим Постановою Ради Міністрів СРСР від 25.07.88 р. [1, с. 12].

Після ліквідації системи централізованого матеріально-технічного забезпечення в системі публічних закупівель виникло багато проблем. Правовий вакуум і економічні проблеми країни породжували корупцію і нерациональне використання бюджетних коштів. Тільки у 1990-х роках, з моменту набуття Україною незалежності та адаптації до ринкової економіки, процес формування законодавства про публічні закупівлі стає більш динамічним, з'являються перші згадування про проведення торгів.

Основною проблемою тогочасної України була відсутність нормативної регламентації процедури публічних торгів, що породжувало протиріччя та зловживання з боку замовників, оскільки чітка процедура проведення, а тим паче оскарження рішення врегулюванню не була.

Першим кроком на шляху до становлення прозорої системи державних закупівель стало прийняття 1 жовтня 1992 року Положення про порядок підготовки, організації та проведення міжнародних торгів на території України, яке визначало порядок проведення міжнародних торгів щодо реалізації проектів співробітництва за рахунок усіх джерел фінансування. Згідно з цим положенням тендер визначався як різновид міжнародних торгів.

Уперше в Україні на законодавчому рівні було визначено, що метою організації торгів є зростання ефективності на основі конкуренції для досягнення зменшення рівня цін та вибору найсприятливіших умов контракту. Також було відокремлено різні види торгів: відкриті, відкриті з попередньою кваліфікацією учасників, закриті, індивідуальні. Окрім цього, були встановлені випадки проведення закупівлі без проведення торгів. Для організації та проведення торгів створювався тендерний комітет, склад якого узгоджувався з керівником організації замовника, з Міністерством зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі та уповноваженим державним органом галузевого або територіального управління. Комітет складався з представників замовника, Міністерством зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі, проектних та інших зацікавлених організацій.

До 1992 року існувала система розрахунку постачальник-замовник. З 9 листопада 1992 року Розпорядженням КМУ № 735 були введені розрахунково-касові центри НБУ, а потім всі розрахунки між замовниками, що фінансуються за рахунок державного бюджету та виконавцями здійснюються тільки через Державне казначейство України.

Постанова КМУ № 400 від 21 липня 1992 року затвердила концепцію державного замовлення, встановивши, що публічні закупівлі є складовою частиною системи економічних методів державного регулювання. У той же час розпорядженням КМУ створювалися окремі тендерні комітети під великі фінансові проекти за державні кошти [3, с. 115].

Докорінні зміни у сфері публічних закупівель внесла Постанова Кабінету Міністрів України від 28.04.1995р. «Про порядок організації закупівель продукції для державних потреб», якою було встановлено, що державні закупівлі здійснюються на конкурсній основі, але при цьому сам порядок проведення таких конкурсів не встановлювався.

Наміри України інтегруватися в європейські економічні структури та приєднатися до системи ГАТТ / СОТ значною мірою вплинули на законодавчі зміни у сфері публічних закупівель, оскільки головною умовою для реалізації цих намірів було приведення внутрішнього законодавства України, у відповідність до норм і правил міжнародної торгівлі, зокрема тих, що містяться в Угоді про державні закупівлі. Так, обов'язковими вимогами були відсутність будь-яких проявів дискримінації постачальників, здійснення закупівель, здійснення закупівель на конкурсній основі із забезпеченням прозорості на кожній стадії торгів (тендерів) на вимогу будь-кого з постачальників.

В результаті численних змін у нормативно-правових актах, подальшої здійсненні їх систематизації та прийнятті норм, направлених на дотримання правил проведення публічних закупівель, встановлених європейським та світовим співтовариством, 01.06.2010 року було прийнято Закон України «Про здійснення державних закупівель» [5]. Відповідний закон значно спростив процедуру проведення державних закупівель, встановив форми її проведення, закріпив положення про діяльність тендерного комітету, про процедуру оскарження результатів закупівлі, а також встановив умови обов'язкового здійснення придбання товарів, робіт, послуг через систему закупівлі.

11 листопада 2013 року розпочав свою роботу в Києві проект ЄС «Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС». Загальною метою Проекту стало здійснення внеску у розвиток сталого і послідовного управління державними фінансами, шляхом створення всеосяжної і прозорої нормативно-правової бази для здійснення державних/публічних закупівель, ефективної інституційної інфраструктури для здійснення державних/публічних закупівель, а також шляхом забезпечення підзвітності та цілісності органів державної влади в сфері закупівель та розвитку системи державної допомоги в Україні. Результатом адаптації українського законодавства до норм ЄС спочатку стало внесення змін до Закону України «Про здійснення державних закупівель», 20 квітня 2014 року, а у подальшому прийняття Закону України «Про публічні закупівлі» [6], 15 грудня 2015 року. На основі відповідного закону було

здійснено поступовий перехід з паперового на електронний режим, в результаті чого, усі закупівлі, які здійснюються за бюджетні кошти були переведені в електронну систему «ПРОЗОРРО».

Таким чином, аналізуючи історичні аспекти зародження і розвитку придбання товарів, робіт, послуг за бюджетні кошти, можна зазначити, що еволюційний процес розвитку українського законодавства мав досить тривалий характер, при тому що, перше нормативне регулювання процедури публічних закупівель з'являється ще у XVII ст. При цьому, з метою більш повного розуміння історичного розвитку процесу становлення сучасної закупівельної системи, можна умовно виділити наступні історичні етапи публічних закупівель: Початкового зародження (до XV ст.); Зародження (XV – XIX ст.); Планово-адміністративне регулювання (20–90 рр. XX ст.); Перехідний період до договірного замовлення (1989–1992 рр.); Договірне замовлення (1993–2010 рр.); Вдосконалення законодавства та його приведення до норм європейського співтовариства (2010 – по сьогоднішній день).

Список використаних джерел:

1. Підмогильний О. Роль та проблеми розвитку громадського контролю у сфері державних закупівель [Електронний ресурс] // О. Підмогильний. – Режим доступу: <http://www.confaiarv.at.ua>.
2. Угода про державні закупівлі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_050.
3. Збірник директив ЄС з питань державних закупівель [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2015/02/EU-PP-Directives-Compendium_UKR.pdf.
4. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 № 1678-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 40. – Ст. 2021.
5. Про здійснення державних закупівель: Закон України від 10.04.2014 № 1197-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 24. – Ст. 883.
6. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 9. – Ст. 89.

Мандель Р.Я.

аспірант,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВИДИ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Дискримінація – це явище, негативний вплив якого поширюється на усі сфери суспільного життя. Деякі її форми, зокрема на основі расової або етнічної належності і статі, мають тривалу історію. Згодом, у зв'язку з економічними, соціально-культурними й політичними процесами виникли нові форми дискримінації за такими ознаками, наприклад, як наявність захворювання на ВІЛ / СНІД і сексуальна орієнтація.

Доречною видається розглянути класифікації дискримінації. Під класифікацією розумітимемо систему знань, поняття якої означають упорядковані групи, у яких розподілені об'єкти певної предметної сфери на основі їхньої подібності в певних якостях. Ця система покликана вирішити два основні завдання: по-перше, надати у зручному для огляду і впізнання вигляді усі об'єкти такої предметної сфери; по-друге, вміщати якомога більше суттєвої інформації про них. Водночас із цим класифікація виступає не просто як констатація уже отриманого знання, але і виконує важливу методологічну функцію: здійснюючи систематизацію визначеної предметної сфери, вона вказує напрям її подальшого ціленаправленого дослідження [1, с. 9-10].

Однією з найбільш поширених класифікацій дискримінації є її поділ на основі ознак, за якими вона здійснюється (так звані «захищені ознаки»). Так, відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод такими ознаками є: стать, раса, колір шкіри, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, належність до національних меншин, майновий стан, народження, або інша ознака [2]. Таким чином, у зазначеній Конвенції міститься відкритий перелік дискримінуючи ознак, однак у багатьох документах йдеться про закриті переліки, наприклад, у Конвенції ООН «Про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти» [3]. Зважаючи на різноманіття підстав, за якими можлива дискримінація, і на те, що неможливо навести їх вичерпний список, вважаємо, що відкритий перелік захищених ознак є більш ефективним у механізмі боротьби з нею.

О. Вашанова за суб'єктами вчинення виділяє дискримінацію здійснювану офіційною владою і приватними особами. Перший вид може виявлятися як в активній дискримінаційній політиці, так і в неутручанні в дискримінаційні дії з боку приватних осіб. Другий вид дискримінації може виражатися, зокрема у порушенні трудових прав працівників, недопущенні користуватися готелями, транспортом тощо. Існують деякі види прав, порушення яких може мати місце

тільки в результаті дій офіційної влади (наприклад, право залишати свою країну й повертися до неї, право на справедливий судовий захист та ін.) [4, с. 44].

Очевидно, що більш небезпечною є дискримінація, здійснювана офіційною владою, оскільки саме держава повинна створювати такі умови, які виключають можливість виникнення соціальних конфліктів та напруги, а у разі їх наявності вжити всіх можливих заходів для боротьби з ними. Так, Й. Г. Фіхте писав, що вища мета держави полягає в забезпеченні внутрішнього покою, власності, примирливої до чужих думок волі, життя і добробуту громадян [5, с. 14].

За характером психофізіологічних причин і мотивів обґрунтування дискримінації М. Супрунова розмежовує раціональну та ірраціональну дискримінацію. Раціональні – виправдані історичним досвідом способи диференціації суб'єктів. До них належать традиційні, встановлені форми дискримінації, котрі моделюються, створюються спеціально для вирішення певної проблеми. Сюди відносяться історичні форми дискримінації на зразок сегрегації. Ірраціональні – це такі форми дискримінації, що спровоковані короткостроковістю ситуації. До них належать короткострокові утиски певних груп сімей військовослужбовців у Росії [6, с. 58-59]. Вважаємо, що за вищеназваним критерієм дискримінація може бути лише ірраціональною, оскільки на підсвідомому рівні кожен суб'єкт протиставляє себе іншому, прагне утвердитися як головний, перетворюючи іншого на щось другорядне. Саме у цьому приховано мотив вибору об'єкта дискримінації, неприйняття «чужих», які не схожі на «своїх». Однак ситуація може змінитися, коли суб'єкт осмислить свої відчуття.

За формою прояву розрізняють дискримінацію правову, легальну (*de jure*) і фактичну (*de facto*) [4, с. 44]. Легальна характеризується тим, що вона безпосередньо передбачена чинним правопорядком держав. Фактична ж дискримінація – існуюча на практиці, незважаючи на офіційну заборону її вчинення або коли така заборона не передбачена в законодавстві [7, с. 98].

Правову дискримінацію відрізняє її офіційний характер, тобто її джерелом є визнаний і легітимний орган публічної влади.

Фактична (неофіційна) дискримінація – це та, що укоренилася в інших соціальних (не юридичних, не офіційних) практиках.

Фактична дискримінація має місце тоді, коли певна група людей займає домінуюче становище у відношенні до іншої групи, та користується перевагами щодо меншості. Якщо офіційну дискримінацію можна подолати шляхом моніторингу законодавства та юридичної практики і, відповідно, їх централізованої зміни (через прийняття законів чи нормативних рішень судів), то фактична дискримінація ґрунтується в самих по собі суспільних відносинах, а тому не завжди можливо змінити її централізованими методами [8, с. 101].

Виділяють також позитивну і негативну дискримінацію. Історично першою формою дискримінації була негативна. Суть цього виду дискримінації полягає у неправомірному, необґрунтованому обмеженні у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами. Держава може вдаватися до позитивної дискримінації з метою створення сприятливих умов для певної категорії осіб, компенсуючи таким чином існуючу фактичну нерівність між ними та іншими групами.

Позитивні спеціальні заходи беруть до уваги особливі незручності, від яких потерпає особа чи група людей внаслідок дискримінації, що склалася в минулому. Отже, вони спрямовані на компенсацію «другорядного», «обмеженого» статусу особи [9, с. 16]. Проте варто акцентувати увагу на тимчасовому характері дії заходів позитивної дискримінації. Такі заходи повинні бути припинені, коли досягнуто бажаного результату, який можна утримувати тривалий час, в іншому випадку позитивна дискримінація має потенціал перетворитися на негативну.

До запропонованої класифікації можна додати ще кілька форм: за територією поширення дискримінації – загальнонаціональна і локальна; за сферою утиску – дискримінація у відношенні приватних і публічних прав; за рівнем очевидності – пряма і латентна тощо. Однак найбільшу вагу для юридичної науки і практики мають поділи дискримінації на пряму й непрямую (опосередковану) [8, с. 103].

Пряма дискримінація – це ситуація, коли до особи ставляться у менш сприятливий спосіб, у порівнянні з тим, як ставилися чи могли б ставитися до інших осіб у подібній ситуації, і причиною такого ставлення є наявність у цієї особи певних характеристик, що відносяться до категорії «захищених ознак». Непряма дискримінація наявна тоді, коли нейтральне правило, критерій чи практика, що впливає на групу осіб, які мають «захищену ознаку», значно більше, ніж на інших осіб в аналогічній ситуації [10, с. 22; 30].

Список використаних джерел:

1. Субботин А. Л. Классификация / А. Л. Субботин. – М. : Изд-во ИФ РАН, 2001. – 94 с.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 14.12.1960 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_174.
4. Вашанова О. В. Принцип недискриминации личности в международном праве: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / О. В. Вашанова. – 2004. – 232 с.
5. Йоган Г. Фіхте. Що таке народ у вищому розумінні цього слова і що таке любов до Батьківщини / Націоналізм : Антологія. 3-тє вид. / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К.: ВД «Простір», «Смолоскип», 2010. – xlv+684 с.

6. Супрунова М. С. Дискриминация как объект общеправового анализа : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / М. С. Супрунова. – 2007. – 185 с.

7. Заборона дискримінації – основна засада правового регулювання відносин у сфері праці : монографія / Т. А. Занфірова, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко, І. М. Твердовський; За наук. ред. проф. Ярошенка О. М. – Харків: Юрайт, 2013. – 360 с.

8. Равлінко З. П. Заборона дискримінації: загальнотеоретичне дослідження: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / З. П. Равлінко. – 2016. – 201 с.

9. Христова Г. О., Кочемировська О. О. Позитивні дії в механізмі забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: міжнародний досвід та українські перспективи. – Харків: Райдер, 2010. – 200 с.

10. Handbook on European non-discrimination law / European Union Agency for Fundamental Rights. – Luxembourg: Publications Office of the European Union. – 2011. – 151 p.

Марценко Н.С.

кандидат юридичних наук, асистент,

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

СУЧАСНІ ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Проблеми здійснення систематизації та подальшого обґрунтування класифікації принципів державного управління у сучасній науці є надзвичайно актуальними. В першу чергу це пов'язано із тим, що проведення класифікації за різними критеріями дозволяє краще зрозуміти сутність та особливості досліджуваної категорії, що суттєво впливає на якість дослідження.

Безсумнівно, що поглиблення наукових поглядів на «державне управління» як правову категорію загалом, та на принципи державного управління зокрема, сприяє розвитку наукових знань про державне управління та позитивно впливає на формування і удосконалення законодавчої бази, яка забезпечує його здійснення. Тому високий інтерес до такої категорії як «принципи державного управління» та їх класифікація є об'єктивно обґрунтованим.

Слід відмітити, що в доктрині державного управління наукова думка щодо класифікації принципів державного управління не є усталеною і характеризується неоднозначністю поглядів науковців. Головним чинником, який визначає той чи інший підхід до систематизації принципів державного управління є власне саме розуміння поняття «принцип».

Загалом, принципи державного управління дослідники розуміють як: «керівні правила, основні положення та норми поведінки, якими керуються

учасники державного управління» [1, с. 28]; «провідна ідея, правило, покладене в основу якоїсь діяльності» [2, с. 20]. Як наслідок, принципи державного управління можна розглядати як основні правові засади, закономірності, які мають загальний характер і на яких базується здійснення державного управління.

В літературі принципи державного управління часто класифікуються за сферою діяльності і в подальшому досліджуються науковцями вузько у межах заявленого предмету дослідження тої чи іншої сфери діяльності. Торкаючись ближче питання систематизації принципів державного управління, слід відмітити, що практично усі вітчизняні науковці-дослідники проблем класифікації принципів державного управління групують їх таким чином: соціально-політичні, організаційні, організаційно-політичні, організаційно-технічні, економічні, організаційно-правові, загальносистемні, видові, загальні, окремі, суспільно-політичні, функціонально-структурні, організаційно-структурні, принципи державно-управлінської діяльності [3, с. 267]; загально-системні, структурні та спеціалізовані [4, с. 38] та ін.

Окрім того, заслуговує на увагу поділ принципів державного управління за дихотомічним поділом. Дана класифікація має ряд переваг, серед яких слід вказати її простоту, співмірність і можливість в сумі вичерпно описати обсяг розділеного поняття. Так за дихотомічним поділом прийнято виділяти загальні та спеціальні принципи державного управління. В межах загальних принципів державного управління виділяють такі принципи як: демократизм, законність та гласність. Дані принципи основані на нормах чинного законодавства і відображені у Конституції України, законах та підзаконних актах. Їм властивий строго нормативний характер. Серед спеціальних принципів державного управління виділяють: галузевий, функціональний, територіальний, поєднання централізації та децентралізації, поєднання єдиноначальності та колегіальності. Важливо, що перелічені принципи виділяють практично у всіх класифікаціях принципів державного управління, що без сумніву свідчить про відображення у них найсуттєвіших, ключових закономірностей державного управління.

Розглянемо детальніше кожен із перелічених принципів. Звісно одним із базових принципів побудови правової держави і організації державного управління є принцип демократизму. Даний принцип ґрунтується на визнанні народу єдиним джерелом влади і передбачає можливість здійснювати владу народу шляхом участі у референдумі (безпосередньо) та через обраних представників (опосередковано). Принцип демократизму має за мету залучити усіх громадян до участі у прийнятті загальнодержавних рішень і спрямовується на задоволення інтересів більшості.

Не менш важливим для державотворення то функціонування держави є принцип законності, який слід розуміти одночасно і як правовий режим у відповідності до якого органи державної влади та їх посадові особи

здійснюють свої повноваження. Сутність даного принципу полягає у тому, що право домінує над владою і це у свою чергу унеможливорює свавілля посадових осіб державних органів по відношенню до громадян.

Принцип гласності передбачає вільний та безперешкодний доступ громадян до інформації стосовно діяльності державних органів та їх посадових осіб. Втілення у життя даного принципу державного управління означає реальну можливість громадян знати яким чином у державі приймаються найважливіші рішення. Принцип гласності дотримується за умови відкритості та прозорості діяльності державних органів та об'єктивності засобів масової інформації в оприлюдненні державних рішень.

Що стосується спеціальних принципів державного управління, то слід відмітити взаємозв'язок таких принципів державного управління як галузеві та функціональні або як їх ще називають міжгалузеві. Перші виокремлюються на основі однорідних об'єктів управління в межах однієї галузі, а останні будуються за функціональним критерієм, тобто у відповідності до конкретної функції держави.

Сутність територіального принципу державного управління полягає у тому, що органи державного управління здійснюють свою владну діяльність на чітко визначеній території. Тобто, коли мова йде про центральні органи влади то розуміється, що вони мають владні повноваження на всій території України, а відповідні органи місцевої влади – на підвідомчій їм території відповідної області або ж району.

Окреме важливе місце займає принцип поєднання централізації та децентралізації, який відображає раціональне співвідношення та розподілення повноважень з центру на місцевий рівень. Делегування повноважень центральними органами влади сприяє акумулюванню грошових коштів у місцевих бюджетах і в свою чергу має наслідком більш активний розвиток регіонів та підіймає на вищий рівень самоорганізацію громадян. В умовах реформування державної влади та проведення децентралізації даний принцип має особливе значення і тому правильне його розуміння та чітке дотримання є запорукою успіху реформи.

Звісно, неабияке значення для державного управління має і принцип поєднання єдиноначальності та колегіальності, який полягає у можливості використання як переваг єдиноначальності, так і переваг колегіальності. Неабиякою перевагою єдиноначальності є звичайно оперативність у прийнятті рішень, однак за допомогою колегіального прийняття рішень є можливість залучити необхідних фахівців з тої чи іншої сфери діяльності та спільно прийняти виважене рішення.

Розглянувши базові принципи державного управління варто відмітити, що критерієм ефективності використання їх у практичній діяльності при здійсненні державного управління є системність та комплексність, цілісність та взаємозв'язок, взаємообумовленість та взаємоузгодженість. Видається, що

цілеспрямованість побудови і подальший розвиток принципів державного управління допоможе перетворити сукупність елементів в систему правових принципів, поєднання яких забезпечить цілісність державного управління.

Список використаних джерел:

1. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади: Навч. посіб. / За заг ред. Н.Р. Нижник, В.М. Олуйка; Кол. авт.: В.Т. Білоус, С.Д. Дубенко, М.Я. Задорожна та ін. – Л.: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2002. – 352 с.
2. Шишикіна Н.Ф. Система принципів державного управління загальною середньою освітою // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х.: 13 Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. – № 1 (27). – 201 с.
3. Пилипишин В.П. Поняття та основні риси державного управління / В.П. Пилипишин // Юридична наука і практика. – 2011. – № 2. – С. 10-14.
4. Мельтюхова Н.М. Закони та принципи державного управління / Н.М. Мельтюхова // Актуальні проблеми державного управління. – 2009. – № 1 (35). – С. 7-16.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Головко К.В.

*кандидат юридичних наук,
здобувач кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства,
Ужгородський національний університет*

ДО ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ «МУНІЦИПАЛЬНОГО» ТА «МІСЬКОГО» ПРАВА В УКРАЇНІ

За влучним висновком М. І. Козюбри, «структура системи права є відображенням внутрішньої будови права і зв'язків між його елементами. Вона передбачає визначення її базового нормативного елемента – правової норми, врахування предмета правового регулювання, що в сукупності з методом, а також принципами та інтересами об'єднує ці норми в основні групи – інститути права, підгалузі права, галузі права, підсистеми права. Визначальну роль у формуванні й функціонуванні структури системи права відіграє людське начало суб'єкта права» [1, с. 149].

Такий загальнотеоретичний підхід є настільки популярним та загальноновизнаним в галузевій юридичній літературі, що у ній вкрай рідко формулюється поняття «система права» по відношенню до тієї чи іншої галузі. Це справедливо і по відношенню до муніципального права – такі автори, як О. В. Батанов, П. М. Любченко, В. Ф. Погорілко не включали до підручників з муніципального права це визначення, обмежуючись лише розглядом складових цієї системи. В. Ф. Погорілко зазначав, що «складові системи муніципального права – інститути і норми муніципального права» [2, с. 28].

Якщо аналізувати систему права у цілому, то вчені пропонують виокремлювати в її рамках не лише галузі, інститути та норми, а також і принципи (автори, які схиляються скоріше до природного, ніж до позитивного підходу до розуміння права), і підгалузі, та підсистеми – природне право і позитивне право, матеріальне право і процесуальне право тощо. Враховуючи наявність таких пропозицій, а також тісний зв'язок між муніципальним правом та «питаннями місцевого значення» і визнанням жителів села, селища, міста (або їх добровільного об'єднання) територіальною громадою, цікавим є питання співвідношення між поняттями муніципального права та міського права по відношенню до України.

Як правило, автори не виокремлюють міське право, коли йдеться про відповідні дослідження сучасних правових норм; міське право згадується здебільшого у контексті магдебурзького права, хелмського (хельмінського) права тощо. Якщо досліджуються проблеми муніципального права лише у

містах (окремо від аналогічних проблем у селах, селищах) – то автори роблять відповідні зауваження, що супроводжуються поясненнями, чому у цьому випадку йдеться лише про міста. Наприклад, Н.В. Мішина обґрунтувала різницю між територіальними громадами міст та територіальними громадами сіл, селищ (див. [3, с. 226]), і на підставі цього – різницю між органами самоорганізації населення у містах, сілах та селищах (див. [4, с. 20]). І. В. Ідесіс присвятила низку своїх праць статутам територіальних громад міст, також обґрунтувавши такий вибір тематики дослідження ([5]).

У контексті дослідження міського права не можна оминати увагою напрацювання О. С. Мельничук щодо міської правової системи, які стали основою для її дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Дисертацію було успішно захищено у 2016 р. у м. Одеса [6]. Авторка визначає міське право як ціннісно-нормативну регулятивну систему, що встановлює і закріплює суб'єктивні права, законні інтереси та юридичні обов'язки міських жителів, а також містить систему правових засобів і процедур, за допомогою яких здійснюється міське адміністрування [7, с. 6] (цікаво, що вже через кілька сторінок у цій праці вона відмовляється від єдиного підходу до визначення міського права, пропонуючи замість нього розглядати поняття «міське право» у широкому та у вузькому розумінні).

Однак, її аргументація цієї тези не є переконливою, а тому доцільно, як і раніше, уважати міське право одним з інститутів у системі муніципального права як однієї з галузей права України.

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія права : Підручник / За заг. Ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2016. – 392 с.
2. Погорілко В.Ф. Муніципальне право України: Підручник / за ред. М.О. Баймуратова. – 2-ге вид доп. – К.: Правова єдність, 2009. – 720 с.
3. Мішина Н.В. До питання про класифікацію територіальних мікроколективів / Н.В. Мішина // Актуальні проблеми державного управління. Збірник наукових праць Одеського регіонального інституту державного управління. – 2006. – № 2. – С. 224-230.
4. Мішина Н.В. Класифікація органів самоорганізації населення / Н.В. Мішина // Юридический вестник. – 2007. – № 3. – С. 18-25.
5. Ідесіс І.В. Статути територіальних громад українських міст: проблеми теорії та практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / І.В. Ідесіс. – Ужгород, 2016. – 222 с.
6. Мельничук О.С. Міська правова система в Україні: загальнотеоретичне дослідження: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Ольга Степанівна Мельничук. – Одеса, 2016. – 400 с.
7. Мельничук О.С. Міська правова система в Україні : загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / О.С. Мельничук. – Одеса, 2016. – 36 с.

Дивнич Д.І.

студент,

Науковий керівник: Чукаєва В.О.

кандидат юридичних наук, доцент,

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ДЕРЖАВНІ НАГОРОДИ УКРАЇНИ

Актуальність теми. Із набуттям Україною незалежності відбулись докорінні зміни в політичних, економічних, соціальних основах суспільства, які є поштовхом для створення системи державних нагород України, адже вони є атрибутами державності, за допомогою яких формується корислива поведінка громадян.

Одним із першочергових заходів щодо розбудови незалежної української державності Верховна Рада визначила реформування нагородного законодавства. Водночас Закон України «Про державні нагороди України», наявність якого обумовлена вимогами Конституції України, і який є базовим для розвитку суспільних відносин у сфері функціонування державних нагород, було затверджено лише у березні 2000 р.

Проблема функціонування державних нагород є багатоаспектною, що зумовило вивчення наукових напрацювань вітчизняних і зарубіжних дослідників з проблем теорії і практики конституційного права України та зарубіжних країн. Крім цього, в дисертації використано праці з питань загальної теорії держави і права, історії світової політико-правової думки, адміністративного права, а також роботи з філософії та ряду допоміжних історичних дисциплін, зокрема фалеристики та атрибутики. Насамперед мова йде про праці таких учених-правників, як В. Б. Авер'янов, О. В. Батанов, Л. Р. Біла-Тіунова, В. А. Вінокуров та інші.

Згідно з Законом України «Про державні нагороди» [1, с. 1] – державні нагороди України (далі – державні нагороди) є вищою формою відзначення громадян за видатні заслуги у розвитку економіки, науки, культури, соціальної сфери, захисті Вітчизни, охороні конституційних прав і свобод людини, державному будівництві та громадській діяльності, за інші заслуги перед Україною.

Відповідно до статтю 106 Конституції України, Президент нагороджує державними нагородами, встановлює президентські відзнаки та нагороджує ними. Державну нагороду України може отримати будь-який громадянин України, а також громадяни іноземних держав за особисті заслуги перед Україною. Разом з тим, законом було визначено, що одним з видів державних нагород є президентська відзнака. В подальшому Президентами України Л. Д. Кучмою, В. А. Ющенком, В. Ф. Януковичем та П. О. Порошенком були засновані нові президентські відзнаки – медаль «За працю і звитягу»,

ювілейна медаль «60 років визволення України від фашистських загарбників», Хрест Івана Мазепи, ювілейна медаль «20 років незалежності України», пам'ятна медаль «25 років виведення військ з Афганістану», медаль «70 років визволення України від фашистських загарбників», ювілейна медаль «70 років Перемоги над нацизмом», ювілейна медаль «25 років незалежності України», «За участь в антитерористичній операції», «За гуманітарну участь в антитерористичній операції». Ці відзнаки згідно із законом мають статус державних нагород.

Державні нагороди України є вищою формою відзначення громадян за видатні заслуги у розвитку економіки, науки, культури, соціальної сфери, захисті Вітчизни, охороні конституційних прав і свобод людини, державному будівництві та громадській діяльності, за інші заслуги перед Україною.

Відзнаки Верховної Ради – Почесна грамота та Грамота Верховної Ради України є відзнаками Верховної Ради України за вагомий внесок у будь-яку сферу життєдіяльності держави, визначну громадсько-політичну діяльність, заслуги перед Українським народом у сприянні становленню та здійсненню заходів щодо забезпечення прав і свобод громадян, розвитку демократії, парламентаризму та громадянської злагоди в суспільстві, активну участь у законотворчій діяльності.

Урядова нагорода та відзнаки Кабінету Міністрів України – почесна грамота Кабінету Міністрів є вищою Урядовою нагородою, якою нагороджуються громадяни України, іноземці, трудові колективи підприємств, установ, організацій, об'єднання громадян з нагоди державних, професійних свят, пам'ятних і ювілейних дат за сприяння у реалізації державної політики в економічній, науковій, соціально-культурній, військовій, державній, громадській та інших сферах. На відміну від державних нагород, цією нагородою можуть відзначатися не лише окремі особи, а й трудові колективи підприємств, установ та організацій.

Вітальний лист та подяка Прем'єр-міністра є заохочувальними відзнаками, які запроваджуються для привітання, а також для оголошення подяки працівникам та трудовим колективам за значні досягнення у відповідній галузі чи сфері діяльності, зразкове виконання службових обов'язків, пов'язаних з реалізацією державної політики.

Відомчі відзнаки – заохочувальні відзнаки встановлюються з метою заохочення та відзначення особистих трудових досягнень у професійній, службовій діяльності, за бездоганну службу та особливі заслуги під час виконання службових обов'язків працівників центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій, що входять до сфери їх управління, військовослужбовців та працівників військових формувань, осіб рядового і начальницького складу, працівників державних правоохоронних органів, а також інших осіб.

Перша відомча відзнака України (знак Відмінний прикордонник) була впроваджена Прикордонною службою у 1992 році [2, с. 2]. Вони засновуються керівниками Центральних органів виконавчої влади.

Відзнаки органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади – так як ст. 22 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає можливість впровадження різних символів територіальних громад, серед котрих є й відзнаки органів місцевого самоврядування, питання встановлення відзнак регіонального та муніципального рівня стало справою часу. Характерною особливістю самоврядних відзнак є те, що частина з них заснована і присуджується рішенням колегіального органу (виконкому чи сесії ради відповідного рівня), частина – спільними рішеннями місцевого органу виконавчої влади та органу місцевого самоврядування, решта – рішенням очільника територіальної громади.

Статус іноземних нагород в Україні – відповідно до ст. 5 Закону «Про державні нагороди України», громадяни України можуть бути удостоєні нагород іноземних держав. Відомчі нормативно-правові акти можуть встановлювати заборону на носіння нагород іноземних держав, якщо громадянин України не був нагороджений державними чи відомчими нагородами власної держави.

Отже, у національній правовій системі України сформувалася нова комплексна галузь – нагородне право, що є об'єктивним наслідком розвитку суспільних відносин та національної системи права на їх сучасному етапі, норми якого регулюють насамперед організацію і здійснення державною владою управлінського впливу на заохочення громадян – відзначення державними нагородами.

Нагородне право – це система норм, які регулюють суспільні відносини, пов'язані із застосуванням до громадян певних засобів відзначення (нагородження), у тому числі й спеціально установлених, з метою формування або закріплення суспільно-корисних моделей поведінки. Ряд норм нагородного права належить до різних галузей права, зокрема конституційного, адміністративного, трудового, а головним інститутом цього права є інститут державних нагород. Предметом правового регулювання нагородного права є суспільні відносини, що виникають, змінюються і припиняються у процесі державного нагородження [3, ст. 11].

У сучасних умовах конституційного реформування і модернізації питання державних нагород має непересічне значення для майбутнього розвитку українського суспільства і держави. Процес становлення та розвитку державних нагород в Україні за час, що минув після набуття державної незалежності відбувався поступово і в ньому виокремлюються три етапи, кожен наступний з яких, із точки зору розвитку суспільних відносин та рівня правового регулювання, якісно відрізняється від попереднього, оскільки є більш досконалим.

Державне нагородження є способом впливу держави на суспільні відносини, формування державою суспільно-корисних моделей поведінки громадян, який полягає у відзначенні (нагородженні) державою громадян за особисті здобутки перед нею у певних сферах державного життя (діяльності), що здійснюється шляхом спеціально призначеного інструментарію – державних нагород.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про державні нагороди України» від 06.05.2017: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1549-14>
2. Указ Президента України від 18 листопада 1996 року N1094/96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1094/96>
3. Майдебур А. М. «Конституційно-правовий статус державних нагород України» Національний університет «Одеська юридична академія». – 2013. – 13-15 с.

Кривульський Д.С.

студент,

Науковий керівник: Чукаєва В.О.

кандидат історичних наук, доцент,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ

Відповідно до Конституції України виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі здійснюють місцеві державні адміністрації.

Місцева державна адміністрація є місцевим органом виконавчої влади і входить до системи органів виконавчої влади. Організація, повноваження та порядок діяльності місцевих державних адміністрацій визначаються Законом України «Про місцеві державні адміністрації» від 09.04.1999 р. із змінами від 16.04.2017 р. [1].

Питання місцевих державних адміністрацій досліджували у своїх працях такі вчені, як В. Куйбіда [2], Т. О. Карабін [3], Нагорний П. О. [4] та інші.

Доволі цікавим моментом у діяльності місцевих державних адміністрацій є їх підпорядкування та порядок призначення голів. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» місцеві державні адміністрації здійснюють виконавчу владу на місцях. Виконавча гілка влади за Конституцією України є самостійною гілкою влади. Згідно з цим принципом жодна з інших гілок влади не може втручатися у діяльність цієї гілки.

Частина 1 статті 30 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» проголошує, що «Місцеві державні адміністрації та їх голови при здійсненні своїх повноважень відповідальні перед Президентом України.», а частина друга цієї ж статті: «Місцеві державні адміністрації та їх голови при здійсненні своїх повноважень відповідальні перед Кабінетом Міністрів України, підзвітні і підконтрольні йому» [5]. Так у одній статті можна вже побачити «подвійну відповідальність». Як вже зазначалося, місцеві державні адміністрації входять до системи органів виконавчої гілки влади. Відповідно до ст. 113 Конституції України вищим органом у системі органів виконавчої влади є Кабінет Міністрів України [6]. За логікою саме йому і лише йому належить контролювати діяльність нижчих органів. У частині 3 цієї ж статті Закону України «Про місцеві державні адміністрації» написано: «Голови обласних державних адміністрацій інформують Президента України і Кабінет Міністрів України та щорічно звітують перед ними про виконання місцевою державною адміністрацією покладених на неї повноважень, а також суспільно-політичне, соціально-економічне, екологічне та інше становище на відповідній території, вносять пропозиції з питань удосконалення чинного законодавства України і практики його реалізації, системи державного управління». І знову повернемося до статті 113 Конституції України, частини 2, яка проголошує: «Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України і Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України у межах, передбачених цією Конституцією».

Викликає цікавість порядок призначення і звільнення голів місцевих державних адміністрацій. Відповідно до частини 2 статті 8 Закону «Голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України на строк повноважень Президента України», а частина 4 цієї ж статті проголошує: «Президент України може порушити перед Кабінетом Міністрів України питання про призначення головою місцевої державної адміністрації іншої кандидатури.». А у статті 9 Закону сказано, що «Повноваження голів місцевих державних адміністрацій припиняються Президентом України. У своїй статті В. Куйбіда стосовно цього пише наступне: « У період, коли діяла політична реформа, це призводило до того, що під час політичних конфліктів на рівні «Глава держави – Уряд» такий механізм призначення не лише негативно позначався на авторитеті державної влади загалом, але й робив неефективною державну, зокрема державну регіональну політику. Прикладом того може бути заборона головам державних адміністрацій виїзду за межі відповідної області без дозволу голови Секретаріату Президента України» [2].

Якщо подивитися у Закон України «Про місцеві державні адміністрації», то можна помітити, що повноваження місцевих державних адміністрацій часто дублюються із повноваженнями місцевих рад. Так, у ч. 1 статті 14 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» прописано, що «Місцеві

державні адміністрації здійснюють повноваження місцевого самоврядування, делеговані їм відповідними радами.» А стаття 44 Закону України «Про місцеве самоврядування» конкретизує, які саме повноваження обласні та районні ради мають делегувати відповідним державним адміністраціям. Усього – 24 повноваження, серед яких зокрема вирішення соціально економічних питань та розподілу фінансів. Проте взаємодія місцевих державних адміністрацій з місцевими радами є доволі складною.

Як зазначає В. Куйбіда «Конфронтація на рівні «районна (обласна) рада – районна (обласна) державна адміністрація» нерідко має чітко виражений політичний характер. Особливо це спостерігається у тих випадках, коли більшість представницького органу сформована із осіб, які є членами політичної партії (партій), що перебувають в опозиції до парламентської більшості чи Президента України» [2]. Перелік вищезазначених проблем не є вичерпним, оскільки на практиці суперечностей набагато більше, ніж у законодавстві.

Проаналізувавши законодавство, що регулює діяльність місцевих державних адміністрацій, ми дійшли висновку, що місцева державна адміністрація є особливим органом у системі виконавчої влади. По-перше вона діє наряду з органами місцевого самоврядування, часто дублюючи їх повноваження. По-друге вона відповідальна одразу перед двома найвищими державними органами: Президентом України та Кабінетом Міністрів України. По-третє порядок призначення голів місцевих державних адміністрацій порушує принцип поділу влади на три гілки, оскільки призначення і звільнення здійснюється не безпосередньо Кабінетом Міністрів України, а лише за його поданням Президентом України. На нашу думку, цих аргументів достатньо для обґрунтування такої позиції.

Місцеві державні адміністрації у сучасному вигляді є фактично важелями впливу центральної влади на місцевому рівні, зокрема для Президента України. І хоча формально вони діють як орган виконавчої влади на місцях, фактично їх діяльність залежить не стільки від Кабінету Міністрів України, як від Президента України, оскільки можливість призначення і звільнення голів цих органів дозволяє їй закріплювати свою владу на місцевому рівні і проводити вигідну йому політику на цих територіях. Ми вважаємо, що така чітка вертикаль президентської влади може мати і позитивний характер. Вона допомагає слідкувати за становищем у регіонах, оперативно реагувати на прояви непокорі й сепаратизму, порушення закону представниками органів місцевого самоврядування тощо.

Але ж зараз, коли проголошено курс на децентралізацію, чи повинні існувати такі органи? Їх діяльність, на нашу думку, навпаки є проявом централізації, адже саме органи місцевого самоврядування делегують місцевим державним адміністраціям частину своїх повноважень. Можливо, доречнішим було б навпаки віддати деякі повноваження місцевим радам,

залишивши за місцевими державними адміністраціями контроль над використанням коштів за призначенням і надавши їм статусу своєрідного посередника між центральною владою та місцевими радами. Тому на даний момент дуже важливим є прийняття нормативно-правових актів, які б дозволили подолати всі суперечності в системі управління на місцях.

Список використаних джерел:

1. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. / О.В. Совгіря, Н.Г. Шукліна. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 544 с. – Бібліогр. в кінці глав. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1256060746839/pravo/konstitutsiyno-pravoviy_status_mistsevih_derzhavnih_administratsiy
2. Український науковий журнал. № 4 2010, с. 94. «Проблеми та перспективи функціонування місцевих органів виконавчої влади» В. Куйбіда – стаття. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/331>
3. Карабін Т.О. Форми здійснення контрольної діяльності місцевих державних адміністрацій за реалізацією повноважень органами місцевого самоврядування / Т.О. Карабін // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 426-431 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12ktoomc.pdf>
4. Нагорний П.О. Специфіка повноважень місцевих державних адміністрацій як суб'єктів адміністративної нормотворчої діяльності в управлінні регіонами України // Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 3. С. 134-139. URL: http://nbu.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_3_25.pdf
5. Закон України «Про місцеві державні адміністрації»: закон від 09 квітня 1999 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/586-14>
6. Конституція України : закон від 28 червня 1996р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

Линдюк С.С.

аспірант,

Національний університет «Одеська юридична академія»

НОРМИ КОНСТИТУЦІНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В РЕГЛАМЕНТАХ МІСЦЕВИХ РАД

Для здійснення ефективної роботи місцевою радою необхідним є виконання своїх обов'язків її основної ланки – депутатами. З метою контролю за виконанням обов'язків, зокрема депутатами, нормативно-правовими актами

встановлюється відповідальність, яка настає за діяння (дію чи бездіяльність) фізичних осіб.

В силу того, що регламент є основним процедурним документом у діяльності місцевої ради, в ньому знаходяться норми, які містять у собі відповідальність посадових осіб за порушення його норм. Дані норми можуть бути об'єднані у одну структурну одиницю регламенту – розділ чи підрозділ, або можуть знаходитися у структурних частинах кожного із суб'єктів місцевого самоврядування, які стосуються його діяльності. Навіть при наявності в регламентах окремих структурних частин щодо відповідальності суб'єктів місцевого самоврядування, в них не приділяється достатньої уваги підставам відповідальності.

Так, здебільшого в самих нормах регламентів вказується загальне коло відповідальності, наприклад: «міський голова при здійсненні наданих повноважень є підзвітним, підконтрольним і відповідальним перед територіальною громадою міста та міською радою», «дострокове припинення територіальною громадою повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування, якщо вони порушують Конституцію або закони України, обмежують права та свободи громадян, не забезпечують здійснення наданих їм законом повноважень».

На нашу думку, нормативна частина, яка стосується відповідальності депутатів місцевої ради потребує суттєвого доопрацювання. Причиною цього є часте безвідповідальне ставлення депутатів місцевих рад до виконання своїх обов'язків, зловживання ними своїм службовим становищем, невиконання своїх функцій, чи умисне перешкоджання законній діяльності ради. В подальшому має вплив на ефективність та постійність роботи органів місцевого самоврядування. Враховуючи, що їхня діяльність є однією із ключових у роботі місцевої ради, ми вбачаємо, що на відповідальність даних суб'єктів потрібно розглянути детальніше.

Однією із причин цього є недобросовісне ставлення депутатів до виконання покладених на них обов'язків. Органи місцевого самоврядування та його посадові особи несуть відповідальність за власні діяння: дію та бездіяльність. Бездіяльністю є пасивною формою, яка виражається у не вчиненні ними тих дій, які він був зобов'язаний і мав здійснити. Частина 2 ст. 75 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» передбачає право територіальною громадою достроково припинити повноваження органів та посадових осіб місцевого самоврядування, якщо вони порушують Конституцію або закони України, обмежують права і свободи громадян, не забезпечують здійснення наданих їм законом повноважень.

Статистичні дані Громадського руху «ЧЕСНО» підтверджують зазначені вище факти. Так, станом на 19 жовтня 2015 р. пропустили більше 50% сесійних засідань та / або засідань комісій протягом року 20-45% депутатів місцевих рад (для прикладу – 44% депутатів Львівської обласної ради, понад

40% депутатів Чернігівської обласної ради, 27,1% депутатів Київської обласної ради).

Окрім бездіяльності та недобросовісного ставлення до своїх обов'язків, часто трапляються і інші проблеми у діяльності депутатів. Моніторингова місія Європейського парламенту на чолі з Петом Коксом у 2016 році визначала наступні проблеми у стандартах роботи депутатів Верховної ради України, які на нашу думку повторюється і у діяльності депутатів місцевих рад:

- негідна поведінка у сесійній залі (неповага до виступів колег, відсутність дисципліни);
- неперсональне голосування («кнопкодавство»);
- відсутність на робочому місці без поважних причин;
- порушення Регламенту та інших процедурних вимог підготовки законопроектів;
- випадки продажу голосів;
- використання мандата для лобювання своїх бізнес-інтересів.

Ви вважаємо, що ефективним механізмом виправлення даної ситуації стане більше приділення уваги відповідальності депутатів у регламентах місцевих ради, а також прийняття Кодексу етики для депутатів, який встановить правила етичної і моральної поведінки депутатів. Зокрема, у провідних країнах світу поширеною практикою наявність таких кодексів поведінки/етичних норм. Такі кодекси прийняті у Великобританії, США, Австралії, Польщі. Деякі країни правила етичної поведінки стають частинами регламенту, наприклад як це є у Австрії, Франції, Італії, Аргентині. Змістом цих норм є правила поведінки, яких повинні дотримуватися депутати, службових обов'язків депутатів у комітетах та комісіях, процедури роботи депутатів з виборцями та засобами масової інформації, а також встановлені санкції за порушення зазначених правил.

Момотюк В.О.

студент,

Науковий керівник: Толкачова І.А.

кандидат юридичних наук, доцент,

Навчально-науковий юридичний інститут,

Національний авіаційний університет

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Як відомо, вища освіта є необхідною умовою успішного розвитку сучасного суспільства, оскільки вона забезпечує кожному здобуття знань, навичок, умінь, гарантує національну безпеку та сприяє розбудові демократичної, соціальної, правової держави.

Новий Закон України «Про вищу освіту» передбачив створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, визначив його компетенцію та склад. На нашу думку, є доречним залучення до участі в діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти міжнародних експертів, представників провідних іноземних вищих навчальних закладів та експертів інституцій, які забезпечують якість вищої освіти в інших країнах [1].

Основні фактори, що значно впливають на якість освіти в Україні, можна поділити на внутрішні (пов'язані з різним сприйняттям і впровадженням вищими навчальними закладами положень кредитно-модульної системи) і зовнішні (пов'язані з впливом держави на систему освіти).

До внутрішніх можна віднести:

- підвищення обсягу матеріалу, відведеного на самостійне опрацювання (фактично, понад 50-60% матеріалу навчальної програми відводиться на самостійне опрацювання) [2, с. 174];

- накопичувальна система оцінок (за даної системи заліки та екзамени дещо втрачають свою роль);

- Україна уклала численні міжурядові міжнародні угоди про взаємне визнання документів про освіту, наукові ступені та вчені звання. Проте, на жаль, кількість вищих навчальних закладів нашої держави, які запровадили спільні програми та присвоюють національно визнані ступені спільно з вищими навчальними закладами інших країн, становить лише 3% загальної кількості українських вищих навчальних закладів [3, с. 173].

До зовнішніх факторів належать низькі обсяги фінансування з державного бюджету. Відповідно скорочуються масштаби та рівень якості підготовки науково-педагогічних кадрів, помітно погіршуються умови для творчої роботи вчених і викладачів. У зв'язку з цим українська наука, зокрема, наука вищих навчальних закладів, супроводжується певним відставанням наукових розробок вищої школи від потреб і запитів життя; повільною переорієнтацією на підготовку нових, дефіцитних для ринку праці фахівців.

Існує низка перспективних рішень для подальшого розквіту та прогресивного розвитку вищої освіти в Україні. Для цього необхідно реалізувати комплекс заходів, основними з яких повинні стати наступні:

- реформація системи освіти, де зміни повинні бути раціональними, доцільними, обережними й обґрунтованими;

- наявність конкуренції у вищих навчальних закладах державної та приватної форм власності [4, с. 14-15].

Для належної реалізації права на освіту важливим є: надання академічних і соціальних стипендій; наявність якісних гуртожитків; наявність пільг окремим абітурієнтам для вступу у вищі навчальні заклади та соціального захисту для дітей, які його потребують; надання першого робочого місця випускникам, обов'язкове їх працевлаштування у разі навчання за державним замовленням.

Соціальною гарантією є проведення державою, органами місцевого самоврядування, роботодавцями активної соціальної політики щодо студентів.

Також, на даному етапі свого розвитку, вища освіта потребує вжиття наступних заходів: концептуальне забезпечення розвитку освіти; автономізація та демократизація діяльності навчальних закладів; стимулювання державою діяльності закладів освіти через створення належних умов для забезпечення якості навчання.

Список використаних джерел:

1. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – Ст. 2004.
2. Журавський В.С. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти / В.С. Журавський, М.З. Згуровський. – К. : ІВЦ Вид-во «Політехніка», 2003. – 200 с.
3. Фініков Т. Сучасна вища освіта: світові тенденції та Україна / Т. Фініков. – К. : Вид-во «Таксон», 2002. – 176 с.
4. Корсак К. Про тенденції змін у змісті вищої освіти / К. Корсак // Науковий світ. – 2003. – № 1. – 30 с.

Рябуха А.А.

студент,

Науковий керівник: Шеховцова О.І.

викладач,

Полтавський юридичний коледж

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ. РЕАЛЬНІСТЬ ЗАВДАНЬ

Держава, яка хоче стати на шлях демократизації, повинна нести в собі дух народовладдя. Адже саме він є основним джерелом встановленням влади, захистом прав та свобод громадян. Через відповідні державні органи та органи місцевого самоврядування народ діє в економічній, політичній, соціальній та духовній сферах. Це показує нам факт довіри нашого народу до держави, а саме до депутатів Верховної Ради, суддів, адміністрацій та інше.

Як відомо, протягом останніх років в Україні стали досить поширені корупційні схеми серед представників верхівки. Найбільш корумпованими виявилися структури, що пов'язані з питаннями фінансування, приватизації, ліцензування, газотранспортної сфери, контрольно-ревізійної діяльності, а також судові та правоохоронні органи.

Що ж таке власне корупція? Корупція – це використання особою, наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі [1].

Цілком очевидно, що протидія корупції неможливо лише шляхом прийняття «вузьких» політичних рішень, які може і наберуть юридичної сили, але на практиці наврядчи будуть застосовуватися.

Адже для великої кількості державних службовців явище корупційних дій стало очевидною нормою, основним джерелом доходу, яке в кілька разів перевищує їх заробітну платню. Ними створені спеціальні схеми, що перешкоджають притягненню їх до кримінальної відповідальності [3].

В такому разі органи місцевого самоврядування повинні взяти на себе тягар щодо протидії корупції, бо саме вони є центром публічної влади, які максимально наближені до людей.

У 2013 році постановою Кабінету Міністрів України було затверджено Типове положення про уповноважений підрозділ з питань запобігання та виявлення корупції. Цим нормативно-правовим актом було рекомендовано головам обласних рад, районним державним адміністраціям, центральним органам виконавчої влади утворити та забезпечити функціонування підрозділів з питань запобігання та виявлення корупції у межах їх повноважень. У цьому положенні визначені основні завдання, які покладені на вищезазначені підрозділи, а саме:

- 1) проведення організаційної та роз'яснювальної роботи із запобігання, виявлення і протидії корупції;
- 2) підготовка, забезпечення та контроль за здійсненням заходів щодо запобігання корупції; надання методичної та консультаційної допомоги з питань дотримання вимог антикорупційного законодавства;
- 3) участь в інформаційному та науково–дослідному забезпеченні здійснення заходів щодо запобігання та виявлення корупції, а також міжнародному співробітництві в зазначеній сфері;
- 4) проведення перевірки фактів своєчасності подання декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, перевірки таких декларацій на наявність конфлікту інтересів, а також здійснення їх логічного та арифметичного контролю;
- 5) здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів [2].

Для реалізації цих завдань уповноважений підрозділ проводить заходи щодо запобігання корупційних правопорушень, а також надає роз'яснення щодо застосування антикорупційного законодавства.

Отже, вплив органів місцевого самоврядування щодо протидії корупції повинен стати системним комплексом профілактичних заходів. Вони повинні

розробити певний механізм громадського контролю за діяльністю суддів, правоохоронців, інших державних службовців з метою запобігання корупції. А також практичний досвід правових держав світу у сфері боротьби з корупційними злочинами дає змогу сформувавши уявлення про основи передової національної антикорупційної стратегії, вироблення якої сьогодні необхідне в Україні. Відповідно, наразі вітчизняна влада повинна: розробити єдину державну політику в сфері боротьби з корупцією, яка містила б комплекс заходів державного, політичного, економічного, соціального і правового характеру; сформувавши спеціальну антикорупційну службу, незалежну від усіх гілок влади, яка забезпечила б контроль за діяльністю державних органів різних рівнів; забезпечити незалежне функціонування судової влади.

Список використаних джерел:

1. Верховна Рада України. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України // Верховна Рада. – 07.04. 2011 – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>.
2. Типове положення про уповноважену жінку підрозділ (особу) з питань запобігання та виявлення корупції від 04.09.2013 № 706 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/706-2013-п>.
3. Національний вісник Національної академії внутрішніх справ. Протидія корупції в органах місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / Національний вісник Національної академії внутрішніх справ // № 1. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: [file:///C:/Users/Laptop/Downloads/Nvknuvs_2015_1_31%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Laptop/Downloads/Nvknuvs_2015_1_31%20(1).pdf).

Сметаніна А.О.

студент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКРІПЛЕННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

Україна є багатонаціональною державою на території якої проживають громадяни понад 130 національностей, народностей та етнічних спільнот, які разом з українцями становлять єдиний Український народ.

Загалом, національні меншини – групи громадян держави, що не є українцями за національністю, але проявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою. Саме питання правового забезпечення національних меншин завжди хвилювало міжнародне співтовариство, а тому було прийнято чимало документів для регулювання правового статусу національних меншин.

Підписання 9 жовтня 1993 року Віденської декларації мало неабияке значення для визнання прав і свобод національних меншин. Так, декларація проголосила захист національних меншин головним і першочерговим завданням держав-членів Ради Європи [1, ст. 2]. А з прийняттям 1 лютого 1995 р. державами-членами Ради Європи Рамкової конвенції про захист національних меншин почалося всевітнє закріплення конституційного статусу національних меншин. Дана конвенція чітко визначила перелік основних прав національних меншин, зобов'язала держави створити належні умови для збереження самобутності національних меншин і забезпечення їх особливих прав [2, ст. 4]. Також Європейська хартія регіональних мов або мов меншин, ратифікована Верховною Радою України 15 травня 2003 року, закріпила захист мов національних меншин [3, ст. 7].

Міжнародним співтовариством визнається за національними меншинами право на існування, на батьківщину, на визначення своєї національної належності (належати чи не належати до національної меншини), на самовизначення, на захист від дискримінації, на мир і безпеку, на економічний, соціальний та культурний розвиток, на вільне розпорядження природними ресурсами тощо. Україна як учасник міжнародних відносин зобов'язалася забезпечити офіційне визнання, закріплення і виконання усіх прав і свобод національних меншин. Так, відповідно до ст.4 Закону України «Про національні меншини» відносини, які виникають з приводу реалізації громадянами України прав і свобод, пов'язаних з їх належністю до національних меншин, регулюються Конституцією України, цим Законом, прийнятими на їх підставі іншими законодавчими актами, а також міжнародними договорами України.

Законодавством України встановлено і гарантовано право національних меншин на користування і навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови в державних навчальних закладах або через національні культурні товариства, розвиток національних культурних традицій, використання національної символіки, відзначення національних свят, сповідування своєї релігії, задоволення потреб у літературі, мистецтві, засобах масової інформації, створення національних культурних і навчальних закладів та будь-яку іншу діяльність, що не суперечить чинному законодавству. Пам'ятки історії і культури національних меншин на території України охороняються законом [4, ст. 6].

Також, Закон України «Про національні меншини» наділяє національні меншини можливістю участі у державотворчих процесах. Згідно до ст.9 цього Закону громадяни України, які належать до національних меншин, мають право відповідно обиратися або призначатися на рівних засадах на будь-які посади до органів законодавчої, виконавчої, судової влади, місцевого самоврядування, в армії, на підприємствах, в установах і організаціях.

На сьогодні прийнято чимало законів, що стосуються національних меншин, але не всі вони отримують міжнародне схвалення. Так, новоприйнятий Закон України «Про освіту» викликав величезні суперечки навколо питання використання національними меншинами свого права на навчання рідною мовою. Після прийняття даного закону на Україну почали звідусіль падати звинувачення в його не відповідності нормам і принципам проголошених Європейській хартії регіональних мов або мов меншин, а також у намірах звузити можливості громадян України – представників національних меншин в доступі до освіти мовами цих меншин.

Прийнятий 5 вересня 2017 року ВРУ Закон «Про освіту», викладав неабиякі обурення сусідніх держав – Польщі, Румунії, Молдови, Угорщини. Найбільше занепокоєння викликала стаття 7 цього закону в якій говорилося про те, що державна мова буде посилено викладатися, поряд з мовами національних меншин, з початкової школи, що дасть можливість учням бути підготовленими до навчання державною мовою у середній школі, проте навчання у середній школі буде не виключно українською мовою, а включатиме значний компонент предметів мовою національних меншин [5, ст. 7].

На думку цих держав Україна порушує міжнародні угоди адже позбавила національні меншини їх права навчатися рідною мовою в школах і університетах і залишила їм таку можливість тільки в дитячих садах і початкових школах. Наша держава даних звинувачень не приймає і тому вже передала даний закон на експертизу до Ради Європи. Взагалі цей закон повинен був розпочати освітню реформу, яка полягала в запровадженні державної мови в усіх навчальних закладах України. Як зазначав сам Президент України: «забезпечення умов для належного засвоєння державної мови відповідає положенням внутрішніх і міжнародних законодавчих актів щодо того, що гарантування прав національних меншин не може здійснюватися на шкоду державній мові».

Отже, можна зробити висновок, що основними і найголовнішими регуляторами прав і свобод національних меншин виступають Конституція України, Закони України, прийняті на її основі, та міжнародні договори, підписані і ратифіковані Україною. Ці документи проголосили основним завданням України сприяння консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України [6, ст. 11]. На сьогоднішній день саме на це і спрямована політика нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Віденська декларація від 25.06.1993 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1993.
2. Рамкова конвенція про захист національних меншин, ратифікована Законом № 703/97-ВР від 09.12.1997 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1998.

3. Європейська хартія регіональних мов та мов меншин, ратифікована Законом № 802-IV від 15.05.2003р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2006.
4. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25.06.1992 р. (із змін. та допов.) // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 36, ст. 530.
5. Про освіту: Закон України від 05.09.17 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2017. – № 38-39, ст. 380.
6. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30, ст. 141.

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Борох А.Ю.

студент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ФІЗИЧНА ОСОБА – СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

На сьогодні особливої актуальності та дискусійності набуває питання визначення кола суб'єктів міжнародного права. Останнє зумовлено тим, що у міжнародному праві відсутні будь-які джерела, які б вказували на конкретний перелік таких суб'єктів. Крім того, стрімкий розвиток суспільних відносин призводить до того, що ще з середини ХХ століття тенденція виключності держави як суб'єкта міжнародного права змінюється на іншу, адже поступово з'являються нові категорії, у тому числі постає питання щодо міжнародної правосуб'єктності фізичної особи.

Слід зазначити, що серед науковців сформувалися різні думки з приводу того, чи можна говорити про правосуб'єктність індивіда у сфері міжнародного публічного права. З цього приводу, одні зазначають, що фізична особи не є суб'єктом міжнародного права (Лукашук І. І., Тункін Г. І. Тощо), інші наголошують на тому, що фізична особа все ж таки має міжнародну правосуб'єктність, але остання зумовлена певними особливостями (Дмітрієв А. І., Ігнатенко Г. В. тощо), треті визначають індивіда як суб'єкта міжнародного публічного права (Мицик В. В., Тарасов О. В., Цимбрівський Т. С. тощо).

Взагалі, суб'єкт міжнародного права – це багатогранне поняття, що поєднує сукупність ознак, серед яких центральне місце належить правосуб'єктності. Основні ознаки поняття «суб'єкт міжнародного права» можна визначити так: становить відносно самостійне утворення щодо інших учасників міжнародних відносин; його статус забезпечують відповідні суб'єктивні права та обов'язки, які виникають в результаті його вступу у правовідносини з іншими суб'єктами, безпосередньо на підставі норм міжнародного права; характеризується не лише правоздатністю чи дієздатністю, але й також деліктоздатністю [1, с. 94].

Традиційно фізична особа не визнавалася суб'єктом міжнародного права, адже: 1) індивіди знаходяться під юрисдикцією відповідної держави та виступають суб'єктами внутрішньодержавних правових відносин, тому вони не мають самостійного міжнародного статусу; 2) права та свободи індивіда, що закріплені в міжнародно-правових документах, у першу чергу, є проявом волі держав; 3) суб'єктами МП можуть бути лише правотворчі учасники міжнародних правовідносин, тобто, на їх думку, суб'єкти міжнародного права

виступають його творцями, їх волею створюються норми міжнародного права. Індивіди не можуть виступати творцями міжнародного права; 4) суверенітет – це основа правосуб'єктності; 5) суб'єкт права повинен бути здатним здійснювати автономну волю; 6) суб'єкт повинен мати здатність бути учасником контрольного механізму щодо здійснення норм міжнародного права [2, с. 164-165].

Радянська доктрина міжнародного права, аж до припинення існування СРСР, також категорично заперечувала міжнародну правосуб'єктність фізичних осіб, оскільки вона виходила з того, що індивід не може мати ні правоздатності, ні дієздатності у міжнародних правовідносинах. Черниченко С.В. дійшов категоричного висновку про те, що «індивіди ні за яких умов не є і не можуть бути суб'єктами міжнародного права», до того ж, «оскільки існують об'єктивні межі міжнародного права як права, що регулює міждержавні відносини і не розповсюджується безпосередньо на індивідів, форми його впливу на положення індивідів визначаються його природою. Зміна цих форм можлива лише в результаті зміни природи міжнародного права, його об'єктивних меж, але така зміна означатиме кінець міжнародного права» [3, с. 27].

У сучасній літературі з цього питання існують також різні точки зору. Проте більшість науковців наполягають на тому, що індивіди повинні визнаватись суб'єктами міжнародного права. З цього приводу професор Тимченко Л. Д. зазначає, що «в сучасному міжнародному праві існує ряд норм, які поширюються безпосередньо на індивіда (йдеться про міжнародно-правові акти в галузі захисту прав людини та відповідальності за злочини проти людства), а якщо є відносини, в яких беруть участь індивіди, і ці відносини врегульовані міжнародним правом, то, звичайно, що учасники таких відносин повинні визнаватись суб'єктами міжнародного права» [4, с. 47].

В той же час, на сучасному етапі розвитку міжнародного права домінуючою все ж таки є думка з приводу того, що індивід є суб'єктом міжнародного права. Останнє підтверджується зокрема тим, що міжнародне право може безпосередньо створювати для особи права й обов'язки, індивід може звертатися до міжнародних судових установ для захисту своїх прав, а також індивіди є суб'єктами міжнародної кримінальної відповідальності за міжнародні злочини і тому є суб'єктами міжнародного права.

Одним з найважливіших доказів підтвердження існування міжнародної правосуб'єктності індивіда є наявність його міжнародної відповідальності. Зокрема дане питання досить доцільно розглядати в контексті результатів Нюрнберзького процесу. Так у ході Нюрнберзького процесу сторона захисту використала класичну концепцію держави як єдино можливого суб'єкта міжнародного права. Адвокати прямо зазначали, що відповідальність повинна нести Німеччина, а не окремі фізичні особи, посилаючись на концепцію «державного акту» і стверджуючи: там, де розглядувана дія була дією,

здійсненою державою, особи, які практично здійснили її, не несуть особистої відповідальності, а залишаються під захистом доктрини про суверенність держави [5, с. 19-292].

У той же час, Міжнародний Військовий Трибунал (далі – МВТ) підтримав позицію обвинувачення й відкинув доктрину «державного акта», що нібито захищає фізичних осіб від кримінального покарання. Вирок свідчить: «Злочини проти міжнародного права вчиняються людьми, а не абстрактними категоріями, і тільки шляхом покарання окремих осіб, які вчиняють такі злочини, можуть бути дотримані настанови міжнародного права». Посилаючись на ст. 228 Версальського договору як ілюстрацію самої можливості несення фізичними особами міжнародної кримінальної відповідальності, а також звертаючись до ст. 7 Статуту МВТ, Трибунал констатував: «Той, хто порушує закони ведення війни, не може залишитися безкарним на підставі того, що він діє відповідно до розпоряджень держави, якщо держава, даючи свою санкцію на подібні дії, виходить за межі своєї компетенції, що надається їй згідно з міжнародним правом» [6, с. 203].

Таким чином, МВТ сформулював принцип персональної відповідальності фізичної особи за вчинення міжнародних злочинів, який був підтверджений резолюціями Генеральної Асамблеї ООН, практикою міжнародних трибуналів *ad hoc* (Статут Міжнародного трибуналу з військових злочинів на території колишньої Югославії – ст. 7, п. 1; Статут Трибуналу по злочину геноциду в Руанді – ст. 6 та ін.), і ліг в основу Статуту Міжнародного кримінального суду (ст. 25). Крім того, він знайшов своє відбиття в документах Комісії міжнародного права ООН. У ст. 4 проекту Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства 1996 р. вказується, що «відповідальність окремих осіб за злочини проти миру і безпеки людства, передбачена в цьому Кодексі, жодним чином не впливає на відповідальність держав по міжнародному праву» [6, с. 203].

Крім того, як зазначає Н. С. Кучерук, що «існують достатні правові підстави не погодитись із позицією науковців, щодо того що фізичну особу не можна вважати суб'єктом міжнародного права. Насамперед, слід зазначити, що звертаючись до Європейського суду з прав людини у справах проти держави громадяни стають повноправними учасниками міжнародних відносин. У даному контексті було б нелогічно говорити про відсутність у громадян здатності до незалежної реалізації міжнародних прав та обов'язків, а отже, і відсутності міжнародного правового статусу, адже, «опонентом» фізичної особи на міжнародно-правовій арені виступає держава як інший самостійний суб'єкт міжнародного права. Більше того, Європейський суд з прав людини у своєму рішенні від 05.02.1963 р. зазначив, що співтовариство констатує новий правовий порядок у міжнародному праві, за яким переваги держав щодо їх суверенних прав обмежуються, і суб'єктами визнаються не лише держави, а й громадяни» [7, с. 74].

Отже, підсумовуючи зазначене вище, можна зробити висновок, що на сьогодні існують достатньо вагомі аргументи визнання фізичної особи суб'єктом міжнародного права. У той же час, у зв'язку з постійним розвитком суспільних відносин, дане питання залишається дискусійним та постійно потребує додаткового дослідження.

Список використаних джерел:

1. Цимбрівський Т. С. Доктринальні підходи до дослідження правосуб'єктності у міжнародному праві / Т. С. Цимбрівський // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2012. – С. 91-100.
2. Чехович Т. В. Статус індивіда у міжнародному публічному праві (питання правосуб'єктності) / Т. В. Чехович // Європейські перспективи № 4. Міжнародне право. – 2013. – С. 162-167.
3. Мицик В. В. Питання про міжнародну правосуб'єктність фізичної особи / В. В. Мицик // Альманах міжнародного права. – 2010. – Вип. 2. – С. 25-36.
4. Тимченко Л. Д. Международное право: учеб. / Л. Д. Тимченко ; Ун-т внутр. дел МВД Украины. – Х.: Консум. – 1999. – 528 с.
5. Нюрнбергский процесс: Сб. материалов: В 8-ми т. – Т. 8 / Отв. ред. Н. С. Лебедева. – М.: Юрид. лит., 1999. – 792 с.
6. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького Трибуналу / О. В. Тарасов // Проблеми законності. – 2011. – Вип. 115. – С. 200-206.
7. Кучерук Н. С. Фізична особа як суб'єкт міжнародного права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/227/Kucheruk_fizychna_osoba_subject.pdf?sequence=1

Д'яконова А.Д.

студент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВИЗНАННЯ ЯК ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ФЕНОМЕН ІСНУВАННЯ НЕВИЗНАНИХ ТА ЧАСТКОВО ВИЗНАНИХ ДЕРЖАВ

Актуальним питанням сьогодення є визнання держав. Так, одні держави з об'єктивних і суб'єктивних причин припиняють існування (наприклад, НДР, СРСР, СФРЮ, Чехословаччина), інші з'являються на політичній карті світу (Україна, Білорусь, Росія, Словаччина, Хорватія, Чехія тощо). Постає питання щодо того, як будувати свої відносини з новою державою? У міжнародно-правовій площині це означає необхідність визнання або не визнання новоствореної держави, а в деяких випадках і розв'язання проблеми правонаступництва.

Під визнанням у міжнародному праві розуміють акт вже існуючої держави, в якому вона виражає свою волю встановити певні відносини з новою державою як суб'єктом міжнародного права.

Щодо визнання у доктрині міжнародного права існує дві основні теорії: конститутивна та декларативна. Перша теорія була вперше сформульована в декларації міністра закордонних справ Еквадору Тобара в 1907 р. Пізніше вона отримала схвалення президента США Вільсона, тому в деяких джерелах іменується як доктрина Тобара – Вільсона. Ця теорія надає вирішальне значення акту визнання в процесі конституювання нової держави як суб'єкта міжнародного права, звідси і назва теорії. Відповідно до цієї теорії, якщо є акт визнання, то є і новий суб'єкт міжнародного права, немає акту визнання – немає і нового суб'єкта міжнародного права [1]. Ця теорія набула практичного втілення в політиці європейських держав після Віденського конгресу 1815 року і була широко поширена до Другої світової війни. Її прихильниками були Л. Оппенгейм, Г. Лаутерпахт, Д. Анцилотті. Згідно з декларативною теорією держава визнається суб'єктом міжнародного права з моменту свого утворення, незалежно від визнання з боку інших суб'єктів міжнародного права. Ця теорія знайшла своє відображення у Міжамериканській конвенції про права та обов'язки держав від 26 грудня 1933 р., де встановлено, що «існування держави не залежить від її визнання іншими державами» (ст. 3) [2].

Також варто сказати, що надане визнання, як правило, не може скасовуватись чи відкликатися. Хоча такі випадки відомі в історії. Наприклад, Франція у 1918 р. відкликала своє визнання Фінляндії, коли в останній хотіли коронувати родича німецького Кайзера Вільгельма II. Та після того, як Фінляндія відмовилася від таких планів, Франція повторно визвала її.

У міжнародному праві існують три основні форми визнання – *de facto*, *de jure* та *ad hoc*. Визнання *de facto* – фактичне визнання, при якому держави вступають між собою у різні зв'язки, але юридично одне одного при цьому не визнають. Визнання *де-факто* має вичікувальний характер і згодом воно або припиняється зі зникненням об'єкта визнання або переходить у повне визнання. У сучасних умовах застосовується рідко [6]. Визнання *de jure* – повне, остаточне визнання, що означає встановлення між суб'єктами міжнародного права міжнародних відносин у повному обсязі і у всіх галузях міжнародного спілкування. Визнання *de jure* здатне спричинити обмін дипломатичними представниками, визнання прав визнаної держави на розпорядження майном та іншими цінностями, що належать їй за кордоном, визнання її імунітету від юрисдикції держави, що визнає, тощо. Іноді таке визнання супроводжується різноманітними застереженнями з боку держави, що визнає, наприклад, про територіальні межі поширення визнаної влади (при визнанні Великобританією Союзу РСР у 1924 році) або про відношення до міжнародних зобов'язань (зроблена Великобританією при визнанні Народної Республіки Болгарії в 1947 році) [5]. Зустрічаються випадки, коли держави,

уряди вступають в офіційний контакт одна з одною вимушено, для розв'язання яких-небудь конкретних питань, але водночас не бажають визнавати одна одну. У цьому випадку говорять про визнання *ad hoc*. Воно нерідко супроводжується заявою про те, що держава, вступаючи в ті чи інші відносини з новою державою, усе-таки її не визнає, іноді метою такого визнання може бути укладання міжнародних договорів.

При цьому у міжнародному праві існує феномен існування невизначених та частково визнаних держав. Невизнані держави – це території, що проголосили себе незалежними державами і мають ознаки суверенних держав, але незалежність яких не визнано жодною державою-членом ООН, а їхня територія вважається такою, що знаходиться під суверенітетом однієї чи декількох держав-членів ООН. Наприклад: Придністровська Молдавська Республіка (з 1990 р.) на території Молдови, Нагірно-Карабахська Республіка (з 1991 р.), Сомаліленд (з 1991 р.), Пунтленд (з 1998 р.), Галмудуг (з 2006 р.), Авдаленд (з 2010 р.), Азанія (з 2011 р.) та Джубаленд (з 2011 р.) на території Сомалі, Вазірістан (з 2006 р.) на території Пакистану, Ісламський емірат Аб'ян (з 2011 р.). Невизнані держави мають обмежені економічні та політичні можливості на міжнародній арені. Їм важко залучати іноземні інвестиції, брати участь у роботі міжнародних організацій і різноманітних культурних проектах. Багато з них розраховують на допомогу і підтримку держав-покровителів, які за допомогою різноманітних дотацій сприяють розвитку невизнаних держав. Водночас останні слугують захисним бар'єром для держав-заступників у безпековому плані і ринком для збуту товарів – в економічному. Запорукою існування цих політичних утворень є внутрішня – підтримка населення, для якого незалежність є важливішою за економічне процвітання [9].

Частково визнані держави – це держави, що проголосили себе незалежними державами і мають ознаки суверенних держав, але незалежність визнано лише певною частиною або лише окремими державами-членами ООН, через що вони не можуть стати членами ООН та по суті виключаються з кола суб'єктів міжнародного права, оскільки їхня участь в міжнародних відносинах обмежена лише державами, що їх визнали. До них можна віднести:

- Турецька Республіка Північного Кіпру, проголошена після вторгнення турецьких збройних сил на Кіпр в 1974 році, оголосила про свою незалежність в 1983 році. У 2004 році територія ТРПК була формально включена до складу Європейського союзу як частина Республіки Кіпр. Визнається Туреччиною і Абхазією.

- Абхазія – визнали 6 держав, а саме Росія, Нікарагуа, Венесуела, Науру, Вануату та Тувалу.

- Південна Осетія – у 1991 році отримала фактичну незалежність, яка з 2008 року визнана 5 державами – членами ООН: Росією, Нікарагуа, Венесуелою, Науру і Тувалу.

- Арабська Демократична Республіка Сахари визнається 54 державами, є членом Африканського союзу. Велика частина заявленої території країни контролюється Марокко.

Таким чином на сьогоднішній день проблема визнання нових держав залишається не тільки правовою, а й політичною проблемою. Феномен невизнаних та частково визнаних держав розширює кордони та потребує регулювання.

Список використаних джерел:

1. Тимченко Л. Д. Міжнародне право : підручник / Л. Д. Тимченко, В. П. Кононенко. – К. : Знання, 2012. – 631 с.
2. Українська електронна бібліотека [Електронний ресурс]: <http://www.info-library.com.ua/books-text-7500.html>
3. Міжамериканській конвенції про права та обов'язки держав від 26 грудня 1933 р.
4. Репецький В. М. Міжнародне публічне право [Електронний ресурс] / Репецький В. М. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1584072046657//pravo/mizhнародne_publichne_pravo_-_repetskiy_v_m
5. Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. Міжнародне публічне право [Електронний ресурс]: / Теліпко В. Е., Овчаренко А. С. – Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/26_2-Mizhнародne_publichne_pravo-Telipko2010.pdf
6. Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право : навч. посіб. / Н. В. Пронюк. – 2-ге вид., змін. та допов. – К. : КНТ, 2010. – 344 с.
7. Теленко О. М. Невизнані держави сучасного світу: сутність поняття та проблема визнання / О. М. Теленко // Гілея: науковий вісник. – 2016. – Вип. 105. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_105_85
8. Дахно, І. І. Історія держави і права : навч. посіб. / І. І. Дахно. – К. : ЦУЛ, 2013. – 658 с.
9. Теленко О. М. Особливості функціонування невизнаних держав [Електронний ресурс] / Теленко О. М. – Режим доступу: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/viewFile/331/338>

Дочинець А.М.

студент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

МИРНІ ЗАСОБИ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СПОРІВ

На сучасному етапі розвитку суспільства, у зв'язку з глобалізацією, відносини між державами набули системного характеру, багатоманітності, демократичності. Але між державами та іншими суб'єктами міжнародного

права, все рівно, продовжують виникати спори й конфлікти. Зважаючи на це, існує необхідність в певних засобах їх розв'язання.

Слід зазначити, що чинне міжнародне право не знає немирних засобів врегулювання міжнародних спорів. При врегулюванні спорів за допомогою сили можна говорити або про випадки правомірного застосування сили (наприклад, відповідь на порушення міжнародно-правових зобов'язань) або неправомірного, тобто вчинення правопорушення.

У чинному конституційному міжнародному праві визначення поняття «мирний засіб вирішення міжнародного спору» здійснюється шляхом наведення переліку конкретних мирних засобів або ж зазначається, що це засоби, які виключають застосування примусу в будь-якій формі [1, с. 282]. Міжнародне право надає державам-учасникам спору вільно обирати засоби його вирішення, тобто не зобов'язує держави звертатися до якогось конкретного засобу. Цей принцип закріплено в Статуті ООН та Манільській декларації про мирне вирішення міжнародних спорів 1982 року. Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 33 Статуту ООН сторони, що беруть участь у будь-якому конфлікті, продовження якого могло б загрожувати підтримці міжнародного миру й безпеки, повинні насамперед намагатися вирішити конфлікт шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звертання до регіональних органів або угод чи інших мирних засобів на власний вибір [2].

Відповідно до положень ст. 5 розділу I Манільської декларації 1982 року, крім засобів вказаних вище, зазначається ще й про інститут «добрих послуг» [3].

Перелік цих засобів не є вичерпним, сторони вправі обирати й інші мирні способи вирішення спорів та розробляти власні процедури, не порушуючи при цьому права та інтереси інших суб'єктів міжнародного права.

У міжнародно-правовій доктрині найпоширенішим є поділ мирних засобів вирішення міжнародних спорів на дипломатичні (політичні) та правові (судові). До дипломатичних належать переговори, добрі послуги, посередництво, обслідування та примирення, до правових – арбітраж і судовий порядок [1, с. 283]. Найпоширенішими є переговори, добрі послуги та посередництво, міжнародний арбітраж.

Переговори – найпоширеніший та найефективніший засіб врегулювання міжнародних спорів, що передбачає установлення контакту й обмін думками між сторонами конфлікту для досягнення консенсусу, ухвалення взаємовигідного рішення, яким усі сторони були би задоволені. У процесі переговорів обмірковуються можливі альтернативні рішення, що вимагають менших витрат і зусиль. При цьому повинна бути зацікавленість самих сторін, оскільки спрямованість на позитивний результат має бути взаємною.

Переговори є надзвичайно гнучким засобом: їх формат, рівень, тривалість та інші параметри можуть бути встановлені для потреб конкретної ситуації, а спори можуть вирішуватися як на підставі чинного міжнародного

права, так і шляхом створення нових норм. Переговори дозволяють усунути небажане втручання третіх сторін у спір. Водночас цей засіб має суттєві недоліки: більш сильна сторона має можливість здійснювати тиск на слабшу сторону; переговори можуть завершитися безрезультатно; досягнута домовленість може бути юридично необов'язковою [1, с. 284].

Добрі послуги та посередництво. Під посередництвом розуміють участь третьої сторони з метою оптимізації процесу пошуку взаємоприйняттого рішення від зародження суперечностей до спалаху конфлікту, під час його найбільшого загострення, а також у постконфліктний період відновлення взаємовигідних відносин. Найближчим до посередництва поняттям є надання добрих послуг. Гаазька конвенція 1907 року про мирне завершення міжнародних зіткнень не вирізняє посередництва і надання добрих послуг, однак Е. Пушмін виділяє три основні критерії, за якими розрізняються ці поняття: спосіб виникнення (згода одного чи обох учасників конфлікту), цілі і завдання, а також практика здійснення [4]. Щоб надавати посередницькі послуги, необхідно заручитися згодою обох конфлікуючих сторін, тоді як добрі послуги можуть надаватися при згоді лише одного учасника конфлікту – третя сторона виступає від його імені, контактуючи з іншим учасником. Посередництво і добрі послуги, як зазначає Е. Пушмін, збігаються за кінцевими цілями – сприяти мирному врегулюванню конфлікту, але відрізняються за найближчими завданнями – що і як робити. Добрі послуги спрямовані до спонукання конфлікуючих сторін розв'язати конфлікт мирними засобами і створення їм умов для цього. Наприклад, той, хто надає добру послугу, може запропонувати свою територію для проведення зустрічей учасників конфлікту або бути своєрідним листоношею, доставляючи повідомлення від одного учасника конфлікту до іншого. Посередництво як своєрідна форма миротворчої діяльності припускає істотнішу участь третьої сторони в урегулюванні конфлікту: посередник не тільки організує переговори, а й бере участь у них, допомагаючи знайти взаємоприйнятні формули вирішення. Отже пропонується розрізняти посередництво й добрі послуги за активністю ролі третьої сторони (посередництво) або, навпаки, пасивністю (надання добрих послуг). На практиці більш поширеним є посередництво.

Міжнародний арбітраж є одним з найдавніших правових засобів мирного вирішення міжнародних спорів, і є органом, який створюється на основі угоди сторін для розв'язання спорів між державами, рішення якого мають для них обов'язкову силу. На відміну від таких способів врегулювання міжнародних спорів, як, наприклад, переговори, примирення, посередництво, міжнародний арбітраж має перевагу, оскільки він не просто встановлює фактичні обставини за суттю спору і розробляє рекомендації з його врегулювання, а й виносить остаточне та обов'язкове для сторін рішення.

У міжнародному праві існують дві форми міжнародного арбітражу:

- арбітраж, створення якого передбачається у міжнародних договорах для вирішення спорів, які виникають при їх виконанні (постійний арбітраж);
- арбітраж, який створюється для вирішення конкретного спору – арбітраж ad hoc, який після виконання своїх функцій припиняє існування [5, с. 6-7].

Окремо слід відзначити Постійну палату третейського суду, засновану згідно з Гаазькими конвенціями про мирне вирішення міжнародних спорів 1899 і 1907 рр. Для спорів, що вирішуються палатою, сторони мають укласти компроміс та обрати арбітрів із переліку осіб, що формуються державами-учасницями Конвенцій.

Підтвердженням того, що дипломатичні засоби поступаються арбітражу є ситуація між Словенією та Хорватією, які не можуть поділити лінію морського кордону у Піранській затоці. 4 листопада 2009 року між Словенією і Хорватією була підписана угода, що дозволяє саме міжнародному арбітражу розв'язати територіальний спір між сторонами. А 23 березня 2010 року Конституційний суд Словенії виніс рішення, яким нівелювало останню перепону для звернення до міжнародного арбітражу, і визнав законною Угоду від 4 листопада 2009 року [6].

Цей приклад яскраво свідчить про безсумнівну перспективність міжнародного арбітражу як мирного засобу вирішення конфліктів і спорів як територіальних, так і будь-яких інших, у всіх сферах міжнародного співробітництва.

Отже, зважаючи на сучасні проблеми та тенденції світового правопорядку, що мають місце розповсюдження засобів масового знищення, гонки озброєнь тощо, керуючись принципом мирного вирішення міжнародних спорів, слід спонукати суб'єктів міжнародного права використовувати мирні засоби для розв'язання міжнародних конфліктів заради підтримання миру, правопорядку та дотримання прав і свобод людини і громадянина у світі.

Список використаних джерел:

1. Міжнародне право: Навч. посібник / За ред.. М. В. Буроменського – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 336 с.
2. Статут ООН від 26.06.1945 за редакцією станом на 16.09.2005) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_010/print1487543932096990
3. Манільська декларація про мирне вирішення міжнародних спорів від 15.11.1982 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_568
4. Зовнішня політика України – 2006: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / За ред. Г. М. Перепелиці. – К. : ВД «Стилос», 2007. – 272 с.
5. Мамон З. Міжнародний арбітраж як засіб мирного вирішення міжнародних спорів // Теорія і практика інтелектуальної власності – 3 / 2010 – УДК 341.63 – С. 3-9.
6. Електронний ресурс – Режим доступу: <https://www.kazan.kp.ru/online/news/637678/>

Лаптур М.Ю.

студент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Тенденції глобалізації та інтеграції, посилена взаємодія держав, яка обумовлена проблемами світового масштабу, зумовлюють актуальність дослідження та переоцінку суверенітету як явища абсолютного. Оскільки проблеми сучасності набирають таких обертів, що неможливо їх вирішити без об'єднання ресурсів держав, то останні вимушені самообмежувати свої права та делегувати їх міжнародним спільнотам. На цих підставах виникають питання співвідношення суверенітету держави та обов'язковості міжнародного права, «розмивання» суверенітету на підставі делегування все більшої частини функцій держави наднаціональним структурам.

Дослідження цього питання отримало розвиток завдяки роботам: М. Вебера, Г. Моргента, Р. Арона, Буроменського М. В., Волошина Ю. О., Скакуна О. Ф., Битяка Ю. П., Буткевича В. Г., Оніщенко Н. М., Баймуратова М. О., Шаптала Н. К., Лукашука І. І., Георгіца А. З., Марченка М. М. та інші.

Для предметного дослідження цієї проблематики, повинно визначитись з поняттям суверенітету.

Розробка теорії державного суверенітету є найвагомішим внеском Ж. Бодена у розвиток політичної думки. Суверенітет він розуміє як абсолютну, постійну й неподільну владу [6, с. 58].

В класичному розумінні суверенітет держави має дві складові: внутрішня та зовнішня.

Суверенітет є правом здійснювати верховну владу у певній державі. У ширшому розумінні суверенітет виступає необхідною політико-правовою характеристикою держави і є важливою політичною та юридичною умовою її існування як територіальної цілісності [3, ст. 131].

У вимірі зовнішньополітичної діяльності суверенітет розглядається як основний принцип міжнародних правовідносин та істотна ознака держави у міжнародному праві, а також визначається як «повнота влади», незалежність держави від інших акторів міжнародних відносин. Іншими словами, державний суверенітет трактується як верховенство держави на своїй території і її незалежність у міжнародних відносинах. Незалежність держави в міжнародних відносинах – це її непідпорядкованість будь-якій зовнішній владі, владі інших держав, що виявляється у праві вільно проводити свою внутрішню і зовнішню політику. Утім можна констатувати, що повністю незалежних держав не існує. Цю ознаку державного суверенітету необхідно розуміти як можливість приймати самостійні рішення, передусім в політико-правовій сфері [3, ст. 131-132].

В понятті державного суверенітету слід виділяти два аспекти – формально-юридичний (це своєрідна політико-правова форма державного суверенітету) і фактичний (його матеріальний зміст). У процесі розвитку держави його юридична (політико-правова) форма залишається незмінною, тоді як його фактична сторона (матеріальний зміст) може зазнавати істотних змін, коливаючись від наповнення державної влади і разом з тим державного суверенітету реальним політико-правовим і матеріальним змістом (нормальний стан державного суверенітету) і до їх вихолощування, зведення державної влади і державного суверенітету лише до їх політико-правової форми і формально-юридичного змісту [5, ст. 123].

Створення наднаціональних інтегративних структур, множення транснаціональних акторів, формування міжнародних режимів (щодо прав людини, прав національних меншин, ядерного нерозповсюдження, регіоналізація, сполучена зі зниженням ефективності державного регулювання, та багато інших феноменів глобалізації світу трактуються як поява післясуверенного порядку, де суверенітет «зник», «розмитий», або «дезінтегрований» як нормативний принцип та емпірична реальність. Проте, це аж ніяк не свідчать про формально-юридичне обмеження властивостей суверенітету. В цьому випадку було б вірно стверджувати про «розмивання» застарілих уявлень про суверенітет [2, ст. 295].

Оскільки, в теперішній час постають питання, які держави не можуть вирішити самотійно то знижується ефективність національного управління урядів.

Однією з тенденцій епохи глобалізації можна вважати те, що, обираючи методи вирішення проблем, держави все частіше переходять від односторонніх дій до двосторонніх, а від них – до багатосторонніх і наднаціональних; від «м'якого права» – до «жорсткого права»; від примату внутрішнього права в тих чи інших питаннях – до примату міжнародного права [1, ст. 80].

Головним інструментом боротьби з проблемами сучасності є передача суверенних прав держави наднаціональним утворенням, які у своїй єдності можуть упорядкувати міжнародні відносини.

Так, внаслідок функціональної кризи національної держави теоретики глобалізації аргументують вигідність об'єднання суверенітетів різних держав або делегування суверенітету на наднаціональний рівень управління. Вважається, що на це є багато причин, наприклад, зростання безпеки і стабільності, усунення небезпеки конфліктів, скорочення військових витрат, а також активізація економічного і технологічного співробітництва. Тому існує реальна «національна зацікавленість» в «денационалізації» – в об'єднанні суверенітетів для вирішення національних проблем [4, ст. 161].

Більшість учених схиляються до думки, що наявність наднаціональних елементів у структурі певної міжнародної організації не призводить до

обмеження суверенітету її держав-членів. І навіть у тому разі, коли наднаціональна організація кваліфікується як конфедеративний союз держав, котрий виступає на міжнародній арені не лише від свого імені, а й від імені своїх членів [7, ст. 29].

Прибічники цього погляду говорять, що держава не втрачає свій суверенітет, а добровільно передає ті суверенні повноваження, які вона вважає за потрібне передати задля вирішення глобальних проблем сучасності. Держава відстоює національні інтереси завдяки міжнародному механізму.

Водночас багато авторів вважають, що в сучасних умовах суверенітет здійснюється в певних межах. Не можна не погодитися з науковцем Е. Л. Кузьмінім, який зазначає, що можна говорити про характер обмеження суверенітету, про його природу, але сам факт залишається фактом – ми досить часто зустрічаємося з обмеженням суверенітету тією чи іншою мірою [6, ст. 59].

Р. Хаас вважає, що повна монополія влади, якою суверенні держави володіли раніше, поступово зникає. Тому суверенітет повинен бути не абсолютним, а умовним, навіть договірним. До того ж повинна бути збережена основна ідея суверенітету як стримувального чинника проти насильства між державами. Держави повинні послабити власний суверенітет з метою самозахисту, тому що жодна з них не може ізолюватися від того, що відбувається у сучасному світі [3, с. 135].

Адже більшість держав світу, формально маючи суверенітет, не володіють ним у повному обсязі, оскільки на них поширюється політична, економічна, а іноді й військова воля або навіть експансія з боку більш розвинених держав. У цьому аспекті державний суверенітет є фактичним аспектом явища, а не визначає його формально-юридичний або доктринальний зміст [6, ст. 59]

У зв'язку з цим важливо також зазначити, що жодна країна де-факто не може відступити від попередньо взятих на себе зобов'язань у зв'язку з економічними наслідками для неї. Фіскальний суверенітет донині вважається досить чутливою сферою виняткових повноважень сучасної держави [1, ст. 80].

Отже, підсумовуючи багатоманітність поглядів на трансформацію державного суверенітету, можна зазначити, що державний суверенітет зберігається у формально-юридичному значенні, проте його фактичне наповнення змінилося. Держава делегує все дедалі більше суверенних повноважень наднаціональним структурам. Так, цим вона не позбавляється свого суверенітету, але задля налагодження міжнародних зв'язків з іншими державами, вона перебуває тиском біль розвинених держав та змушена поступатися своїми суверенними правами задля захисту національних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Топчій В. В. Межі державного суверенітету: теорія та практика / Топчій В. В. // Прикарпатський юридичний вісник. – 2016. – № 1 (10). – С. 78-81.
2. Ковтун В. І. Окремі питання державного суверенітету а аспекті посилення інтеграційних і глобалізаційних процесів / Ковтун В. І. // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 295-305.
3. Троян І. Державний суверенітет як політична категорія: сутність, характеристики, особливості трансформації / Троян І. // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2010. – № 22. – С. 130-136.
4. Троян І. Трансформація державного суверенітету в умовах глобалізації / Троян І. // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2011. – № 23. – С. 158-164.
5. Яковюк І. Державний суверенітет національних держав у складі Європейського Союзу: проблеми визначення / Яковюк І. // Вісник академії правових наук України. – 2004 р. – № 3 (38). – С. 114-126.
6. . Гринюк В. Поняття суверенітету у сучасному міжнародному праві / Гринюк Н. В. // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2011. – № 559. – С. 58-61.
7. Шпакович О. Співвідношення наднаціональності міжнародних організацій та суверенітету їхніх держав-членів / Шпакович О. // Наукова бібліотека. – 2014. – № 20. – С. 28-32.

Лукань М.О.

юрист,

Товариство з обмеженою відповідальністю
«Юридична компанія «ПОЛЕКС»

ЗНАЧЕННЯ LEX MERCATORIA В СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

У міжнародному приватному праві сьогодення, одним з найбільш дискусійних питань є визначення та застосування концепції *lex mercatoria*.

В дослівному перекладі з латинської мови *lex mercatoria* означає купецькі закони, оскільки історичною передумовою її утворення стало виникнення купецького стану у Середні віки. З розвитком торгівлі, типові дії її учасників повторювались, а форми поведінки набували ознак звичаю. Утворилась своєрідна спільнота купців, які постійно перебували у мандрах, займаючись міжнародною торгівлею.

З постійними мандрями купців, мандрували їхні звичаї, адже купці відбирали найкращі з них та застосовували їх у відносинах між собою. Таким чином, відбулось формування єдиної спільної системи права, що склалась з найкращих звичаїв міжнародної торгівлі, хоча ця система, подекуди могла і не мати нічого спільного із звичаями місцевості, в якій здійснювалась торгівля.

З утворенням національних держав та розвитком світового ринку протягом ХХ століття, виникла необхідність створення єдиного світового правового порядку у торгівлі. Існування *lex mercatoria* у формі усних численних звичаїв стало незручним. Розпочалась робота над офіційною уніфікацією права міжнародної торгівлі, шляхом укладання міжнародних угод, багатосторонніх конвенцій.

У 1994 році Міжнародним інститутом уніфікації приватного права були видані Принципи міжнародних комерційних контрактів – Принципи УНІДРУА – які стали найбільшим зводом засадничих положень, які охоплюють всі сторони договірних зобов'язань. Слід сказати, що Принципи УНІДРУА зменшили невизначеність *lex mercatoria*, оскільки вони певною мірою, є матеріалізацією та кодифікацією *lex mercatoria*. У коментарях до Принципів зазначається, що якщо раніше посилання на *lex mercatoria* піддавалися критиці у зв'язку з їхньою невизначеністю, то тепер можна звернутися до систематизованого і чітко сформульованого зводу норм.

Однак й досі, проблемою сучасного міжнародного приватного права залишається визначення концепції *lex mercatoria*.

Так, одні автори (Дж. Вайнер, А. Голдштейн, О. Ландо, О. Мережко, К. Шмитгофф та ін.) розуміють *lex mercatoria* у широкому сенсі. Вони включають до нього не лише принципи права та звичаї, втілені у загальноновизнаних типових умовах договорів, правилах міжнародних організацій та рішеннях арбітражів, але й міжнародні конвенції та навіть норми національного права.

Інші, автори (Л. П. Ануфрієва, Б. Голдман, Ф. Кан та ін.) розуміють *lex mercatoria* у вузькому сенсі. Вони виходять з його звичаєвого, стихійного та поза державного походження, тому конвенції, національні закони та інші одержавлені джерела права не визнаються складовими *lex mercatoria*.

«Юридична енциклопедія» визначає *lex mercatoria* у вузькому розумінні, як сукупність автономних норм, відокремлених від національних систем права, створених безпосередньо учасниками міжнародної торгівлі з метою регламентації зовнішньоекономічної діяльності» [1, с. 468-469]. Творцем *lex mercatoria* визнається міжнародне ділове співтовариство, до складу якого входять транснаціональні корпорації, підприємства та підприємці, що системно провадять господарську діяльність, засновану на міжнародних комерційних контрактах та держави, коли вони вступають до комерційних відносин.

Однак, в цілому, в сучасних правових доктринах держав світу та судовій (арбітражній) практиці отримала поширення точка зору про визнання *lex mercatoria* правовою дійсністю. Норми *lex mercatoria* (торгові звичаї, загальні принципи права та інші.) є відносно незалежними від національних правопорядків держав. Проте, говорити про *lex mercatoria* як про автономний правопорядок, що сформувався та здатен повністю замінити національні

правопорядки в частині правового регулювання відносин в сфері міжнародної торгівлі передчасно [2, с. 43].

Особливої уваги заслуговує *lex mercatoria* пов'язане з мережею ІНТЕРНЕТ, завдяки якому *lex mercatoria* набуває широкого розвитку, завдяки можливості швидко обмінюватись інформацією незалежно від кордонів. Існує багато науково-практичних сайтів, присвячених *lex mercatoria*, однак найкращим з них вітчизняні дослідники вважають сайт www.lexmercatoria.net [3, с. 16].

Зокрема, О.Мережко розглядає систему *lex informatica*, як елемент *lex mercatoria* [4, с. 7]. Ця система норм знаходиться в стадії стихійного формування на базі «кібер-звичаїв», тобто правил поведінки в мережі Інтернет. Таким чином єднання *lex mercatoria* з кібер-простором робить їх складовими громадянського суспільства майбутнього Світу.

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок, що за всю історію міжнародних торгових відносин від їх започаткування до сьогодні, існування та розвиток *lex mercatoria* випереджає уніфіковані норми державного та міждержавного права. На нашу думку, феномен *lex mercatoria* потребує єдиного міжнародного підходу до розуміння його сутності, складу та джерел. А також чіткої правової визначеності, подальшої уніфікації та вдосконалення з урахуванням сучасного міжнародного торгового права та існування мережі Інтернет.

Список використаних джерел:

1. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відпов. ред.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 2001. – Т. 3. – С. 468-469.
2. Кожухов А. LEX MERCATORIA: лучший сайт по международному коммерческому праву // Юридическая практика.– 2002. – № 13. – С. 16.
3. Мережко А. Международные деликты и киберпространство. Lex mercatoria и проблемы защиты интеллектуальной собственности в Интернете // Юридическая практика. – 2001. – № 43. – С. 7.
4. Міжнародне приватне право: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / За ред. В. П. Жушмана та І. А. Шуміло. – Х.: Право, 2010. – С. 43.

Мілевська М.І.

студент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ КОДИФІКАЦІЙ НОРМ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Актуальність обраної мною теми зумовлена тим, що сучасні загальносвітові процеси інтеграції та глобалізації вимагають вдосконалення правового забезпечення в усіх сферах міжнародних відносин. Однією з важливих проблем сучасного міжнародного права є розуміння сутності та умов реалізації міжнародно-правової відповідальності держав за міжнародно-протиправні діяння. Роль інституту міжнародно-правової відповідальності стає важливою для Української держави саме сьогодні, коли визначаються новітні вектори зовнішньої політики. За цих обставин необхідно розуміти юридичні механізми вирішення можливих суперечок, взаємні межі відповідальності України та інших держав.

Питанням відповідальності держави за міжнародно-протиправні діяння присвячені праці як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців в галузі міжнародного права: Д. Анцилотті, М. М. Антонович, І. П. Бліщенко, Я. Броунлі, М. В. Буроменського, В. Г. Буткевича, В. А. Василенка, О. Ф. Висоцького, Л. Г. Гусейнова, А. Кассезе, Ю. М. Колосова, П. М. Куріса, Д. Б. Левіна, І. І. Лукашука, В. А. Мазова, Ю. В. Манійчука, Л. Ф. Оппенгейма, Ю. В. Петровського, С. Б. Раскаля, Г. І. Тункіна, М. О. Ушакова, М. Н. Шоу, А. Фердросса.

На мою думку, щоб розібрати порушене мною проблемне питання, спочатку, необхідно надати визначення, що саме собою представляє міжнародно-правова відповідальність.

Комісією ООН з міжнародного права надане визначення міжнародно-правової відповідальності, як всіх видів правовідносин, що виникають в рамках міжнародного права в результаті міжнародно-правового діяння держави, – незалежно від того чи обмежені ці відносини правовідносинами між державою, яка вчинила протиправне діяння і державою, яка безпосередньо постраждала, або ж вони розповсюджуються також на інших суб'єктів міжнародного права і незалежно від того, чи сконцентровані вони на зобов'язанні винної держави відновити в правах державу, яка постраждала і стягнути нанесені їй збитки (шкоду), чи охоплюють також право самої держави, яка постраждала або інших суб'єктів міжнародного права застосувати до держави, яка винна, будь-яку санкцію, яка передбачена міжнародним правом [1, с. 86].

Генезис галузі міжнародно-правової відповідальності ґрунтувався саме на принципі, відповідно до якого будь-яке міжнародно-протиправне діяння держави, як суб'єкта міжнародного права, тягне за собою міжнародну

відповідальність [2, с. 60]. В свою чергу, в результаті розвитку цього інституту, він став охоплювати також відносини з приводу компенсації збитків, завданих правомірною поведінкою, в чому проявляється особливість міжнародно-правової відповідальності в сучасних умовах.

Наявність влади свідчить про наявність відповідальності, тому у зв'язку з важливістю даної проблеми Комітет експертів з прогресивного розвитку міжнародного права, створений Радою Ліги Націй у 1924 р., з самого початку своєї роботи над кодифікацією норм міжнародного права на першій сесії в Женеві у 1925 р. окремо виділив питання про відповідальність держав за шкоду, заподіяну на її території іноземцям та їх майну [3, с. 29].

Комісія міжнародного права, створена у 1947 р. Організацією Об'єднаних Націй (далі – ООН), на своїй першій сесії у 1949 р. обрала для обговорення тему «відповідальності держав» в якості однієї з чотирнадцяти, попередньо затверджених для цілей кодифікації [4, с. 145].

Наступною важливою подією процесу кодифікації норм відповідальності держав, як пише А. Кассезе, можна назвати Гаазьку конференцію з кодифікації 1930 р. [5, с. 182]. Третій комітет, у якому обговорювалося питання про відповідальність держав, ухвалив 10 статей. У доповіді комітету відзначалося, що він вирішив відмовитися від спроб визначити будь-які конкретні формулювання, бо відведений для роботи час виявився недостатнім для завершення дослідження проблеми відповідальності.

У подальшому з метою «підтримки та розвитку мирних відносин між державами» Генеральною Асамблеєю ООН була підтверджена необхідність кодифікації принципів міжнародного права, якими визначається відповідальність держав. Розпочати відповідну кодифікацію було у 1953 р. остаточно запропоновано Комісії міжнародного права ООН. Наслідком ретельного вивчення зазначеного питання стало рішення Комісії міжнародного права ООН, відповідно до якого було розпочате вивчення загальних правил притягнення держав до міжнародно-правової відповідальності, не обмежуючись випадками заподіяння шкоди на її території іноземцям та їх майну [3, с. 228]. В результаті у 2001 р. Комісією міжнародного права ООН було затверджено Проект статей про відповідальність держав за міжнародні протиправні діяння, який охоплює відповідні норми універсального характеру.

12 грудня 2001 року Резолюцією ГА ООН були прийняті Статті про відповідальність держав за міжнародні протиправні діяння, що стало одним з найбільших досягнень у розвитку такої важливої галузі міжнародного права, як галузь міжнародно-правової відповідальності [5, с. 118]. Норми статей вважалися такими, що зможуть сприяти більш ефективному захисту колективних інтересів міжнародної спільноти на глобальному рівні [5, с. 119], оскільки право міжнародно-правової відповідальності держав нарівні з правом міжнародних договорів є основою міжнародного права [6]. Проте, на жаль, на

відміну від права міжнародних договорів, яке використовується і розвивається в дипломатичній практиці, право міжнародно-правової відповідальності держав не застосовується на практиці у тій мірі, яка пропонується теорією [6]. Це, зокрема, спостерігаємо в нашій країні, коли норми міжнародного права не діють так, як на те розраховує Україна, що тягне за собою затяжний міжнародний конфлікт і безкарну агресію в сторону нашої держави.

Крім того, ще одним значним недоліком Статтей виявилось те, що їх норми ніяким чином не розповсюджували свою дію на інших суб'єктів міжнародного права, у тому числі на міжнародні організації, в той час, як, починаючи з середини ХХ століття, на міжнародній арені спостерігався їх стрімкий зріст.

Міжнародні організації є суб'єктами міжнародного права з 1986 року, з року прийняття Конвенції про право договорів між міжнародними організаціями. У зв'язку з цим набуває актуальності питання про кодифікацію норм про їхню відповідальність, як це було зроблено з нормами про відповідальність держав.

У теорії міжнародного права існує декілька підходів до елементів міжнародно-протиправного діяння міжнародної організації. У рамках радянської доктрини існувала думка, згідно якої склад міжнародно-протиправного діяння має у своєму складі ті ж елементи, як і протиправне діяння у національному праві. У західній доктрині, а також у працях деяких російських вчених стверджується, що міжнародно-протиправному діянню притаманний двохелементний склад. При розробці проектів статей про відповідальність міжнародних організацій дотримувалися положень західної доктрини [6].

У 2008 році Комісія Міжнародного права ООН представила текст проектів статей про відповідальність міжнародних організацій. У 2009 році цей проект був прийнятий у першому читанні. Слід зазначити, що це було, знову ж таки, значним кроком вперед, оскільки з посиленням впливу міжнародних організацій на міжнародні відносини, вони повинні нести відповідальність за свої дії, як це роблять держави [6].

Також триває робота Комісії над темою «Міжнародна відповідальність за шкідливі наслідки діянь, не заборонених міжнародним правом». Так, зокрема, був прийнятий такий документ: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 61 / 36 про «Розподіл збитків у випадку транскордонної шкоди, заподіяної в результаті небезпечних видів діяльності» (Додаток «Принципи, що стосуються розподілу збитків у випадку транскордонної шкоди, спричиненої в результаті небезпечних видів діяльності»), 2006 р. [4, с. 402].

Отже, підводячи підсумки, хотілося зазначити, що інститут міжнародної відповідальності держави має важливе значення для підтримки міжнародного правопорядку та підвищення ефективності міжнародного права. Він виконує коригувальну функцію в механізмі міжнародно-правового регулювання,

сприяючи його безперервній дії [7, с. 235]. Крім того, не менш важливою його функцією є превенція міжнародних правопорушень.

Таким чином, Проекти статей Комісії міжнародного права ООН покликані регулювати міжнародно-правові відносини, які давно перестали бути двосторонніми та охоплювати лише держави, в якості їх безпосередніх учасників. Результати кодифікації є ще одним досягненням на шляху до загальної систематизації існуючих норм міжнародного права.

Список використаних джерел:

1. Ежегодник Комиссии международного права. – 1973. – Т. 2. – С. 204.
2. Factory at Chorzow (Germany v. Poland): Judgement of 13 September 1928 // Collection of Judgments: Publications of the Permanent Court of International Justice. – 1928. – Series A. – No. 17. – P. 5– 105.
3. Лукашук И. И. Право международной ответственности / И. И. Лукашук. – М. : Волтерс Клувер, 2004. – 432 с.
4. Колосов Ю. М. Ответственность в международном праве / Ю. М. Колосов. – М. : Юрид. лит., 1975. – 256 с.
5. Блажевич Ю. Ю. Відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння : дис. канд. юрид. наук : 12.00.11 / Ю. Ю. Блажевич ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. – К., 2006. – 219 с.
6. Воробйова К. До питання про кодифікацію права міжнародної відповідальності.: Проект статей про відповідальність міжнародних організацій. // Журнал міжнародного права та міжнародних відносин. – 2006. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://evolutio.info/content/view/1037/179/>.
7. Василенко В.А. Ответственность государства за международное правонарушение. – К.: Вища школа, 1976. – 276 с.

Сосницька Ю.Д.

студент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВАТИКАНУ ЯК СУБ'ЄКТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

До здобуття Україною незалежності у вітчизняній юридичній науці з огляду на ідеологічні та світоглядні чинники правова природа Ватикану у міжнародному праві практично не досліджувалася. Для України це стало особливо актуальним з моменту встановлення дипломатичних відносин з державо-містом Ватикан в 1992 році.

Поняття міжнародної правосуб'єктності розглядається у двох аспектах: як інститут системи міжнародного права та як якісна характеристика його

суб'єктів, тобто здатність суб'єкта безпосередньо володіти правами та обов'язками за міжнародним правом, брати участь у створенні та реалізації його норм.

Суб'єкти міжнародного права – це учасники міжнародних правовідносин, які мають міжнародні права і несуть міжнародні обов'язки. Однією з можливих класифікацій суб'єктів міжнародного права є їх поділ на дві групи: первинні і вторинні. До первинних суб'єктів відносяться держави, нації і народи, що борються за свою незалежність. До вторинних можна віднести міжнародні організації, державоподібні утворення та інших суб'єктів, обсяг правосуб'єктності яких залежить від волі первинних.

Ватикан – місто-держава, що є резиденцією центру католицької церкви – Святого престолу. Ватикан є найменшим державним утворенням в світі, яке розташоване у західній частині Риму, на пагорбі Монте-Ватикано, звідки й походить його назва. Ватикан став спадкоємцем Папської області, що існувала з 756 року, коли франкський король Піпін Короткий подарував папі Стефану II Рим і кілька провінцій центральної Італії. Папська держава, яка займала всю центральну частину півострова проіснувала з 1870 року, коли Рим було завойовано італійськими військами. Розв'язання так званого «Римського питання», яке виникло внаслідок приєднання Риму та Папської держави до Італійського королівства мало місце 11 лютого 1929 року в результаті підписання Латеранських угод, які склались з трьох частин: 1. Договір примирення; 2. Конкордат; 3. Фінансова конвенція [3].

Відзначимо, що у доктрині міжнародного права Ватикан відносять до вторинних суб'єктів з обмеженою правоздатністю. Разом із тим, в рамках католицької церкви сформувалась самостійна доктринальна і інституційна система, яка передбачає здатність Святого Престолу в особі Папи Римського ефективно брати участь у процесі міжнародної нормотворчості і вступати в офіційні взаємовідносини з державами і міжнародними організаціями.

Відповідно до Латеранських угод, Ватикан володіє суверенітетом у сфері здійснення юридичної, адміністративної та іншої влади на своїй території. Ватикан має право на недоторканість своєї території, територіальне верховенство на незалежність по відношенню до інших суб'єктів міжнародного права. Він здійснює відносини міжнародно-правового характеру з іншими суб'єктами міжнародного права, а також є членом деяких міжнародних організацій [1].

Як влучно відзначає Л. Оппенгейм, Латеранський договір передбачає відновлення перерваного в 1871р. формального членства Найсвятішого престолу в товаристві держав [2].

Правова система Ватикану основана на канонічному праві, законодавстві самого Ватикану і Італії. Головними джерелами діючого у Ватикані права є: 1) Кодекс Канонічного права і апостоличні постанови; 2) закони,

промульговані для міста Ватикану Верховним главою церкви або делеговані йому владою, а також постанови прийняті компетентною владою [3].

Ватикан не має конституції в прямому розумінні. Її роль виконували конституційні акти держави-міста Ватикан від 07.06.1929р. найбільш важливим із яких був Основний закон, а також «апостолицька» конституція від 15.08.1967р. [4].

Папа обнародував новий Основний закон Ватикану, який замінив собою Основний закон 1929 р. Відповідно до Основного закону Папі, який обирається кардиналами пожиттєво, належить уся повнота законодавчої, виконавчої та судової влади. Папі належить право представляти Ватикан на міжнародній арені.

Певні зовнішні функції має губернатор Ватикану, який призначається Святим Престолом і є президентом комісії понтифіка, яка діє протягом 5 років. Головним адміністративним органом Святого престолу є Римська курія. Виконанням рішень папи і координацією діяльності римської курії займається Державний секретаріат. У складі Державного секретаріату діють, зокрема, секції по загальних питаннях (внутрішніх справах) та по зв'язках з державами (закордонних справах). Також до інших органів Ватикану відносяться 9 конгрегацій чи дикастерій (міністерств), 11 папських комісій, бюро, апостольська бібліотека тощо. Діє Вищий церковний суд, Вищий трибунал Апостольського суду і місцевий трибунал. Найвищі консультативні органи – це Вселенський собор, колегія кардиналів та єпископський синод.

Співробітництво Ватикану з державами здійснюється на підставі угод. Найбільше розповсюдження отримали у міжнародній практиці конкордати – особливий вид угод, що укладаються між Ватиканом і урядом тієї чи іншої країни. Конкордат – це договір, в якому закріплюються права церкви, а також фіксується її положення в державі.

На момент заснування Організації Об'єднаних Націй, Ватикан намагався стати її членом, але не став. На сьогодні, в ООН присутній спостерігач від Ватикану, офіційно визнаний Генеральним секретарем ООН. Хоча Ватикан не є членом ООН, він бере відповідну участь у діяльності цієї міжнародної організації, в основному її спеціалізованих установ, а також низки інших міжнародних організацій, які користуються підтримкою ООН.

В 1984 р. між Ватиканом та Італійською Республікою була укладена нова угода (конкордат) про статус Святого престолу, яка підтвердила принципові положення Латеранських угод 1929 р. У договорі, Італія визнала «суверенітет Найсвятішого Престолу в міжнародній сфері». Більшість держав визнає Найсвятіший Престол і підтримує з ним дипломатичні зносини, він є учасником багатосторонніх конвенцій. З точки зору його функцій, території та адміністративної організації місто Ватикан наближається до держави. Він має населення, крім посадових осіб, які мешкають у місті і його єдиною метою є підтримка Найсвятішого престолу як релігійного центру.

На думку Я. Броунлі, у зв'язку із взаємодією між державою-містом Ватикан проблему правосуб'єктності Святого Престолу важко розглядати ізольовано від територіальної основи. Правосуб'єктність політичних і релігійних інститутів такого роду може існувати лише для тих держав, які готові вступити у відносини з такими інститутами [4].

Однак, як зазначає Л. Оппенгейм правильною є та точка зору, що Латеранський договір створив нову державу – Ватикан із властителем Найсвятішого Престолу як її главою. Ця держава володіє формальними елементами державності і є суб'єктом міжнародного права визнаним іншими державами [2].

Проаналізувавши вище зазначене, Ватикан слід визначати як державоподібне утворення, що має за мету поширення католицизму та захист інтересів церкви. Набуття Святим Престолом міжнародної правосуб'єктності стало закономірним результатом довгострокового історичного розвитку інституту папства з урахуванням досвіду його дипломатичної діяльності і положень доктрини католицької церкви.

Список використаних джерел:

1. Латеранські угоди: договір Святого Престолу і Італії від 11.02.1929 р.
2. Оппенгейм Л. «Міжнародне право» Т. 1. Мир. / Л. Оппенгейм. – М. : Видання іноземної літ., 1948. – 408 с.
3. Загальна характеристика правової систему Ватикану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vaticancitystate.ru/obsch_aya_karakteristika_pravovoy_sistemy_vaticana.html.
4. Броунлі Я. «Міжнародне право» / Я. Броунлі. – М.: Прогрес, 197. – 424 с.
5. Основний Закон Держави Граду Ватикан від 26.11.2000р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://vaticancitystate.ru/osnovnoy_zakon_gosydarstva_grada_vatikan_-26_noyabrya_2000_goda-.html.

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Palidovych M.B.

PhD Student,

Ivan Franko National University of Lviv

HISTORICAL DEVELOPMENT AND CURRENT STATE OF EUROPEAN UNION COMPETITION LAW

Under modern market conditions and active development of integration processes in the world economy, competition becomes the central concept, expressing the essence of market relationships. The subject of competition between commercial enterprises is control over the existing market share, as well as the capture of an increasing number of new markets.

It is evident that at the modern stage of society's development, the market mechanism cannot be regulated by competitive forces only under the influence of demand and supply. Instead, its efficiency is ensured by the balanced policy of competition, which is one of the forms of market relationships government regulation.

Competition law forms the legislation basis on the protection of economic competition and regulation of monopolies activities. However, the peculiarities of modern legal regulation of economic competition are the result of the long evolution process. The study of its main stages provides a deeper understanding of the essence of the concept of competition law and its alteration depending on the calls of the time. This causes the urgency of the research.

The purpose of the article is to identify the main aspects of competitive relationships regulation during their historical development.

It should be noted that the competition law as an independent area of law was formed only at the end of the XIX century in the United States. It was caused by the necessity of fighting against cartels, which occurred more frequently in most industries, particularly in the transport sector. Thus, in 1890, the first antimonopoly law (Sherman Antitrust Law) was adopted. It was industry-specifically determined. This means that it regulated antimonopoly relationships in certain spheres of economic activities only [2, p. 7-9].

At the beginning of the XX century, Harvard University in the United States became the center for the development of competition law doctrine. Its representatives developed the «Structure – Conduct – Performance» paradigm to explain the competitive behavior. According to the paradigm, the market structure determines both the behavior of companies and the performance of the market in general. Harvard School believes that the market structure change from monopoly

to competition should have become the basis for the development of effective antimonopoly legislation. The ideas of this school were widespread until the 1970s. However, they were constantly subjected to considerable criticism during this period [2, p. 9-10].

The main opponents of Harvard School were the representatives of Chicago School of competition law, who advocated the idea of self-regulating ability of the market. According to this school, government market regulations in the form of antitrust laws should primarily be directed not to the change of market structures, but to achieve the productive and allocative efficiency of the market, which will automatically increase the population welfare.

The postulates of Chicago school were subjected to devastating criticism because of their excessive belief in market reliability and the lack of a clear idea of how to achieve productive and allocative efficiency. As a result, Chicago School became less popular in the late 1980s, and the concept of regulating American competition law began to increasingly focus on the ideas of Harvard School. These days, American competition law is the synthesis of Chicago and Harvard schools with the prevailing views of the latter.

The development of competition law in Europe at the end of the XIX – in the first half of the XX century was significantly different from the American practice. For the first time, the regulation of competitive relationships was defined in the Treaty of Paris establishing of the European Coal and Steel Community in 1951. The issue of competition was regulated by articles 65 and 66 of the Treaty of Paris. In particular, Article 65 prohibited making deals that contradicted the principles of competition, whereas article 66 prohibited illegal mergers of companies and abuse of their market power [2, p. 16].

It is worth mentioning that the European competition law was based on the views of Freiburg School, embedded in the concept of the social market economy with an emphasis on consumer welfare. Its representatives called themselves «ordoliberals» by the title of one of their publications.

The main idea of ordoliberals stated that pure competition was the only way to achieve sustainable economic performance and stability. The views of Freiburg School on competition policy differed from the ideas of Harvard and Chicago schools. Unlike two American schools, representatives of Freiburg School considered competition as the basis of economic stability and freedom, whereas economic freedom was viewed as the basis of political freedom.

The following step in the development of European competition law was the proliferation of the common market ideas and the signing of the Treaty establishing the European Economic Community (also called as the Treaty of Rome) in 1957.

The set of legal norms of the European Economic Community containing basic competition law principles are provided in Part 3 «Policy of the Community», Title 1 «Common rules», Chapter 1 «Rules on Competition», Articles 85-94 of the Treaty of Rome. Particularly, Articles 85 and 86 concern antitrust principles and

abuse of market power. Article 90 defines the conditions for competition of state-owned enterprises. Article 92 outlines the rules of national assistance. All other provisions of this part of the Treaty of Rome determine the principles for the implementation of these norms. It should be noted that the regulation of competitive relationships in European law remained virtually unchanged over the next 35 years.

With the creation of the European Union (EU) in 1992 after signing of the Treaty on the European Union, the competition policy, which always played an important role in the process of European integration, has remained virtually unchanged since the Treaty of Rome.

The general understanding of the competition law concept of this period was introduced in Article 130 of the Treaty on European Union which emphasized the importance of competitive relationships among EU Member States. In accordance with this article, any activity of business entities that would contradict the interests of the protection of competition was prohibited [3]. However, a more liberal approach to regulating competitive relationships was denoted in the text of the Treaty compared with the previous stages of the European competition law development.

Today, the EU is the largest integrated economic alignment that provides equal competitive opportunities for all business entities in the Member States.

The basic principles of modern EU competition law are highlighted in the Lisbon Treaty of 2007, which came into force in 2009.

It is worth noting that the following priority tasks of regulating the EU competition law can be distinguished at the modern stage of its development: antitrust sphere; regulation of the behavior of companies that abuse their market power; control over concentration of production and market; monitoring of national assistance.

The main features of the EU competition law in comparison with it of previous periods are as follows:

- Focus on consumer safety, protection of social rights, effective employment policies and environmental protection.
- Priority to ensuring the maintenance of the welfare of consumers over the acceleration of the integration process.
- Focus on regional development among EU Member States [1, p. 251].

Thus, the functioning of competition law in its modern sense is the result of a long evolution process. For the first time, the concept of the competition law emerged in the United States at the end of the XIX century, and it became applicable in European practice only in the middle of XX century. Since then, competition law has been constantly improving, developing and gaining increasing importance in the general system of law. The main document which defines the core principles of EU competition law is the Treaty of Rome, 1957. After having undergone some changes, those regulations are denoted nowadays in the Treaty on the Functioning of the European Union.

References:

1. Лайкова М. С. Конкурентне право ЄС: питання історичного розвитку й сучасного стану // Проблеми законності: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – 2008. – № 98. – С. 249-254.
2. Lise Alm What is the point of European Competition Law? // University of Lund, Faculty of Law. – 2007. – 98 p.
3. Treaty on European Union 1992 [Electronic resource]. – Access mode: https://europa.eu/europeanunion/sites/europa.eu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf.

Ткаченко М.С.

студент,

Науковий керівник: Толкач А.М.

старший викладач,

Чернігівський національний технологічний університет

ВИХІД ВЕЛИКОБРИТАНІЇ З ЄС: ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

Членство в Європейському Союзі (далі – ЄС) було спірним питанням для Сполученого Королівства з моменту приєднання країни до тодішньої Європейської економічної спільноти в 1973 р. Великобританія з початку свого членства, не входила до Єврозони і не вступила до Шенгенської зони. Рішення щодо виходу Великобританії з ЄС було неочікуваною подією для всіх країн – членів ЄС і саме це потягнуло за собою правові наслідки.

Метою даної статті є аналіз виходу Великобританії з ЄС та дослідження правових наслідків для світової економіки.

На початку 2013 р. прем'єр – міністр Великобританії Д. Камерон вперше підняв питання щодо референдуму про вихід Великобританії з ЄС, оскільки такий крок допоміг би країні уникнути європейських економічних проблем та обмежити число емігрантів.

18 лютого 2016 р. опитування населення Великобританії показало, що 51% населення за вихід Великобританії з ЄС, а 49% проти цього рішення. Але після вбивства депутата парламенту, який виступив за підтримку ЄС показники дещо змінились. За день до референдуму рішення щодо виходу Великобританії з ЄС становило 44% проти 44% [1].

Події розвивалися в такій послідовності. Спочатку в Акті про референдум з питання ЄС, внесеному до парламенту Великої Британії, передбачалося питання: «Чи має Велика Британія залишитися членом ЄС?». Можливі відповіді: «Так» і «Ні». Згодом виборча комісія запропонувала інше формулювання, яке було прийняте урядом в вересні 2015 р. до третього читання акту в парламенті.

Питання звучало так: «Чи має Велика Британія залишитися членом ЄС або залишити ЄС?» Були прийняті дві можливі відповіді: залишитися членом ЄС або залишити ЄС.

Великобританія висунула такі вимоги до ЄС, як незалежна міграційна політика, відмова від посилення євроінтеграції, мультивалютність та конкуренція. Після таких вимог 23 червня 2016 р. у Великобританії та Гібралтарі був проведений референдум, де більша частина населення проголосувала за вихід Великобританії з ЄС.

Результати голосування на референдумі: 51,9% за вихід з ЄС та 48,1% щодо невиходу з ЄС, при явці голосуючих – 72, 2%. Цей референдум увійшов в історію ЄС, як «Брекзит» (англ. Brexit). Це слово, використовується як скорочена назва процесу виходу Британії із ЄС. Воно складається із двох частин: Британія і вихід (англ. exit), на кшталт того, як можливий вихід Греції із ЄС називали Grexit.

Відповідно до ст. 50 Лісабонського договору будь-яка держава-член має право виходу зі складу Союзу відповідно до вимог своєї конституції. Будь-яка держава-член, яка прийняла рішення про вихід, зобов'язана повідомити про це Європейську Раду [2].

Результати референдуму не означають, що Британія відразу може вийти з ЄС, оскільки відповідно до Лісабонського договору переговори про вихід з ЄС можуть займати майже 2 роки та можуть бути продовжені за консенсусом сторін. За названим договором на рішення умов впливають всі країни, тобто Британія не має права вето та залежить від позиції решти країн.

Також, виникає питання щодо зони вільної торгівлі Великобританії з ЄС. В будь-якому разі це може призвести до сильного скорочення торгівлі, тобто 44% британського експорту товарів та послуг приходять до ЄС, а до Великобританії 53% всього імпорту приходять з ЄС. Тобто, можна зробити висновок, що залежні британські регіони можуть потерпіти від фінансової кризи, оскільки вони отримують дотації з бюджету ЄС. Але Великобританія може заощадити ті гроші, які вона віддавала в бюджет ЄС, тобто це близько 13 млрд. фунтів щороку [3]. Невдоволення Великобританії стосувалося також в необхідній участі у підтримці єдиної валюти.

Саме проведення референдуму у Великобританії спричинило «ефект доміно» в інших країнах ЄС. Так, наприклад, в Нідерландах лідер нідерландської партії свободи Г. Вілдерс закликав провести референдум про вихід з ЄС. Данія, в свою чергу, також бажає провести подібний референдум, оскільки кількість населення, які бажають вийти з ЄС вже виросла до 42%. Британія була однією із країн, яка віддавала в бюджет ЄС «чистого внеску» більше, ніж отримувала. Такі самі показники є і у Німеччині, Нідерландах, Франції та Данії. Адже, якщо ці країни вийдуть з ЄС, то бюджет ЄС буде набагато скромнішим, а це означає, що буде саме урізатися закордонна допомога, а це дуже важливо для України.

Вихід Великобританії з ЄС може мати негативні наслідки для візового режиму оскільки для отримання британської візи необхідно проходити саме британські, а не європейські процедури. Також, вихід Великобританії може мати серйозний вплив на британські правила міграції щодо громадян ЄС. Адже серйозним ударом це буде для поляків, чехів, латвійців, естонців та словаків. Багато громадян (у статусі громадян ЄС) на даний момент працюють у Британії та мають такі права, як і британські працівники, тому правила щодо них можуть стати жорсткішими та, можливо, багато з них змушені будуть повернутися до своїх країн.

Повернення працюючих у Великобританії громадян ЄС та мігрантів з інших країн, що працюють на території Великобританії призведе до зниження середнього рівня заробітних плат, а в країнах ЄС з високим рівнем безробіття до загострення ситуації на ринку праці. При виході з ЄС Великобританія зможе захистити кордони від мігрантів. Хоча Великобританія і не входить до Шенгенської угоди, але вона зобов'язана допускати на свою територію громадян з ЄС інших країн-членів. Тобто, при виході Великобританії з ЄС відсутні перешкоди щодо такої безпеки [4].

Також вихід з ЄС Великобританії вже став помітний і на фінансовому ринку. Британський фунт вже впав на 10% відносно долара, тобто це є найнижчим показником від 1985 р. Раніше британські банки могли виходити на фінансові ринки інших країн ЄС без перешкод, то зараз можуть виникнути нові перешкоди. Хоча Британія не є членом зони євро, але Лондон, на сьогоднішній день, є головним місцем, де продається та купується євро (на сьогоднішній день ринок торгівлі євровалютою оцінюється в 2 трильйони євро). Але ситуація може змінитися, оскільки Європейський Центробанк має намір обмежити роль Лондона в торгівлі євро [5].

Правові наслідки виходу Великобританії з ЄС мають місце і для України. Великобританія підписувала міжнародні угоди, які уклалися від імені ЄС і сюди входить Угода про асоціацію, тобто про зону вільної торгівлі. Це означає, що зона вільної торгівлі між ЄС та Україною не буде поширена на Великобританію, тому співробітництво з Великобританією потрібно буде вирішувати окремо.

Вихід Великобританії з ЄС стане відчутним для виникнення компаній з транснаціональним капіталом, оскільки при скасуванні безмитного ввезення, а також необхідності сертифікації товарів та послуг, які діятимуть після припинення членства можуть призвести до скорочення прибутків великого бізнесу, а надалі і до його припинення на території Великобританії. Неочікуваною реакцією на вихід Великобританії з ЄС була позиція США та Японії.

Японія заявила, що якщо для їхніх компаній не будуть збережені умови діяльності, що існували до Brexit, то тоді центральні офіси компаній будуть перенесені на територію континентальної Європи. Рішення про вихід з ЄС вже

позначилось на двосторонніх відносинах, адже, для Японії Великобританія була «воротами до Європи», а половина японських інвестицій (зокрема, такі компанії, як «Nissan», «Honda», «Mitsubishi», «Nomura» та «Daiwa») концентрувалася в Об'єднаному Королівстві. США висловили, в свою чергу, свою чітку позицію на Саміті Великої двадцятки у вересні 2016 р., що розгляд можливих пропозицій щодо напрямів торговельної співпраці між США та Великобританією відбудуватимуться лише після погодження з ЄС [6].

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що вихід Великобританії з ЄС тягне за собою не лише загострення міграційної кризи, конфлікту щодо розподілу коштів європейського бюджету але і інші соціально-економічні питання. Очевидна зміна взаємовідносин між Великобританією та ЄС, яка буде залежить від обраного режиму торговельних відносин, принциповості сторін у вирішенні всіх питань. Оскільки відносини, що склалися з Великобританією та ЄС пройшли довгий шлях, то цей період буде найскладнішим в історії існування ЄС.

Список використаних джерел:

1. Prime Minister David Cameron discussed the future of the European Union at Bloomberg [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/government/speeches/eu-speech-at-bloomberg>
2. Лісабонська Угода [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nowynyuk.com/news/949.html>
3. EU referendum: What are the pros and cons of Brexit? // The Week. – 2016. – June 26. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.theweek.co.uk/brexit-0>
4. Nobel prize-winning economists warn of long-term damage after Brexit // The Guardian. – 2016. – 19 June. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.theguardian.com/politics/>
5. Британський фунт впав до 30-річного мінімуму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dt.ua/ECONOMICS/>
6. Theresa May joins G20 summit to face Brexit warnings from US and Japan // The Guardian. – 2016. – 4 September. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.theguardian.com/world/>

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Клоченко Т.О

студент,

Науковий керівник: Прокопович Л.О.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД

Сучасні демократичні перетворення в нашій країні неминуче торкаються питань, які пов'язані з проявами заподіяння шкоди природі отже, порушення законодавства про природно-заповідний фонд України тягне за собою притягнення винних осіб до юридичної відповідальності. Під юридичною відповідальністю за екологічні правопорушення розуміють відносини між державою в особі правоохоронних органів, спеціально уповноважених органів у галузі екології та природних ресурсів, інших спеціально уповноважених суб'єктів, – з одного боку, і фізичними особами (громадянами, посадовими чи службовими) – з іншого щодо застосування до порушників відповідних стягнень. Через механізм юридичної відповідальності реалізується державний примус до виконання законодавства. Юридична відповідальність виконує такі основні функції: стимулюючу до виконання норм законодавства про природно-заповідний фонд, компенсаційну, оскільки спрямована на відшкодування втрат в природному середовищі, превентивну, що пов'язана з попередженням нових правопорушень, і карну, що забезпечує покарання особи, винної у вчиненні екологічних правопорушень. На підставі ст. 64 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» порушення законодавства України про природно-заповідний фонд тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільну або кримінальну відповідальність [1, с. 3]. Залежно від характеру правопорушення, його тяжкості, особи, що вчинила протиправне діяння, розрізняють дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність. Незалежно від притягнення до одного з цих трьох видів відповідальності, на винного може бути покладено обов'язок відшкодувати шкоду, спричинену відповідним правопорушенням. Таке відшкодування здійснюється в порядку майнової відповідальності. Перелік правопорушень в сфері охорони і використання природно-заповідного фонду, що є підставами притягнення винних до юридичної відповідальності, міститься в Законі України «Про природно-

заповідний фонд України» (стаття 64). Цей перелік дається без розподілу відповідальності по видах і без встановлення конкретних стягнень. Встановлено, що відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд несуть особи, винні у:

а) нецільовому використанні територій та об'єктів ПЗФ, порушенні вимог проектів створення та організації територій ПЗФ;

б) здійсненні в межах територій та об'єктів ПЗФ та їх охоронних зон забороненої господарської діяльності;

в) організації на територіях та об'єктах ПЗФ, в їх охоронних зонах господарської діяльності без попереднього проведення екологічної експертизи або з порушенням її висновків;

г) невжитті заходів щодо попередження і ліквідації екологічних наслідків аварій та іншого шкідливого впливу на території та об'єкти ПЗФ;

д) порушенні строків і порядку розгляду клопотань про створення територій та об'єктів ПЗФ;

е) порушенні вимог щодо використання територій та об'єктів ПЗФ;

є) перевищенні допустимих хімічних, фізичних, біотичних та інших впливів і антропогенних навантажень, порушенні вимог наданих дозволів на використання територій та об'єктів ПЗФ;

ж) псуванні, пошкодженні чи знищенні природних комплексів територій та об'єктів ПЗФ і зарезервованих для включення до його складу;

з) самочинній зміні меж, відведенні територій та об'єктів ПЗФ для інших потреб. Цей перелік не є закритим, тобто законодавство України може встановлювати відповідальність і за інші порушення законодавства про природно-заповідний фонд. Одночасно слід зазначити, що у спеціалізованому екологічному законодавстві визначені лише підстави притягнення до відповідальності (види правопорушень). Конкретні ж стягнення за їх вчинення передбачені в зведених кодифікаційних актах: заходи дисциплінарної відповідальності – в Кодексі законів про працю України, адміністративної відповідальності – в Кодексі України про адміністративні правопорушення, кримінальної відповідальності – в Кримінальному кодексі України, засади майнової відповідальності – в Цивільному кодексі України та в спеціальних нормативно-правових актах [2, с. 155]. До дисциплінарної відповідальності можуть притягатись особи, винні в невиконанні або неналежному виконанні своїх трудових обов'язків, пов'язаних зі здійсненням природоохоронних заходів. Такі обов'язки покладаються на них трудовим договором, укладеним між працівником та власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом. Види дисциплінарних стягнень та порядок їх накладення регулюються Кодексом законів про працю (КЗпП) від 10.12.1971 р. (з наступними змінами та доповненнями). При цьому для окремих категорій працівників (державних службовців, працівників служби охорони природно-заповідного фонду, лісової охорони, рибоохорони та деяких інших) статутами і

положеннями про дисципліну цих категорій працівників можуть передбачатись також інші дисциплінарні стягнення. Дисциплінарні стягнення застосовуються органом, якому надано право прийняття на роботу (обрання, затвердження і призначення на посаду) даного працівника. На працівників, які несуть дисциплінарну відповідальність за статутами, положеннями та іншими актами законодавства про дисципліну, дисциплінарні стягнення можуть накладатись також вищестоящими органами. Працівники, які займають виборні посади, можуть бути звільнені тільки за рішенням органу, який їх обрав, і лише з підстав, передбачених законодавством.

Дисциплінарне стягнення застосовується власником або уповноваженим ним органом безпосередньо за виявленням проступку, але не пізніше одного місяця з дня його виявлення, не рахуючи часу звільнення працівника від роботи у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю або перебування його у відпустці. Дисциплінарне стягнення не може бути накладене пізніше шести місяців з дня вчинення проступку. Законодавство про працю вимагає чіткого дотримання процедури накладення дисциплінарного стягнення. Перш за все власник або уповноважений ним орган повинен зажадати від порушника трудової дисципліни письмові пояснення. Стягнення оголошується в наказі (розпорядженні) і повідомляється працівникові під розписку. Стаття 88-1 КпАП встановлює адміністративну відповідальність у вигляді штрафу від одного до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією об'єктів тваринного або рослинного світу чи без такої за порушення порядку придбання чи збуту об'єктів тваринного або рослинного світу. При цьому якщо такі самі дії вчинені щодо об'єктів тваринного або рослинного світу, які перебували в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, занесених до Червоної книги України або які охороняються відповідно до міжнародних договорів України, відповідні дії тягнуть за собою накладення штрафу від трьох до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією об'єктів тваринного або рослинного світу чи без такої. Стаття 88-2 КпАП передбачає адміністративну відповідальність за порушення правил створення, поповнення, зберігання, використання або державного обліку зоологічних, ботанічних колекцій та торгівлі ними. Такі дії тягнуть за собою накладення штрафу від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією колекції або без такої. Кримінальна відповідальність у галузі охорони та використання територій і об'єктів природно-заповідного фонду передбачена за: порушення правил охорони надр (ч. 2 ст. 240 КК України); незаконну порубку лісу (ст. 246 КК України); незаконне полювання (ст. 248 КК України); умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду (ст. 252 КК України) [3, с. 345]. Цивільно-правова відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд має вияв у відшкодуванні шкоди. Розміри шкоди, заподіяної внаслідок порушення законодавства про природно-заповідний фонд, визначаються на

основі кадастрової еколого-економічної оцінки включених до його складу територій та об'єктів, що проводиться відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України», та спеціальних такс, які затверджуються Кабінетом Міністрів України (ст. 65 Закону України «Про природно-заповідний фонд України»). Отже в нормативно-правовому регулюванні є недоліки, які тягнуть за собою багато непорозумінь при визначенні виду юридичної відповідальності в окремих випадках, також необхідність подальшого більш глибокого дослідження цього питання, в результаті якого буде розроблено і запропоновано відповідні пропозиції щодо вдосконалення законодавства із задекларованих проблем для уникнення колізій.

Список використаних джерел:

1. Про природно-заповідний фонд України : Закон України від 16 червня 1992 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 502.
2. Ковтун О. М. Деякі аспекти юридичної відповідальності за порушення законодавства про природно-заповідний фонд України / О. М. Ковтун // Вісн. Акад. праці та соц. відносин Федерації профспілок України. – 2001. – № 3. – 153-157.
3. Мірошніченко А. М./ Земельне право України : // Навчальний посібник. – К: Алерта, ЦУЛ, 2011. – 678 с.

Лук'ян В.О.

студент,

Науковий керівник: Струтинська-Струк Л.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ДЖЕРЕЛА АЛЬТЕРНАТИВНИХ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ В УКРАЇНІ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У ХХІ столітті все більш нагальною стає потреба у збільшенні обсягів використання альтернативних енергоресурсів як на національному рівні так і у міжнародному масштабі. Це зумовлюється, насамперед, тим що для більшості країн головною проблемою залишається загроза енергетичної та екологічної кризи. За даними Independent statistics and Analysis тільки на 2007–2008 рр. запас нафти становить 1258 млрд. барелів, природного газу – 175,14 трлн. куб. м, вугілля – 909064 млн. тон. Проте використання традиційних енергоресурсів за рік складає для нафти – 31,2 млрд. барелів, для природного газу – 3,032 трлн. куб. м, для вугілля – 6417,144 млн. тон. За приблизними прогнозами багатьох іноземних ЗМІ цих запасів вистачить людству на 40-50 років [1].

Саме тому провідні держави світу намагаються запровадити використання альтернативних джерел замість традиційних енергоресурсів. Яскравим прикладом успішної реалізації такого підходу на сьогодні є Норвегія. Ця країна, яка для початку використовувала доходи від газу і нафти для розрахунку із своїми боргами, нині відкладає всі гроші видобутого газу на майбутнє, майже не споживає газ всередині країни, переходить на всі можливі види альтернативної енергетики, і активно планує заробляти на використанні виснажених родовищ газу та нафти для захоронення світових викидів вуглецю вже через кілька років. В енергетичному балансі вироблених у Норвегії джерел енергії до 50% посідає саме видобутий природний газ. Проте, норвежці активно використовують для потреб населення енергію, вироблену в основному завдяки гідроелектростанціям, що для держави є вже сталою практикою [2].

Досить новим джерелом у деяких країн світу альтернативних енергоресурсів стають геотермальні води. Нині 58 країн використовують тепло своїх геотермальних ресурсів не тільки для виробництва електроенергії, а й безпосередньо у вигляді тепла [3].

Таким чином, в Україні у зв'язку з інтеграцією в Європейський простір та сучасною ситуацією вуглевидобутку на Донбасі актуальним стає реформування законодавства в аспекті альтернативних джерел енергоресурсів.

На національному рівні варто би було, по-перше, запровадити збільшення фінансування в тому числі за рахунок іноземних інвестицій, грантових проектів та фондів саме екологічної та економічної освіти, підвищення рівня екологічної свідомості громадян, розширення доступу до екологічної інформації. Адже, відповідно до цілі першої розділу третього Основних Зasad (Стратегій) державної екологічної політики України на період до 2020 року зазначається, що головним завданням держави є створення національної інформаційної системи охорони навколишнього природного середовища. Освітні заходи для суспільства та, особливо, для уповноважених органів державної влади стануть запорукою для ефективного реформування законодавства в екологічній сфері.

Окрім того, збільшення бюджетних та місцевих видатків на дослідження сучасного стану енергоресурсів та створення відносно новітніх сприятиме ефективності досягнення першої стратегічної цілі та дозволить виконати завдання, які визначаються в її рамках.

Так, доволі ефективною на прикладі багатьох іноземних держав стало би реальне запровадження на законодавчому рівні загального податку або державного мита на автомобілі, що працюють на традиційному паливі. Це стимулює перехід населення на електричну автотехніку, окрім того, використовуючи досвід Німеччини, покупці даних засобів пересування зможуть отримати певну доплату за таке придбання. Також нормативно

доцільно закріпити оптимальну максимальну ціну. Це повинно стосуватися і громадських транспортних засобів.

По-друге, створення нової та вдосконалення існуючої екологічної законодавчої бази щодо альтернативних енергоресурсів повинно передбачати певні спеціальні тарифи та квоти на електроенергію з відновлюваних джерел, ефективність встановлення яких підтверджується практикою багатьох країн ЄС.

Дані тарифи включатимуть обов'язок регіональних або національних енергопостачальників купувати електроенергію, вироблену з відновлюваних джерел та повне переоснащення діючих електростанцій, а також сприятиме будівництву нових гідроелектростанцій, вітряних та геотермальних електростанцій. А квоти передбачатимуть заохочення на використання приватним сектором промислового виробництва нетрадиційних джерел енергії 60-75% від загального споживання енергії для виготовлення продукції.

По-третє, для ефективної реалізації даних реформ необхідно започаткувати в Україні загальнодержавну програму переходу на енергозбереження всіма споживачами (державними установами, приватними особами, комунальними підприємствами та іншими особами). Дана програма може також включати штрафні санкції за недодержання всіх необхідних екологічних нормативів та вимог. Необхідним в межах даної реформи є також створення контрольного органу державної влади та інспекцій, компетенція яких була би спрямована на здійснення нагляду за частковим переходом більшості установ, підприємств, організацій та навіть приватного сектору на альтернативні джерела енергії.

Отож, на нашу думку, запровадження ефективного та дієвого нормативного регулювання, а також вдосконалення чинного екологічного законодавства є суспільно важливим для економіки нашої держави у найближчому майбутньому. Для покращення стану навколишнього середовища та інтенсифікації іноземного інвестування у розвиток вітчизняного виробництва альтернативних енергоресурсів ми повинні використовувати зарубіжний досвід, дотримуватися стратегічних цілей державної екологічної політики України належним чином та реформувати національне законодавство.

Список використаних джерел:

1. Традиційні енергоносії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.patriot-nrg.ua/ukr/alternatives/view/4>
2. Як розпоряджатися ресурсами країни. Досвід Норвегії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nv.ua/ukr/opinion/belkova/chomu-ukrajina-mozhe-navchitisja-u-norvegiji-258434.html>
3. Электроэнергетика и охрана окружающей среды. Функционирование энергетики в современном мире. Геотермальная энергетика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://energetika.in.ua/ru/books/book-5/part-1/section-2/2-8>

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Бутко Р.С.

студент,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

ЦІННІ ПАПЕРИ ЯК ЗАСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ МАЙНОВИХ ВІДНОСИН

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується безперервним зростанням значення фінансових інструментів, де особливе місце займають цінні папери. Емісія акцій при створенні акціонерних товариств у процесі приватизації державних підприємств дала поштовх становленню та подальшому розвитку ринку цінних паперів в Україні. Ринок цінних паперів будь якої розвиненої держави є вагомим і необхідним елементом її економіки зважаючи не лише на обсяги операцій, що на ньому здійснюються, а першочергово – на його значення для розвитку держави та її суб'єктів. Питання юридичної природи цінних паперів як засобу регулювання майнових відносин неодноразово було предметом наукових досліджень, однак залишається одним з найбільш дискусійних в наукових та практичних дослідженнях правових засад створення та функціонування фондового ринку.

Дослідженням цінних паперів та ринку функціонування цього ринку приділяли увагу в своїх роботах такі вчені правознавці як Мурзін Д. В., Майданник Р., Назарчук І. Р., Нерсесов Н. О., Онуфрієнко О. І., Панова Л. В., Посполітак В. В., Решетіна О. М., Яроцький В. Л. та ін.

Стаття 194 ЦК України дає визначення цінними паперами, відповідно ними визнаються «документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошове або інше майнове право і визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила (видала), і власником та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх випуску, а також можливість передачі прав, що впливають з цих документів, іншим особам» [1].

Господарський кодекс України визначає, що цінним папером є документ встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право і визначає відносини між суб'єктом господарювання, який його випустив (видав), і власником та передбачає виконання зобов'язань згідно з умовами його випуску, а також можливість передачі прав, що впливають з цього документа, іншим особам (ч. 2 п. 1 ст. 163) [2]. Легальні визначення цінного папера, які містяться у п. 1 ст. 194 ЦК України та в п. 1 ст. 163 ГК України, є майже тотожними з однією лише відмінністю щодо

суб'єкта який може випускати (видавати) цінний папір, яка зумовлена розмежуванням сфер правового регулювання обох кодексів [1; 2].

Відповідно до ст. 3 Закону від 23.02.2006 р. «Про цінні папери та фондовий ринок» *цінні папери* – документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила (видала), і власника, та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, а також можливість передачі прав, що впливають із цих документів, іншим особам [3].

Алексеев М. Ю. визначає цінний папір як документ, що відображує пов'язані з ним майнові права, може бути самостійним предметом обігу на ринку та бути об'єктом купівлі-продажу та інших угод, є джерелом одержання регулярного чи одноразового прибутку, виступає різновидом грошового капіталу [4, с. 5].

Відповідно до чинного законодавства України цінні папери є особливим видом майна суб'єктів господарювання (п. 7 ст. 139 ГК України). ЦК України, визнає цінні папери одним з об'єктів цивільних прав і прирівнює до речей, майна (ст. 177 ЦК України) [1; 2].

Відповідно до ст. 177 ЦК України об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, а також інші матеріальні і нематеріальні блага [1]. Таким чином вітчизняне законодавство визнає цінні папери, незалежно від форми їх випуску, речами.

Одержання регулярного чи одноразового прибутку, виступає різновидом грошового капіталу [4, с. 5].

Г. В. Шершеневич визначав цінний папір як документ, яким визначається суб'єкт втіленого в ньому майнового права [5, с. 60].

Цінний папір – втілення абстрактного майнового права, яке може передаватися від однієї особи до іншого за допомогою передачі самого цінного паперу [6, с. 4]. Цінний папір сам по собі не має цінності (не враховуючи вартості паперу з якого він зроблений та витрат на його випуск) і стає цінним лише завдяки праву, що в ньому виражене [7, с. 37].

Сутність цінного паперу полягає в особливому правовому зв'язку між правом на цінний папір (як на документ) та правом з цінного паперу (можливість реалізувати сукупність прав, посвідчених таким документом) [8, с. 242].

Цінні папери це документи, які засвідчують зобов'язальні відносини між особою, яка їх випустила, та особою, яка є їхнім власником. Документ вважається цінним папером якщо відповідно до законодавства він може бути самостійним об'єктом прав. Також, зважаючи на законодавчі вимоги, що звичайно ставляться до цінних паперів та визначень, що надані сучасними вченими-правниками цінні папери є засобом врегулювання майнових відносин між суб'єктами правовідносин.

Механізм здійснення всіх правомочностей щодо володіння і розпорядження цінними паперами майже збігається з порядком здійснення прав щодо речей, а тому можуть бути реалізовані в межах абсолютних правовідносин. Проте з тією відмінністю, що здійснення права користування цінними паперами можливе тільки у випадку звернення права вимоги до емітента.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: станом на 1 верес. 2013 р.: відповідає офіц. тексту. – Х.: Право, 2013. – 440 с.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст. 144.
3. Про цінні папери та фондовий ринок. Закон України від 23.02.2006 // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 3480-IV.
4. Алексеев М.Ю. Рынок ценных бумаг. – М.: Финансы и статистика, 1992. – 352 с.
5. Шершеневич Г.В. Курс торгового права. Т. 2. Товар. Торговые сделки. – М.: Статус. – 2003. – 544 с.
6. Доронин И.Г., Семилютина Н.Г. Что нужно знать ценных бумагах. – М.: Россия молодая, 1992. – 44 с.
7. Кологойда О. Поняття та юридична природа цінних паперів / О. Кологойда // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – № 86. – 2011. – С. 36-39.
8. Цивільне право України. Загальна частина: підручник за ред. О.В. Дзери. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 976 с.

Ільченко Б.О.

студент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

юрист,

МЮФ «Інтегрітес»

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ РЕЧОВИХ ПРАВ

На сьогодні, питання захисту речових прав займає одне з пріоритетних напрямів регулювання в сфері цивільного права. Основною метою відповідного напрямку є належний цивільно-правовий захист речових прав від будь-яких порушень з боку третіх осіб.

Перш за все, слід почати з визначення, яке стосується саме характеристики речових прав. Так, за загальним правилом речовими правами є права, які встановлюють панування особи (або групи осіб) над речами, що в свою чергу обмежує інших суб'єктів від можливості у здійсненні впливу на такі речі.

З метою використання відповідних речових прав, необхідним є забезпечення належного правового регулювання та захисту від неправомірних посягань.

Цивільно-правова охорона речових прав, а також інших прав власності здійснюється на основі правових норм, які забезпечують повноцінний та безперешкодний розвиток таких відносин [1, с. 472-473].

Забезпечення захисту економічних відносин власності, як матеріальної основи будь-якого суспільного ладу становить найважливіше завдання будь-якої правової системи. Така охорона здійснюється практично всіма галузями права, в тому числі і цивільною.

Залежно від характеру впливу порушення на речові права та змісту захисту, який надається в цивільному праві, використовуються різні правові способи, що забезпечують дотримання інтересів власника речових прав.

Під час безпосереднього порушення речового права перш за все, використовуються речово-правові способи захисту. Основна особливість відповідної форми захисту полягає у тому, що вона здійснюється за допомогою абсолютних позовів, тобто позовів, висунутих до будь-яких осіб, які порушили (або посягають на) речове право законного власника.

Разом з цим, у разі посягання або порушення речових права, цивільний кодекс України передбачає речово-правові форми захисту, а саме: віндикаційний та негаторний позови.

Характеризуючи відповідні позови (як ефективні способи захисту речових прав), слід почати з віндикаційного та зазначити, що цей позов є одним з найбільш розповсюджених способів захисту речових прав. Відповідний спосіб захисту розрахований на випадок протиправного вибуття речі з фактичного володіння власника до інших осіб. В такому випадку, власник відповідної речі має право в примусовому порядку витребувати своє майно з чужого (або незаконного) володіння. В свою чергу, додатково слід звернути увагу на те, що незаконним володінням вважається володіння, яке не має належної юридичної підстави [2, с. 212].

Для виникнення права на віндикацію у законного власника майна (речі), не є обов'язковим наявність вини у особи, яка утримує або незаконно набула таке майно (речі). Для задоволення віндикаційного позову, достатнім є доведення факту знаходження майна в натурі у особи, яка незаконно володіє таким майном.

Крім того, предметом віндикаційного позову може виступати виключно індивідуально-визначене майно, яке було втрачене власником такого майна.

Іншим, однак не менш ефективним способом захисту є негаторний позов, суть якого полягає у вимозі про усунення будь-яких перешкод у здійсненні речового права власності, які не пов'язані з позбавленням власника фактичного володіння над річчю.

Особливістю даного способу захисту є те, що він надає власнику майна (речі) захист від дій, які не пов'язані з позбавленням права власності, а лише спрямований на захист правомочностей належного користування та / або розпорядження.

Також, слід відмітити ряд виключень, при яких застосування негаторного позову вважається неможливим. Так, наприклад у разі, якщо певні перешкоди створенні законними діями (суспільною необхідністю), а саме дозволено в законному порядку проведення електролінії на території приватної власності, то відповідний факт потрібно або визнавати, або намагатися оскаржити законності відповідного розміщення на такій території.

Доречним буде доповнення, яке стосується використання зазначених вище способів захисту не тільки власниками майна (речі), а й суб'єктами іншим прав на таке майно (речі). До таких належить: суб'єкти прав господарського відання, оперативного управління тощо. Іншими словами, суб'єкти обмежених речових прав, а також інші власники майна, отримують аналогічний захист своїх прав, як і законні власники.

Таким чином, беручи до уваги відповідну інформацію, можемо дійти висновку про те, що цивільно-правовий захист речових прав являє собою ряд ефективних юридичних заходів захисту, які застосовуються до порушника, у разі посягання на законні права власників майна.

Список використаних джерел:

1. Іоффе О.С. Радянське цивільне право, в 3 томах – Т. 3 – К.: видавництво Ленінград.
2. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України, в 2 томах – К.: видавництво Юрінком Інтер.
3. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України, в 6 томах – К.: видавництво «СТРАЙД».

Кутейнікова А.Д.

студент,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ УКЛАДЕННЯ МИРОВОЇ УГОДИ В ПРОЦЕДУРІ БАНКРУТСТВА

Відповідно до ч. 1 ст. 77 ЗУ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» під мировою угодою у справі про банкрутство розуміється домовленість між боржником і кредиторами стосовно відстрочки та/або розстрочки, а також прощення (списання) кредиторами боргів

боржника, яка оформляється шляхом укладення угоди між сторонами [1]. Проте, укладення мирової угоди у справах про банкрутство трапляється доволі рідко. Укладення цього виду угоди має частіше епізодичний характер. Частіше під час провадження ц справі про банкрутство застосовують такі судові процедури як санація та ліквідація. Причиною цього є як і особливий порядок укладання цієї угоди, так і її мета та наслідки. Варто зазначити, що не дивлячись на велику кількість досліджень проведених з даного питання, воно все ж залишається спірним в багатьох аспектах.

Наукові погляди щодо цього питання умовно можна поділити на дві групи: 1) мирова угода – це процедура банкрутства та 2) засіб попередження банкрутства.

Прихильником першої групи поглядів являється Є. Ю. Олевінський, який поняттям «мирової угоди визначає не тільки процедуру банкрутства, а ще й:

1. укладену в процесі банкрутства угоду з метою вирішення питань порядку, способах та строків розрахунків боржника з кредиторами;
2. підставу про припинення провадження у справі про банкрутство [5, с. 278].

Проте, існують також досить категоричні точки зору, які спрямовані проти розгляду мирової угоди як процедури банкрутства. Так, наприклад, М. А. Рожкова зазначає, що за своєю сутністю укладення мирової угоди є ближчим до засобів попередження банкрутства [6, с. 48]. Вона відстоює позицію самостійності процедури укладання та затвердження мирової угоди у справах про банкрутство, яка має бути регламентована законом. Втім, на відміну від інших досудових заходів, укладення мирової угоди здійснюється в порядку, передбаченому законом та підлягає обов'язковому затвердженню судом. Деякі фахівці дотримуються думки, що мирова угода у конкурсному процесі, з огляду на її зміст та цілі, є способом отримання грошових коштів шляхом використання цивільноправових засобів погашення заборгованості без використання публічно – правових факторів [2, с. 144]. В цьому сенсі мирова угода відновлює функціонування боржника як самостійного та повноправного учасника цивільного обігу. Кредитори отримують можливість хоча не швидкого, часткового та досить розтягнутого у часі задоволення своїх вимог.

Отже не зважаючи на іноді полярні позиції з цієї проблеми всі автори єдині в тому, що мирова угода укладається на користь не тільки боржника, а ще й кредитора. Тобто, при цьому, кредитор отримує частину свого боргу та надає можливість боржнику продовжувати господарську діяльність, тим самим зберігаючи його для подальшого співробітництва.

Не дивлячись на це існує також і протилежна думка, яка полягає у тому, що для кредитора в процесі банкрутства мирова угода не є вигідною, оскільки вони, поступаючись боржнику, втрачають частину своїх вимог для того аби не втратити все [3, с. 33-35]. Відповідно до ст. 77 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його

банкрутом» рішення про укладення мирової угоди приймається від імені кредиторів комітетом кредиторів простою більшістю голосів. Дане рішення вважається прийнятим за умови, якщо всі кредитори, вимоги яких забезпечені заставою майна боржника, письмово висловили свою згоду. З цієї норми видно, що мирова угода є вираженням волі так званих крупних кредиторів. Для того щоб захистити права кредиторів, які не брали участі в голосуванні або висловились проти укладення мирової угоди Закон гарантує, що умови мирової угоди для них не можуть бути гіршими ніж для кредиторів, які висловили згоду на укладення мирової угоди.

Однак, ця гарантія закону носить формальний характер та не може компенсувати таким кредиторам понесених витрат у зв'язку з укладенням мирової угоди. Для вирішення даного питання варто звернутись до думки російського вченого Г. П. Царика, який пропонує доповнити відповідні норми російського закону «Про неспроможність (банкрутство)» певними положеннями, а саме: умови мирової угоди мають передбачати можливість отримання відступного у певному розмірі кредиторами, що складають меншість [7, с. 67]. Також кредитори, що не приймали участі у голосуванні за прийняття мирової угоди або голосували проти матимуть можливість вийти з процедури банкрутства з прийнятним задоволенням своїх вимог або чекатимуть на їх задоволення відповідно до умов мирової угоди. Також Царик, для захисту кредиторів, які виступили проти укладення мирової угоди, пропонує формування за рахунок мана боржника грошового фонду для викупу кредиторської заборгованості таких кредиторів кредиторами, що проголосували за укладення мирової угоди.

Мирова угода для кредиторів вимоги яких забезпечені заставою майна це засіб виведення заставного майна з конкурсної маси для першочергового задоволення своїх вимог. Тобто для таких кредиторів укладення мирової угоди є вигідним, оскільки у разі її укладення вони отримують більш швидке задоволення своїх вимог, ніж при продовженні застосування інших процедур банкрутства. Але після отримання заставними кредиторами предмету застави боржник ризикує стати знову потенційним банкрутом. В свою чергу, умови мирової угоди не зможуть бути виконаними [4, с. 38]. Як вихід з такої ситуації може бути внесення до Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» положення, згідно з яким суд при затвердженні мирової угоди повинен з'ясувати наступне: 1. мету укладення мирової угоди; 2. умови мирової угоди для кожного кредитора, особливо для тих, які не брали участі в голосуванні або висловились проти укладення мирової угоди; 3. можливість укладення мирової угоди на певних умовах відносно майнового та фінансового стану боржника.

З'ясування можливості та доцільності укладення мирової угоди саме в конкретних умовах господарського стану боржника можливе лише на підставі його детального аналізу. Відповідні дії проводяться під час судової процедури

розпорядження майном. Таким чином, з метою всестороннього та об'єктивного встановлення господарським судом можливості укладення мирової угоди, доцільно в Законі «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» закріпити, що мирова угода може бути укладена після завершення стадії розпорядження майном боржника. Якщо умови мирової угоди не спрямовані на відновлення платоспроможності боржника або суттєво порушують права хоча б одного кредитора, суд має відмовити в затвердженні цієї угоди.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14.05.1992 № 2343-ХІІ.
2. Белых В. С. Правовые основы несостоятельности (банкротства): учебнопрактич. пособие / В. С. Белых, А. А. Дубинчин, М. Л. Скуратовский – М.: Инфра-М, Норма, 2001. – 183 с.
3. Бондик В. А. Особенности функционирования института мирового соглашения в арбитражном процессе / В. А. Бондик // Предпринимательство, хозяйство и право. – 2000. – № 11. – С. 35.
4. Карелина С. А. Роль соглашений в процессе несостоятельности (банкротства) / Карелина С. А. // Законодательство. – 2006. – № 10. – С. 638.
5. Олевинский Э. Ю. Мировое соглашение / Э. Ю. Олевинский // «Черные дыры» в российском законодательстве. – Вестник ВАС РФ. – 2002. – № 3. – С. 286.
6. Рожкова М. А. Мировое соглашение в процедуре банкротства / М. А. Рожкова // Законодательство. – 2004. – № 2. – С. 50.
7. Царик Г. П. Реализация и охрана прав и законных интересов кредиторов при банкротстве хозяйствующих субъектов: дис. кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Царик Г. П. – Екатеринбург, 2008. – 166 с.

Максимчук І.А.

студент,

Університет державної фіскальної служби України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Питання вдосконалення господарського законодавства знаходиться в центрі уваги як юридичної науки, так і правотворчої діяльності, що обумовлюється виключним значенням економічної сфери суспільного буття і роллю в її успішному розвитку правового регулювання. Різні аспекти цих питань розглядаються представниками господарсько-правової теорії. Окрім цього, суспільні відносини – динамічні. Із розвитком держави, її економіки,

всесвітніх економічних зв'язків виникають нові аспекти, які потребують врегулювання, звідси потреба вдосконалення або оновлення законодавства.

Однією з найважливіших і найскладніших проблем вдосконалення господарського законодавства у сучасний період є подальша консолідація та кодифікація численних законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють господарські відносини, на базі Господарського кодексу України як стрижневого акта у цій сфері. Адже серйозною перешкодою для ефективного правового регулювання господарської діяльності і реалізації положень Кодексу є недостатня відповідність, а інколи й повна невідповідність цим положенням окремих спеціальних актів господарського законодавства [2, с. 384].

При цьому слід виділити два конкретно-практичних аспекти, які потребують вдосконалення. Перше стосується чіткого визначення суб'єктного складу господарських відносин як предмету регулювання Кодексу. Стаття 2 Господарського кодексу України, яка надає перелік учасників відносин у сфері господарювання, визначає окремі групи таких учасників без дотримання єдиного логічного підходу, допускає неоднозначне розуміння складу цих учасників. Якщо зміст поняття «суб'єкти господарювання» розкривається у статті 55 Господарського кодексу України, то щодо інших груп учасників подібної визначеності немає. Так, поняття «споживачі», що вживається у статті 2 Господарського кодексу України, насамперед асоціюється із Законом «Про захист прав споживачів», згідно якого споживач – це громадянин, фізична особа. Але поняття «споживач» визначається й іншими законами в іншому розумінні [1, с. 7].

Щодо Господарського кодексу України – аналіз його відповідних статей показує, що терміном «споживачі» у ньому позначаються не тільки кінцеві споживачі (громадяни, фізичні особи), а переважним чином споживачі виробничі – суб'єкти господарювання, які здійснюють виробниче споживання, тобто споживають продукцію, товари, роботи, послуги з метою ведення господарської та іншої діяльності, а також негосподарючі суб'єкти, у тому числі органи державної влади та органи місцевого самоврядування, при здійсненні господарчого забезпечення своєї діяльності. Усі вони визнаються учасниками господарських відносин. Проте споживачі-громадяни і споживач-держава в Господарському кодексі України ні за яких обставин не розглядаються як учасники господарських відносин [3, с. 193].

Друге актуальне проблемне положення Господарського кодексу України полягає в наступному. Аналіз змісту Кодексу свідчить, що у переважній більшості його глав і статей пріоритет у правовому регулюванні надається господарсько-виробничим відносинам, що виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності.

Організаційно-господарські відносини, які складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у

процесі управління і регулювання господарської діяльності, врегульовані явно недостатньо. Необхідно Господарський кодекс України розвивати і наближати до реального економічного життя, наповнювати реальним змістом його норми щодо регулювання організаційної складової господарювання (організаційно-господарських відносин), які наразі сформульовані в узагальненому і дещо відокремленому вигляді. Потрібно включити до Господарського кодексу спеціальний розділ з відповідними підрозділами, де б закладалися єдині засади правового регулювання господарських відносин в окремих сферах і галузях економіки (на певних ринках товарів, робіт, послуг) [3, с. 195].

Крім того важливим кроком буде активізація роботи по зближенню господарського законодавства з правом ЄС. Варто, як на теоретичному, так і на практичному рівні сприйняти концепцію стосовно необхідності поєднання у правовому забезпеченні змішаної економіки норм приватного та публічного права, з урахуванням міжнародного економічного права. Основою державної ідеології повинен стати економічний патріотизм, слід зробити ставку на пріоритетні галузі та види економіки, слід запровадити умови потужної підтримки виробників, ліквідувати регуляторні бар'єри у сфері господарювання, відновити будівництво інфраструктури для нових виробництв [4, с. 138].

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України. Прийнятий 16 січня 2003р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
2. Питання вдосконалення господарського законодавства України / О. П. Віхров // Університетські наукові записки. – 2012. – № 1. – С. 384-392.
4. Віхров О. П. Окремі положення Господарського кодексу, що потребують вдосконалення // тези доповідей наукової конференції: 10 років застосування Господарського кодексу України: сучасний стан та перспективи вдосконалення кодифікації (м. Київ, 14 листопада 2014 р.) / відп. ред. Драпайло Ю. З. – О.: Юридична література. – С. 192-197.
5. Квасніцька О. О. Господарське законодавство вимагає зваженого вдосконалення для забезпечення суспільного господарського порядку // тези доповідей наукової конференції: 10 років застосування Господарського кодексу України: сучасний стан та перспективи вдосконалення кодифікації (м. Київ, 14 листопада 2014 р.) / відп. ред. Драпайло Ю. З. – О.: Юридична література. – С. 192-197.

Свирідюк С.М.

студент,

Науковий керівник: Плєва В.А.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національна академія внутрішніх справ України

ДОКАЗИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Важливою умовою ухвалення законного та обґрунтованого судового рішення є встановлення фактичних обставин по справі.

Докази є один із найважливіших інститутів цивільного процесуального права. Адже саме з допомогою доказів суд з'ясовує дійсні правовідносини сторін, обставини, що мають значення для справи.

Докази є невід'ємною частиною в процесі вирішення справи в цивільному судочинстві. Оскільки вони є основою за допомогою якої суд встановлює у справі об'єктивну істину.

Що стосується законного визначення доказів то воно міститься в Главі 5 ч. 1 ст. 57 Цивільно процесуального кодексу (далі -ЦПК), а саме доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи [1].

Перед тим як ухвалити рішення суддя в обов'язковому порядку досліджує докази які були йому надані сторонами. Дослідженням доказів є процесуальна діяльність суду, щодо безпосереднього сприйняття і вивчення у судовому засіданні фактичних даних, якими сторони обґрунтовують свої вимоги чи заперечення [2].

Відповідно до ст. 177 ЦПК суд під час судового розгляду справи, заслухавши пояснення сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, встановлює порядок з'ясування обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, та порядок дослідження доказів, якими вони обґрунтовуються. При цьому порядок дослідження доказів визначається судом залежно від змісту спірних правовідносин і в разі потреби може бути змінений. Порядок дослідження доказів визначається судом по кожній конкретній справі залежно від обставин даної справи, з урахуванням зручності, доцільності та тактики ведення справи. При цьому особи, які беруть участь у справі, можуть запропонувати свій порядок [3].

Частиною 2 ст. 57 ЦПК встановлено такі процесуальні форми одержання фактичних даних: пояснення сторін і третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків, показання свідків, письмові докази, речові докази, зокрема звуко– і відеозаписів, висновки експертів.

Суд досліджує та оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів (ч. 1 ст. 212 ЦПК) [1].

Видами оцінки доказів є:

1) за юридичним значенням:

– попередня оцінка здійснюється під час судового розгляду до виходу суду до нарадчої кімнати;

– остаточна оцінка – здійснюється судом у нарадчій кімнаті і є підставою для ухвалення рішення у справі;

– контрольна оцінка – здійснюється судами апеляційної і касаційної інстанцій під час перевірки законності й обґрунтованості рішень судів першої інстанції;

2) за суб'єктами доказової діяльності:

– рекомендаційна оцінка – здійснюється сторонами та іншими учасниками цивільного процесу, крім суду, у формі пояснень, клопотань, заперечень тощо;

– владна оцінка – здійснюється судом і є підставою для прийняття ним законного й обґрунтованого рішення [2].

Результати оцінки доказів суд відображає у рішенні, в якому наводяться мотиви їх прийняття чи відмови у прийнятті.

Після того як суд визначить коло фактів які є важливими для розгляду справи, він повинен вирішити, які докази треба дослідити, щоб з'ясувати наявність або відсутність фактичних обставин якими сторони обґрунтовують свої вимоги чи заперечення по справі. Для цього суд визначає, які із поданих сторонами доказів можуть бути допущені при цьому, суд повинен керуватися правилами належності та допустимості доказів.

Відповідно до п. 27 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 12.06.2009 р. «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» в судовому засіданні необхідно дослідити кожний доказ, наданий сторонами на підтвердження своїх вимог або заперечень, який відповідає вимогам належності та допустимості доказів [4].

Відповідно до ст. 58 ЦПК належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування. Сторони мають право обґрунтувати належність конкретного доказу для підтвердження їхніх вимог або заперечень. Суд не бере до розгляду докази, які не стосуються предмета доказування. Відповідно до цього правила суд зобов'язаний відібрати тільки докази, що мають властивість належності, виключивши із процесу докази, що не стосуються справи, наявність яких ускладнює процес доказування, встановлення дійсності обставин справи, затягує процес розгляду справи.

У ч. 13 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 5 від 12.06.2009 р. «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що

регулюють провадження у справі до судового розгляду» роз'яснено, що докази, які збираються або подаються сторонами (показання свідків, письмові чи речові докази), повинні стосуватися суті спору (предмета та підстав позову). Тому, вирішуючи питання про виклик свідків, в усіх випадках потрібно вимагати від сторін пояснення, які саме обставини вони можуть підтвердити [5].

Що стосується поняття допустимості доказів то це означає з'ясувати, чи отриманий він за допомогою передбачених законом засобів. Правило визначення допустимості доказів закріплене в ч. 1 ст. 59 ЦПК Суд не бере до уваги докази, які одержані з порушенням порядку, встановленого законом.

Не можуть бути використані як показання свідків (ст. 63 ЦПК) письмові пояснення громадян. У відповідних випадках вони приймаються судом, як письмові докази (ст. 64 ЦПК України). Проте, відповідно до п. 23 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 12.06.2009 р. «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» пояснення осіб, отримані не за процедурою допиту свідків, не можуть використовуватися як засіб доказування. Виходячи із закріпленого у ст. 159 ЦПК принципу безпосередності судового розгляду, одержані за правилами зазначених статей показання свідків, як і інші докази, повинні бути досліджені в судовому засіданні, в якому постановлено рішення, незалежно від того, чи досліджувалися ці докази тим же складом суду в іншому судовому засіданні [4].

Постанова Пленуму Верховного Суду України № 14 від 18.12.2009 р. «Про судові рішення у цивільній справі» п. 2 наголошує що судові рішення є законним тоді, коли суд, виконавши всі вимоги цивільного процесуального законодавства і всебічно перевіrivши обставини, вирішив справу у відповідності з нормами матеріального права, що підлягають застосуванню до даних правовідносин, а при їх відсутності – на підставі закону, що регулює подібні відносини, або виходячи із загальних засад і змісту законодавства України [6].

В силу принципу безпосередності судового розгляду рішення може бути обґрунтоване лише тими доказами, які одержані у визначеному законом порядку і перевірені в тому судовому засіданні, в якому постановлюється рішення.

Основним призначенням доказів є встановлення наявності або відсутності обставин, що мають значення для справи. З цього випливає що об'єктивне, законне та неупереджене рішення суду не може бути винесене, якщо не дослідженні всі надані докази сторонами, оскільки це буде порушенням законодавства.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України. – Відомості Верховної Ради (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст. 492. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

2. Навчальні матеріали онлайн. – Цивільний процес України: Судове доказування: поняття, предмет, етапи. Обов'язок доказування і подання доказів. Підстави звільнення від доказування: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://pidruchniki.com/1157071846362/pravo/dokazi>

3. Науково-практичний коментар: Цивільний процесуальний кодекс України (ЦПК України) [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://uazakon.ru/ukr/tspk/>

4. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 12.06.2009 р. «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-09>

5. Постанова Пленуму ВС України № 5 від 12.06.2009 р. «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-09>

6. Постанова Пленуму ВС України № 14 від 18.12.2009 р. «Про судові рішення у цивільній справі» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ru/v0014700-09>

Терещенко Л.С.

студент,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

САНАЦІЯ ЯК ФОРМА СПРИЯТЛИВОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ БАНКРУТСТВА

Сучасні тенденції розвитку вітчизняної економіки посилюють поглиблення фінансових складнощів на підприємствах України, які пов'язані як із зовнішнім середовищем (економічні, політичні, соціальні, міжнародні перетворення), так і з власне внутрішніми проблемами.

На фоні економічної, політичної, фінансової нестабільності, недосконалості ринку товарів і послуг, системи інвестування, збільшення кількості банкрутств вітчизняних підприємств посилену актуальність набуває вивчення питання можливості запобігання фінансового занепаду підприємств з метою виведення його з кризового стану. Власне, на це і спрямований інститут санації.

Питання, що стосуються санаційних процесів були в колі наукових інтересів таких вчених і дослідників: Е. Альтмана, І. А. Бланка, А. П. Градова, В. В. Ковальова, Л. О. Лігоненко, Г. В. Савицької, Л. С. Ситника, О. О. Терещенка, М. І. Тітова, З. Є. Шершньової та інших вітчизняних і зарубіжних

вчених-економістів, але вони є недостатньо вивченими з точки зору інституту господарського права.

Банкрутство з часів його виникнення, як інститут господарського права, пройшло довгий час та історично складний шлях. У праві стародавніх народів забезпеченням боргу слугувало не стільки майно боржника, а він сам. У початковий період розвитку римського права виконавче провадження передбачало, що особі проти якої винесене судове рішення, або яка визнала свій борг, надавався тридцятиденний строк виконання. Якщо протягом цього часу боржник не задовольняв вимоги свого кредитора, останній одержував право власності на боржника як раба, тобто він міг за своїм бажанням продати його за межі Риму або навіть вбити [1, с. 80].

Розвиток капіталістичних відносин потребував інших засобів боротьби з явищем банкрутства. Поступово в цивільному та торговельному законодавстві більшості західних країн було запроваджено норми, спрямовані не на тілесне покарання банкрута, а на стягнення його майна з метою задовольнити позови та претензії кредиторів. У результаті еволюції законодавства про банкрутство підприємств до нього дедалі більше вносились норм, спрямованих не стільки на ліквідацію боржника, скільки на його фінансове оздоровлення [1, с. 80].

Для запобігання банкрутства одним із шляхів є санація підприємства. Термін «санація» походить від латинського «sanare» – оздоровлення, видужання [2, с. 243].

Деякі з вітчизняних авторів із санацією ототожнюють лише заходи щодо фінансового оздоровлення підприємства, які реалізуються за допомогою сторонніх юридичних та фізичних осіб і спрямованих на попередження оголошення підприємства-боржника банкрутом і його ліквідації. Із цим не можна погодитися, оскільки мобілізація внутрішніх фінансових резервів є невід'ємною складовою процесу оздоровлення будь-якого підприємства [3, с. 310].

Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», прийнятий у 1999 р., розрізняє поняття «санація» і «досудова санація» [4]. У цьому разі санація розглядається як система заходів, передбачених процедурою провадження справи про банкрутство з метою запобігання ліквідації боржника і спрямованих на оздоровлення його фінансового стану, а також на задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації боргів і капіталу і (або) зміною організаційної та виробничої структури боржника. Метою фінансової санації є покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, поновлення або збереження ліквідності й платоспроможності підприємств, скорочення усіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру [4].

Механізм правового регулювання санації включає кілька етапів, які впроваджуються в чітко визначеній послідовності. Так звана класична модель санації, котра широко використовується як основа для розроблення механізму правового регулювання фінансового оздоровлення конкретних суб'єктів господарювання в країнах із розвиненою ринковою економікою, є цілісною системою проведення санації окремого підприємства.

Перший етап на шляху до відновлення платоспроможності боржника передбачає виявлення та вивчення зовнішніх та внутрішніх чинників виникнення кризи. Наступним етапом є проведення її причинно-наслідкового аналізу, під час якого на підставі даних різних носіїв інформації (первісні бухгалтерські документи, рішення зборів акціонерів, фінансові плани тощо) визначається її глибина, а також фінансовий стан підприємства.

Головною стратегічною метою санації є відновлення ефективної роботи підприємства на довгострокову перспективу. Проте, українське законодавство не містить норм, котрі регулювали б проведення прискореної процедури санації. Така можливість була вперше передбачена французькими нормативно-правовими актами в сфері банкрутства. Згідно з положеннями прискорена процедура відновлення підприємства (аналог судової процедури санації) застосовується до суб'єктів господарювання, які мають менш як 50 осіб персоналу і визначений законом обсяг річного обороту. Ці заходи прості, швидкі та дешеві. Саме тому вважається доцільним дані норми внести і в чинне законодавство України.

Наступним етапом передбачено створення проекту або плану санації. Він має містити перелік заходів щодо відновлення платоспроможності боржника; умов залучення інвесторів (за їх наявності) до процедур повного або часткового задоволення вимог кредиторів, зокрема шляхом переведення боргу (частини боргу) на інвестора; строків виплати боржником або інвестором боргу кредиторам і визначення черговості таких виплат; умов відповідальності інвестора за невиконання зобов'язань, узятих на нього згідно з планом санації. План санації також має передбачати строк відновлення платоспроможності боржника. Остання вважається відновленою за відсутності ознак банкрутства, визначених законом. Крім того, план санації має обов'язково враховувати інтереси й пріоритети кредиторів, податкових органів, позикодавців, акціонерів і власників інших цінних паперів, постачальників тощо, а в разі наявності інвесторів – розроблятися та погоджуватися за їхньою участю. План санації затверджується арбітражним судом, а його виконання щоквартально контролюється комітетом кредиторів, які до того ж можуть уносити до нього певні корективи. Тобто план санації має враховувати інтереси всіх кредиторів і бути реальним для виконання [5].

Важливим компонентом правового регулювання санаційного процесу є координація та контроль якості під час реалізації запланованих заходів. Проведення менеджменту підприємств має сприяти своєчасному виявленню

та використанню нових санаційних резервів, а також прийняттю об'єктивних кваліфікованих рішень для подолання можливих перешкод під час реалізації оздоровчих заходів. Істотне значення в цьому сенсі також має оперативний санаційний контролінг, під час застосування якого відбувається синтез інформаційної, планової, консалтингової, координаційної та контрольної функцій адміністрації. Завданнями санаційного контролінгу є ідентифікація оперативних результатів, аналіз відхилень та підготовка проектів рішень, що стосуються використання виявлених резервів та подолання додаткових перешкод у процесі відновлення платоспроможності підприємства [6].

Санація суб'єкта господарювання є складною та багатофакторною процедурою, будь-який з етапів якої супроводжується ризиками і повинен чітко відповідати вимогам законодавства. Так, попередження банкрутства ще є достатньою підставою його остаточного оздоровлення та виходу із кризового стану підприємства, проте це може в майбутньому дати можливість підприємству не піддатись кризовим впливам ззовні. Санаційні заходи можна вважати успішними, якщо підприємству вдалося розрахуватися з кредиторами і відновити конкурентні позиції на ринку, тобто санація є формою нормативно-правового регулювання правовідносин у сфері банкрутства.

Список використаних джерел:

1. Правове регулювання господарської діяльності [Електронний ресурс]: навч. посіб. [В.В. Мачунський, Л.О. Кожура, Ю.В. Сагайдак та ін.]; за заг. ред. доц., к. ю. н. В.В. Мачуського. – К.: КНЕУ, 2015. – 152 с.
2. Салига С.Я. Управління фінансовою санацією підприємства: навчальний посібник / С.Я. Салига, О.І. Даций, Н.В. Нестеренко, О.В. Серебряков. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 240 с.
3. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посібник / О.О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2003. – 554 с.
4. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 року № 2343ХІІ (зі змінами станом на від 7 березня 2002 року № 3088-ІІІ).
5. Малюська Д. Банкрутство відсутнього боржника / Д. Малюська // Юридичний журнал. – 2006. – № 9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2404>
6. Про внесення зміни до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» щодо заборони на порушення справ про банкрутство гірничих підприємств: Закон України № 155-VII від 22 березня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/155-18>

Харицька А.М.
студент,
Київський університет культури

СКЛАДОВІ ВІДНОСИН З СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА

Законодавством України та міжнародними нормативно-правовими актами кожному гарантується право на сім'ю. Проте через певні фізичні або морально-етичні перешкоди реалізувати своє право на сім'ю можуть далеко не всі. Однією з перешкод можна назвати достатньо високий рівень жіночої безплідності. В Україні за даними державної статистики зареєстровано 38 998 випадків жіночого та 11 210 чоловічого безпліддя.

Одними із складових відносин з сурогатного материнства є поняття сурогатного материнства, сурогатної матері, договору сурогатного материнства.

Поняття сурогатного материнства в законодавстві України не закріплено, однак в наукових джерелах є багато пропозицій з приводу цього визначення. Так, Майданика Р. А. зазначає, що відносинами сурогатного материнства є правовідносини щодо виношування сурогатною матір'ю дитини, зачатої біологічними батьками (повна сурогатність), або донором і жінкою з використанням її яйцеклітини (часткова / гендерна сурогатність), чи за допомогою донорського ембріона (який не має генетичного зв'язку з батьками), застосування до сурогатної матері відповідних процедур, подальшого передання дитини біологічним батькам і визнання батьківства в установленому законодавством порядку на підставі договору, укладеного між батьками цієї дитини та сурогатною матір'ю або між зазначеними особами й медичним закладом [1, с. 218]. На думку Герц А. А. сурогатне материнство – це перенесення заплідненої яйцеклітини до організму генетично сторонньої жінки, яка виношує і народжує дитину не для себе, а для подружжя, яке з різних причин не могли мати дітей [2, с. 258].

Проаналізувавши вищевикладений матеріал, можна зробити висновок, що сурогатне материнство – це допоміжна репродуктивна технологія, яка використовується для лікування безпліддя, шляхом імплантації ембріона, який несе генетичний матеріал подружжя або одного з подружжя і донора, в тіло генетично сторонньої жінки, з метою виношування і народження дитини, яка в подальшому буде визнана такою, що походить від подружжя відповідно до договору, який укладається між подружжям і сурогатною матір'ю, на комерційній або не комерційній основі.

Наступною складовою відносин з сурогатного материнства є сурогатна матір. Всесвітня організація охорони здоров'я оперує не терміном «сурогатна матір», а терміном «гестаційний кур'єр», розуміючи під ним жінку, у якої вагітність наступила як результат запліднення ооцитів сперматозоїдами третьої сторони – пацієнтів. Вона виношує дитину під час вагітності з тими

умовами або договором, що батьками новонародженої дитини одна чи обидві людини, чії гамети використовувались для запліднення [3, с. 74-76]. Герц А. А. зазначає, сурогатна матір – це жінка, яка за допомогою штучного запліднення виношує та народжує дитину для іншої особи або сім'ї, які за медичними показниками не мають змоги зачати та народити дитину [2, с. 285]. На нашу думку, більш повним було б визначення сурогатної матері як повнолітньої, дієздатної жінки, яка погодилась, на умовах договору про сурогатне материнство, виносити та народити дитину для іншої особи або сім'ї, які за медичними показниками не можуть виносити та народити дитину.

Що стосується договору про сурогатне материнство, то його законодавчого закріплення немає також. Таким чином до нього застосовуються загальні засади цивільного законодавства. Поняття договору про сурогатне материнство ґрунтується на відносинах між подружжям та сурогатною матір'ю. Договір сурогатного материнства, як домовленість між особами, що бажають стати батьками, та жінкою (сурогатною матір'ю), що згідна на перенесення в її організм ембріона людини, в умовах акредитованого закладу охорони здоров'я, виносити, народити дитину з подальшою її передачею іншій стороні, за винагороду або без неї [4].

Договір сурогатного материнства відповідає положенням Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) про договори. І у ч. 3 ст. 6 ЦК України зазначається, що сторони у договорі можуть відступити від актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд. Виходячи з цього можна зробити висновок, що договір про сурогатне материнство – це домовленість, яка містить істотні умови, закріплені законодавчо, та умови на розсуд сторін, які не порушують їхні права, між подружжям або окремою особою, що не можуть мати дітей природнім шляхом, і жінкою, яка відповідає вимогам щодо сурогатної матері, про надання послуги з виношування та народження нею дитини, яка генетично походить від подружжя або одного з них, а також надання нею письмової, нотаріально засвідченої згоди на запис подружжя батьками дитини.

На нашу думку, передача дитини подружжю не може бути умовою або метою договору, адже людина не може бути предметом договору. Тому ми пропонуємо внести обов'язкову умову для таких видів договорів, як надання письмової згоди на запис подружжя батьками дитини.

Таким чином для повного і безпосереднього регулювання відносин з сурогатного материнства, необхідно внести доповнення в чинне законодавство України у вигляді глави, яка надасть визначення та регулювання основних понять та відносин, пов'язаних з сурогатним материнством.

Список використаних джерел:

1. Майданик Р. А. Репродуктивні права. Сурогатне материнство / Р. А. Майданик. – К.: Алетра, 2013. – 48 с.
2. Герц А. А. Договірні зобов'язання у сфері надання медичних послуг: дис. Герц А. А. к. ю. н: 12.00.03 / Герц Алла Анатоліївна. – Львів, 2016. – 421 с.
3. Коломієць А. С. Цивільно-правові відносини з сурогатного материнства / А. С. Коломієць // Правовий вісник академії банківської справи. – 2012. – № 2. – С. 72-74.
4. Коренга Ю. В. Договір сурогатного материнства / Ю. В. Коренга // Трибуна дисертанта. – 2012. – С. 133-137.

Хомченко О.В.

студент,

Національний авіаційний університет

**ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ,
ЗАВДАНОЇ МАЛОЛІТНЬОЮ ТА НЕПОВНОЛІТНЬОЮ ОСОБОЮ**

Відповідно до ст. 1178 Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України) Шкода, завдана малолітньою особою (яка не досягла чотирнадцяти років), відшкодовується її батьками (особами, що їх заміняють) або опікуном чи іншою фізичною особою, яка на правових підставах здійснює виховання малолітньої особи, – якщо вони не доведуть, що шкода не є наслідком несумлінного здійснення або ухилення ними від здійснення виховання та нагляду за малолітньою особою. Неповнолітня особа (у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років) відповідає за завдану нею шкоду самостійно на загальних підставах, а у разі відсутності у неповнолітньої особи майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (особами, що їх заміняють) або піклувальником, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини за ст. 1179 ЦК України [1].

Відповідно до ст. 31 ЦК України малолітньою особою визнається фізична особа, яка досягла 14 років. За нормам ЦК УРСР 1963 р. градація за віковою ознакою виділяла осіб, що не досягли 15 років, існувала думка про те, що такі особи є повністю недієздатними. Цей висновок спирався на норми тогочасного законодавства. Погодитися з цим неможливо, оскільки закон наділяв таку категорію осіб певною, хоч і незначною, дієздатністю, отож є більш доцільним встановлення часткової дієздатності для малолітніх осіб. Згідно з ст. 30 ЦК України, дієздатністю фізичних осіб є здатність своїми власними діями здобувати для себе цивільні права і самостійно їх здійснювати, а також здатністю своїми діями створювати для себе цивільні

обов'язки, самостійно ї виконувати і нести відповідальність у випадку їхнього невиконання. Л. О. Єсіпова вважає, що у сфері заподіяння шкоди можлива відповідальність з чужі дії, але тільки при наявності власної вини (відповідальність батьків з дії неповнолітніх; опікунів за дії підопічних і т. д.). Тому цивільним законодавством передбачений особливий порядок відшкодування шкоди, заподіяно таким особами. Цей вид зобов'язання в юридичній літературі називають «зобов'язаннями із так званим дефектним суб'єктивним складом». До них належать відшкодування шкоди, заподіяної: малолітньою особою; неповнолітньою особою; недієздатною особою; особою, цивільна дієздатність якої обмежена. Через психічну незрілість ступінь вини самих малолітніх осіб, які завдали шкоду, на розмір відповідальності їх батьків (осіб, що їх замінюють), опікунів не впливає. Правила щодо відшкодування шкоди, заподіяної фізичними особам у віці 14 років застосовуються при завданні шкоди як майну, життю і здоров'я потерпілого, так і моральної шкоди. Батьки (особи, що їх замінюють), опікуни, а також установи та заклади, перелічені у ст. ст. 1178, 1181 ЦК, відповідають за власну вину, в правовому розумінні. Тому, відшкодувавши шкоду, заподіяну малолітньою особою, вони не отримують права зворотної вимоги (регресу) до особи, яка безпосередньо завдала шкоду [2, с. 301].

Слід зазначити, що якщо малолітня особа завдала шкоди як з вини батьків (осіб, що їх замінюють) або опікуна, так і з вини закладів або особи, що зобов'язані здійснювати нагляд за нею, батьки (особи, що їх замінюють), опікун, вказані заклади та особи зобов'язані відшкодувати шкоду у частці, яка визначена за домовленістю між ними або за рішенням суду. Причому, за загальним правилом, вказаний обов'язок осіб не припиняється у разі досягнення заподіювачем шкоди повноліття. Така особа може бути зобов'язана судом частково або в повному обсязі відшкодувати шкоду, завдану нею у віці до чотирнадцяти років після досягнення повноліття, за сукупною наявністю таких підстав: якщо шкода була завдана життю або здоров'ю потерпілого; за наявності достатніх для цього коштів у заподіювача шкоди; особи, які несуть відповідальність за шкоду, завдану малолітньою особою, є неплатоспроможними або померли. Натомість у випадку, якщо шкода була заподіяна неповнолітньою особою, обов'язок батьків (осіб, що їх замінюють), піклувальника або закладу, який за законом здійснює щодо неповнолітньої особи функції піклувальника, припиняється після досягнення особою, яка завдала шкоди, повноліття або коли вона до досягнення повноліття стане власником майна, достатнього для відшкодування шкоди. Аналогічні наслідки передбачені щодо ситуації, коли неповнолітня особа, яка завдала шкоди, набула повну цивільну дієздатність до настання повноліття. У такому разі батьки (особи, що їх замінюють) або піклувальники за загальним правилом звільняються від обов'язку відшкодувати шкоду. Вони залишаються субсидіарними боржниками лише

у разі наявності у сукупності таких підстав: відсутності у такої неповнолітньої особи майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди; якщо вони дали згоду на набуття нею повної цивільної дієздатності; не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини. Таким чином, в кожному конкретному випадку завдання шкоди малолітньою, неповнолітньою чи недієздатною особами необхідно з'ясувати не лише загальні підстави настання відповідальності, а також коло осіб, які повинні опікуватись чи наглядати за вказаними особами і належність виконання ними своїх обов'язків щодо виховання, нагляду чи піклування над підопічними [3, с. 24].

Правопорушення батьків (осіб, що їх замінюють) причино пов'язане з правопорушенням дітей, а отже й із заподіянням шкоди. Таким чином, підставою притягнення батьків (осіб, що їх замінюють) до цивільної відповідальності за правопорушення, вчинені малолітніми дітьми, виступає їх власне правопорушення, під яким слід розуміти винне, протиправне невиконання покладених на них законом обов'язків по належному вихованню дітей та нагляду за ними. Цивільна відповідальність батьків (осіб, що їх замінюють) може настати, якщо в наявності результат неправильного, протиправного виховання у вигляді майнової шкоди, завданої малолітніми. Однак, С. Я. Ременяк стверджує, що це не означає, що батьки (особи, що їх замінюють) відповідають за «чужі» дії. Протиправність поведінки, що обумовлює відповідальність освітніх установ, на думку автора, включає не лише неналежне здійснення нагляду, про яке йдеться у ЦК, але й неналежно організований виховний процес [4, с. 7].

Отже, відшкодування за заподіянням шкоди малолітніми та неповнолітніми особами регулюється цивільним законодавством. За загальним правилом таке відшкодування покладається на батьків (осіб, що їх замінюють), опікунів або навчальний заклад чи заклад, який виконує функції опікуна такої особи. Відшкодування такими суб'єктами шкоди може бути виключено за наявністю певних підстав, наприклад доведуть, що заподіяння шкоди відбулось не з їх вини. Для об'єктивного вирішення справи про відшкодування такої шкоди доцільним є вивчення усіх обставин справи, зокрема процес виховання малолітнього чи неповнолітнього та з'ясування чи належним було виконання своїх обов'язків батьками (особами, що їх замінюють), опікунами тощо.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : від 16.01.2003р. // Офіц. сайт Верхов. Ради України. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
2. Єсіпова Л.О. Цивільно-правові аспекти відповідальності за шкоду, заподіяну малолітніми фізичними особами / Л.О. Єсіпова // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – Вип. 51. – С. 297-304.

3. Бірюков В.І. Відповідальність за шкоду, завдану малолітніми, неповнолітніми та недієздатними особами / В.І. Бірюков // Бюл. Мін-ва юстиції України. – 2012. – № 12. – С. 22-26.

4. Ременяк С.Я. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми особами за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / С.Я. Ременяк; кер. роботи В.М. Зубар; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». – Одеса, 2007. – 20 с.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Абдулкадірова Е.Е.

ад'юнкт,

Національна академія внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПАТРУЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ

На сучасному етапі розвитку правоохоронної системи України, з метою досягнення високого рівня якості та ефективності, потрібно приділяти велику увагу нормативно-правовому забезпеченню діяльності органів, з яких складається вищезазначена система. Серед цих органів важливе місце посідає Національна поліція України, нормативна база якої потребує сьогодні особливої уваги з боку законодавця та науковців, тому що наразі приймаються нові і вносяться зміни в існуючі нормативно-правові акти, які регламентують її діяльність. Як відомо, майже всі зміни тягнуть за собою ланцюжок таких явищ, як прогалини і колізії в законодавстві. Оскільки, патрульна поліція, це підрозділ Національної поліції України, очевидним, є те що нормативна база вищезазначеного підрозділу, через ті самі чинники, так само потребує доопрацювання.

Теоретичним підґрунтям дослідження слугували наукові праці таких вчених як В.Б. Авер'янова, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурки, В.М. Бесчастного, Ю.П. Битяка, А.С. Васильєва, М. Г. Вербенського, І.П. Голосніченка, Р.А. Калюжного, Л.В. Ковалюк, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, О.В. Кузьменко, В.І. Курила, Д.М. Лук'янця, О.І. Остапенка, М.В. Плугатиря, С.В. Петкова, О.Г. Стрельченко, М.М. Тищенко та інших. Попри те, що праці зазначених авторів, безперечно, мають вагомим теоретичне і практичне значення в доктрині адміністративного права і процесу, питання нормативно-правового забезпечення потребує подальшого дослідження.

В науковій літературі нормативно-правове забезпечення, зазначається, як сукупність законних та підзаконних нормативно-правових актів, які створюють правове поле для її діяльності та належної реалізації відповідних повноважень [1, с. 168].

Серед законних та підзаконних актів які регламентують перебіг стадії розгляду справ патрульною поліцією можна виділити наступні:

– Конституція України. Так, в статті 6 наголошується, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України [2];

– міжнародні договори. Взаємовідношення міжнародного й конституційного права знаходимо в статті 9 Основного Закону України: «Чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладання міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України» [3];

– закони і кодекси України. Серед законів і кодексів, які складають правову базу розгляду справ про адміністративні правопорушення патрульною поліцією, можна виділити наступні: Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 року № 580-VIII; Закон України «Про дорожній рух» від 30.06.1993 № 3353-XI; Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року № 8073-X [4];

– нормативно-правові акти, які видаються КМУ, тобто підзаконні акти: Постанова КМУ від 28.10.2015 № 877 «Про затвердження Положення про Національну поліцію»; Постанова КМУ від 10.10.2001 № 1306 «Про Правила дорожнього руху»; постанова КМУ від 17.12.2008 року № 1102 «Про затвердження Порядку тимчасового затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках»; постанова КМУ від 17.12.2008 року № 1086 «Про затвердження Порядку тимчасового вилучення посвідчення водія на транспортний засіб та його повернення» та інші [4];

– накази Міністерства внутрішніх справ: наказ МВС України від 07.11.2015 року № 1395 «Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі»; наказ МВС від 29.11.2007 року № 451 «Про затвердження Інструкції з організації діяльності підрозділів Державтоінспекції МВС України щодо контролю за наявністю у водіїв полісів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів та страхових сертифікатів «Зелена картка» при нагляді за дорожнім рухом»; наказ МВС від 06.11.2015 року № 1376 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції» та інші [4].

Ми виділили ті законні та підзаконні акти які безпосередньо стосуються розгляду справ про адміністративні правопорушення патрульними поліцейськими, проте ці нормативно-правові акти потребують більш детального вивчення, оскільки, не зважаючи на наявність багатой кількості нормативно-правових актів передбачаючих порядок здійснення процедури розгляду справ патрульними поліцейськими, ряд питань залишаються нерегульованими. Наприклад, в ч. 2 статті 265 КУпАП, законодавець, вказує, що про вилучення речей і документів складається протокол або робиться відповідний запис у протоколі про адміністративне правопорушення, про огляд речей або адміністративне затримання [5]. З цією нормою можна

погодитись в частині, де зазначається, що про вилученні речі і документи робиться запис у протоколі про адміністративне правопорушення або адміністративне затримання. Це зрозуміло, оскільки, в інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, надаються затвердженні зразки згаданих вище документів. Проте, питання складання окремого протоколу щодо цієї процесуальної дії залишається відкритим, у зв'язку з відсутністю названого документу.

Так само, незрозумілої є процедура оформлення поліцейського піклування. Так в статті 41 Закону України про Національну поліцію, зазначається, що про застосування поліцейського піклування складається протокол, в якому зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) застосування поліцейського заходу; підстави застосування; опис вилученої зброї чи інших предметів; клопотання, заяви чи скарги особи, якщо такі надходили, наявність чи відсутність видимих тілесних ушкоджень [6]. В цьому випадку, ми так само стикаємось з відсутністю належного нормативно-правового забезпечення, тому що нажаль так само бракує офіційно затвердженого процесуального документу (протоколу), про який згадується в законі. Ці прогалини суттєво ускладнюють діяльність суб'єктів правозастосування та знижують їх престиж в очах населення, що в свою чергу, руйнує віру в сучасну правову державу, якою прагне стати Україна.

Звертаємо увагу на те, що нормативно-правове забезпечення розгляду справ про адміністративні правопорушення патрульними поліцейськими може змінюватись в залежності від різних факторів, зокрема, особи правопорушника, виду адміністративного правопорушення та ін. Наприклад, проаналізуємо, ситуацію з іноземним громадянином, який користується дипломатичним імунітетом. Необхідно звернути увагу, що під час притягнення до адміністративної відповідальності такої особи, алгоритм дій патрульного поліцейського кардинально відрізняється від ситуації з простим пересічним громадянином і безумовно, відрізняються ті нормативно-правові акти, згідно яких поліцейський приймає рішення по цій справі. Адже в цьому випадку приймати рішення про накладення стягнення буде уповноважена особа держави до якої належить правопорушник, за умови, що це передбачено міжнародним договором між нашою державою і державою громадянином якої являється зазначена особа.

Такі фактори потрібно враховувати, оскільки, від них залежить не тільки порядок здійснення розгляду справи, але і вибір нормативно-правової бази до якої повинні звертатися патрульні поліцейські для правильного тлумачення і вирішення справи.

Підсумовуючи все вище сказане, відзначимо, що нормативно-правове забезпечення розгляду справ патрульною поліцією може змінюватись в залежності від різних факторів і складається з законних та підзаконних актів, які мають ієрархічну структуру. Слід зауважити про відсутність таких

документів, як протокол про вилучення речей та документів і протокол про застосування поліцейського піклування. Вирішення цих недоліків можливо шляхом внесення відповідних змін до Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі затвердженої наказом МВС від 07.11.2015 р. № 1395 та Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції затвердженої наказом МВС від 06.11.2015 р. № 1376.

Список використаних джерел:

1. Дмитрієв А.А. Принципи та правове регулювання діяльності органів Національної поліції із протидії організованій злочинності // Вісник кримінологічної асоціації України. – № 1 (12). – 2016 – С. 164-174.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/page>
3. Тесленко В.М. Взаємодія міжнародного й внутрішньодержавного права в аспекті українського законодавства // «Молодий вчений». – № 3 (43). – 2017 – С. 566-570.
4. Патрульна поліція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://patrol.police.gov.ua/ru/faq/normatyvno-pravova-baza-diyalnosti-patruлноyi-politsiyi/>
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-Х [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
6. Закон України «Про Національну поліцію» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

Єфіменко Л.Л.

*молодший науковий співробітник,
Науково-дослідний інститут фіскальної політики
Університету державної фіскальної служби України*

ЗАКОНОДАВЧЕ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ ПРИ ВИКОНАННІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Протягом останніх декількох років в Україні значну увагу приділяють дослідженню стану ефективності функціонування системи обліку та фінансової звітності. Актуальність цього питання супроводжується прагненням України до вступу у ЄС та глобалізаційними процесами у світових фінансах. Найбільш характерною ознакою світового розвитку є особливо стрімкий вплив глобалізаційних процесів. Що стосується розуміння

самого терміна «глобалізація» як процесу, то під ним потрібно розуміти результат розвитку виробничих сил та інтеграції всіх сфер суспільного життя, у результаті чого виробничий процес в одній країні стає складовою частиною процесу, який відбувається в інтернаціональному або світовому масштабах [1, с. 342]. У цьому випадку, світова економіка є основним ринком та виробничою зоною з національними та регіональними секторами, а не тільки сукупністю національних економік, які розширюють взаємне економічне співробітництво.

Для сучасних умов розвитку України вагоме значення має реалізація виваженої бюджетної політики та удосконалення системи міжбюджетних відносин. Це проявляється у тому, що глобалізація є процесом світової економічної, соціальної і культурної інтеграції в основу якої, покладено саме вирішення найактуальніших питань позитивного розвитку та входження національних соціальних стандартів України у міжнародний європейський інтеграційний простір. Також, важливого значення щодо ефективності розвитку бюджетної політики України належить дослідженню такої проблеми, як її недостатня збалансованість. У цьому випадку вплив на державний бюджет не може забезпечити нормативного рівня у сфері бюджетної безпеки держави і тому, звичайно, потребує детальнішого дослідження та удосконалення.

В Україні зафіксовано чимало нерегульованих питань для наближення нашої держави до вимог європейських стандартів. У реалізації євроінтеграційних прагнень України залишаються значні проблеми в питаннях формування якісної системи управління державою на центральному і місцевому рівнях, реорганізації судової гілки влади, забезпечення надійного рівня захисту прав людини у відповідності до демократичних принципів, прийнятих у європейських країнах. Що стосується державної влади, то цьому питанню приділено мінімально уваги, оскільки до цього періоду не встановлено основоположних концепцій розвитку в гуманітарній, соціокультурній та інформаційній сферах [2, с. 52-54].

Таким чином, можна зробити висновки, що європейська інтеграція є важливою частиною процесу світової глобалізації до якої повинна прагнути Україна і тим самим застосовувати усі можливі заходи для покращення суспільного життя в державі. Важливе значення у реалізації цих напрямів займає бюджетна політика, метою якої є врахування усіх процесів глобалізації. Здійснюючі аналіз сучасних тенденцій розвитку бюджетної політики України можна сказати, що основну увагу зараз потрібно приділити саме розв'язанню соціальних проблем, в основу яких повинно бути покладено підвищення дохідної частини населення. Що стосується реалізації бюджетної політики, то вона повинна бути спрямована на переорієнтацію щодо забезпечення підвалин економічного зростання, а також являється основою для істотного покращення добробуту усього населення країни [3].

Здійснюючи аналіз Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», зазначимо, що сьогодні здійснено прогресивні зміни у законодавчому акті, зокрема наприкінці 2014 р. Верховна Рада України внесла певні зміни до законодавства, де основною ж метою було створення 2015 р. нової моделі фінансування місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин, що нині втілено в життя. Ці зміни торкнулися таких важливих питань, як: децентралізація державної влади; доволі таки стрімке збільшення владних повноважень територіальних громад; фінансова самостійність місцевих бюджетів; формування та затвердження місцевих бюджетів не повинні бути залежними від термінів прийняття Державного бюджету України, тобто затвердження повинно бути здійсненим до 25 грудня року, що передуює плановому (ст. 77 БК України); новий механізм бюджетного регулювання та вирівнювання. За основу розробки механізму децентралізації взято досвід Польщі, що також має позитивний характер, так як саме досвід зарубіжних країн може покращити неефективні методи регулювання бюджетних відносин у нашій державі та поліпшити економічне становище країни.

Усі ці зміни, звичайно, можуть стати основним і важливим етапом для майбутнього сталого розвитку економіки України, але їх реалізація повинна здійснюватися без порушень та у визначені законодавством строки. На жаль, на нашу думку, проблеми чинного законодавства України здебільшого виникають не через внесення певних змін до законодавства, а саме через порушення цих норм, зокрема сюди варто віднести порушення термінів виконання державного бюджету, що відбувається з року в рік, незважаючи на внесення змін до законодавства та встановлення строків його виконання.

Сьогодні будь-яке галузеве законодавство України має певні недоліки та не завжди відповідає європейським стандартам, до яких прагне наша держава нині. Проблеми починаються з термінології (у цьому контексті варто пригадати монографію О. А. Музики-Стефанчук та А. А. Мазниці, яка присвячена безпосередньо питанням тлумачення норм фінансового права у їх галузевому прояві [4]). З огляду на це, вважаємо, що нагальним питанням сьогодення є гармонізація законодавства України відповідно до європейських стандартів, де основну увагу на початковому етапі потрібно приділити саме уніфікації термінології до європейських стандартів. Тобто процес гармонізації українського законодавства з європейським повинен починатися саме з удосконалення юридичної термінології, у результаті чого в українському законодавстві будуть використовуватися юридичні терміни, що відповідають європейським вимогам та стандартам.

Таким чином, сьогодні для України доцільно перейняти позитивний досвід зарубіжних країн у бюджетній сфері в частині: розширення практики середньострокового планування; посилення відповідальності учасників бюджетного процесу; звернути увагу не на кількісний склад контролюючих органів у сфері виконання державного бюджету, а на якість виконання їх

функціональних обов'язків; впроваджувати на практиці принципи бюджетного обліку та звітності, які не мають законодавчого визначення та закріплення.

Список використаних джерел:

1. Солонінко К.С. Міжнародна економіка / К.С. Солонінко. – К.: Кондор, 2008. – 380 с.
2. Литвиненко О.В. Європейський проект та Україна / О.В. Литвиненко. – К.: НІСД, 2012. – 64 с.
3. Єфіменко Л.Л. Глобалізація та її вплив на бюджетну політику України / Л.Л. Єфіменко // Держава і право в умовах глобалізації: реалії та перспективи: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 6-7 лютого 2015 р.). – Дніпропетровськ, 2015. – С. 59-61.
4. Музика-Стефанчук О.А. Сучасні проблеми тлумачення норм фінансового права України [Текст]: монографія / О.А. Музика-Стефанчук, А.А. Мазниця. – Кам'янець-Подільський: Друкарня «Рута», 2014. – 231 с.

Казакова О.С., Чащина А.В.

студенти,

*Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки
Національної академії Служби безпеки України*

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ТА ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ В АРХІВАХ

Одним із найважливіших стратегічних напрямків діяльності архівних установ України у сфері забезпечення доступу до архівних ресурсів держави є системна інформатизація галузі.

Розвиток інформаційного суспільства докорінно змінює умови розвитку архівної справи, вимагає трансформації окремих напрямів науково-практичній діяльності архівних установ, розвитку відповідних положень архівознавства, узгодження теоретичних та практичних складових науково-інформаційної діяльності архівів, формування власної документально-інформаційної інфраструктури та інформаційну підтримку державотворчих процесів, соціальної сфери суспільства, української науки та культури.

Термін «інформатизація» визначено в статті першій «Основні терміни та поняття» Закону України «Про Національну програму інформатизації» [1]: «інформатизація – сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які

побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки» [1]. Інформатизація є основою переходу до інформаційного суспільства [2, с. 102]. Визначення ролі і місця цього процесу в діяльності архіву як соціально-комунікаційної структури інформаційної ери є достатньо актуальним, зважаючи на останні тенденції розвитку архівної справи як у нашій країні, так і в міжнародному просторі.

У сучасних умовах розвитку процесу інформатизації для архіву як соціально-комунікаційної структури одним з головних, основоположних напрямів діяльності є повне й оперативне задоволення потреб суспільства в соціально значущій ретроспективній документній інформації через надання інформаційних послуг та інформаційних продуктів (продукції). Як відомо, «інформаційна послуга – дії суб'єктів щодо забезпечення споживачів інформаційними продуктами» [1]; «інформаційний продукт (продукція) – документована інформація, яка підготовлена і призначена для задоволення потреб користувачів» [1]. Інформаційні послуги в задоволенні потреб споживачів у соціально значущій ретроспективній документній інформації архів задовольняє на основі «інформаційного ресурсу», який Закон України «Про Національну програму інформатизації» визначає як «сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо)» [1]. Інформаційним ресурсом архівів України є Національний архівний фонд – скарбниця соціальної пам'яті, культурної та національної ідентичності українського народу в загальносвітовому вимірі. Національний архівний фонд – сукупність архівних документів, які зберігаються в Україні або відповідно до міжнародних угод підлягають передачі Україні, відображають історію духовного і матеріального життя українського й інших народів, мають культурну цінність, є надбанням української нації, визнані такими відповідною експертизою і зареєстровані в передбаченому законом порядку [3, с. 11].

Інформатизацією архівної справи є комплексна система організаційних, науково-методичних і технологічних заходів, що забезпечують розробку на єдиних методологічних та методичних засадах взаємопов'язаних інформаційних технологій у галузі архівної справи, створення мережі локальних і централізованих баз даних, формування національної архівної інформаційної системи [4, с. 235].

Інформатизація архівної справи також спрямована на вдосконалення управління системою архівних установ, вироблення перспективних напрямів інноваційного розвитку архівної справи, інтенсифікацію соціальної та наукової комунікації, забезпечення широких зв'язків архівних установ та споживачів архівної інформації, налагодження співпраці з Інтернет-сайтами історичного й архівознавчого профілю та ін.

Засобом реалізації інформатизації є комп'ютеризація, яка забезпе– чує лише одну ланку – програмно-технологічне і матеріально-технічне

забезпечення технологічних процесів завдяки обчислювальній техніці, інформаційним системам та базам даних [4, с. 236].

Не менш важливим критерієм в архівній діяльності є забезпечення належного збереження усіх архівних носіїв та документів, а також їх захист. Адже в архівах зберігається великий обсяг відомостей, що становлять комерційну, державну та службову та таємницю що при витоку інформації може негативно сказатись на діяльності всієї установи і завдати значної шкоди.

На все це в першу чергу впливає людських фактор адже більшість загроз і шкоди виникає із за не компетентності і уважності та безвідповідальності співробітників. Нажаль на цей критерій тяжко по впливати, щоб забезпечити безпеку архівних матеріалів, але можливо мінімізувати наслідки, якщо дотримуватися : «внутрішньо-розпорядчих документів, інструкцій, правил пожежної безпеки, правил зберігання документів, ведення відповідного діловодства, застосування відповідних засобів безпеки(сейфи ,опечатування, сигналізація), дотримування нормативно-правової бази та законів України, що регулюють діяльність у цій сфері.

Згідно положенню: «Про умови зберігання архівних документів» приміщення в якому зберігатимуться архівні матеріали повинні відповідати певним нормам. А саме: Розміщення документів у пристосованих будівлях і приміщеннях проводиться після проведення експертизи. Ця експертиза включає в себе перевірку вогнестійкості будівлі,міцність її конструкції, наявність і стан опалювальних систем та вентиляції.

Сховища в яких зберігатимуться архівні матеріали повинні бути максимально віддаленими від лабораторних, виробничих, побутових приміщень архіву, матеріли з яких виготовленні покриття стін, підлога, стеля сховищ, його обладнання й засоби зберігання документів не повинні зберігати пил. Бути його джерелом чи виділяти агресивні хімічні речовини. Також такі приміщення повинні бути обладнанні контрольно-вимірювальними приладами для контролю за температурою і вологістю повітря, охоронною та пожежною сигналізаціями, засобами автоматичного пожежогасіння, вогнегасниками. Електроустаткування будівлі забезпечується заземленням [5, п. 3, п. 4].

Щодо вимог охоронного режиму зберіганню документу обігу можна зазначити що будівля забезпечується обладнанням охоронної сигналізації, відеонаглядом, організацію посту охорони, контрольно-пропускного пункту, що в свою чергу повинні дотримуватись вимог пропускного режиму й порядку доступу до сховищ, опечатування приміщень, сховищ [5, п. 9].

Отже, щоб забезпечити захист інформації досконало варто пам'ятати що підхід має бути комплексним і включати в себе: Організаційні заходи, які в свою чергу будуть спрямовані на такі аспекти як: експертиза приміщень, застосування і встановлення відповідних вимог безпеки, організація контролю

та обмеження доступу до секретних носіїв, перевірка персоналу, та встановлення відповідальності за порушення правил.

Технічні заходи вони слугують для закриття каналів витоку інформації.

До таких заходів належать використання спеціальної апаратури, яка буде, покращувати рівень безпеки, а також програмне забезпечування екранування та заземлення, звукоізолювання виділених приміщення, встановлення засобів і систем для виявлення закладних пристроїв.

Список використаних джерел:

1. Про Національну програму інформатизації : Закон України № 74/98-ВР від 04.02.1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/document%5C1542964%5Czakon1.htm>. – Назва з екрану.
2. Ильганаева В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : словарь-справоч. / авт.-сост. В. А. Ильганаева. – Х. : КП «Городская типография», 2009. – 392 с.
3. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять: ДСТУ 2732:2004 / розроб.: О. Загорецька, Л. Драгомірова, Л. Кузнєцова, С. Кулешов та ін. – К. : Держспоживстандарт України, 2005. – 32 с.
4. Архівознавство : підруч. для студ. іст. ф-тів вищ. навч. закладів України / за заг. ред. Я. С. Калакури та І. Б. Матяш. – К. : Видавн. Дім«КМ Академія», 2002. – 356 с.
5. Наказ «Про затвердження Положення про умови зберігання архівних документів». 15.01.2003 / Державний комітет архівів України-п. 3; 4; 9.

Кучмай Є.В., Власюк В.М.

студенти,

*Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки
Національної академії Служби безпеки України*

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ

В залежності від можливих порушень в системі та різного виду несанкціонованого доступу до інформації існує велика кількість видів технологій сучасного захисту, що можливо розділити на окремі групи: морально – етичні, правові, адміністративні (організаційні), технічні (фізичні), програмні. Необхідно відмітити, що такий поділ є досить умовним.

Морально-етичні технології. В цю групу входять норми поведінки в роботі з ЕОМ, в роботі з мережею. Такі норми не є обов'язковими до виконання та не закріплені на законодавчому рівні, але невиконання таких норм веде до зниження авторитету та престижу людини. Група морально-етичних норм можуть бути як неписаними, так можуть бути сформовані та закріплені в статуті.

До адміністративних технологій захисту інформації відносять процеси функціональності ІС, діяльність персоналу підприємства, порядок взаємодії користувачів інтернету із системою таким чином, щоб зменшити вплив на систему та не допустити порушень безпеки в роботі системи [5, с. 33].

Технології фізичного (технічного) захисту інформації – це різного роду механічні, електро- або електронно-механічні пристрої, а також спорудження і матеріали, призначені для захисту від несанкціонованого доступу і викрадень інформації та попередження її втрат у результаті порушення роботоздатності компонентів ІС, стихійних лих, саботажу, диверсій і т. ін.

Основні технології захисту: оснащення приміщень генераторами шуму, виконання вимог безпеки в приміщенні, використання актуальних антивірусів.

За допомогою пристрою передачі можуть бути встановлені засоби для захисту інформації, розрізняють наступні типи:

- програмні (truencrypt, bitlocker);
- апаратні (datashur, samurai);
- програмно-апаратні (shipka, key_p1, rutoken) [3, с. 29].

Програмні засоби дозволяють здійснювати аутентифікацію користувачів на ПК, шифрувати інформацію. Існують апаратні рішення, які здійснюють автоматичне шифрування інформації на з'ємні носії після процедури аутентифікації. Програмно-апаратний комплекс пристроїв підвищує безпеку, але також вимагає аутентифікацію.

Аутентифікація – процедура перевірки автентичності входить в систему об'єкта, результатом зазвичай є авторизація, тобто надання суб'єкту певних прав доступу до ресурсів системи.

Процедура аутентифікації повинна бути максимально захищена, тому що витік даних для аутентифікації є дуже критичним для безпеки.

Існує досить багато методів аутентифікації:

- За допомогою PIN коду або пароля.
- За допомогою одноразових паролів.
- Біометрична, яка поділяється на велику кількість різних методів аутентифікації (відбиток пальця, геометрія особи, геометрія руки, райдужна оболонка ока, голос, малюнок вен, почерк і т. д.).
- За допомогою смарт-карти, USB ключа.
- За цифровому сертифікату [6, с. 44].

Роботи зі створення нових методів щодо забезпечення авторизації тривають і сьогодні, існують і різні екзотичні варіанти, які в майбутньому можуть знайти своє застосування. Наприклад, для проходження аутентифікації може знадобитися правильно розставити фігури на шаховому полі відповідно до заданої комбінації або ввести своє число з великої кількості чисел (наприклад, число формується першою і останньою цифрою).

На етапі передачі інформації по оптоволоконній лінії, на з'ємних носіях, по радіоканалу або іншими способами інформація може бути модифікована, отримана третіми особами або пошкоджена [2, с. 39].

Способи захисту: шифрування переданої інформації, екранування ліній передачі інформації, додавання елементів контролю переданих даних.

На етапі прийому інформації пристроєм другого користувача може виявитися, що відправлена першим користувачем інформація була змінена або модифікована, а також пошкоджена.

Способи захисту: передана інформація повинна бути зашифрована, для контролю отриманих даних і перевірки їх приналежності відправнику повинна бути використаний електронно-цифровий підпис файлів, який дозволить не тільки провести ідентифікацію відправника, а й перевірити цілісність документа [1, с. 66].

Захист від шпигунських пристроїв. Ні для кого, ні секрет, що в інтернеті можна недорого купити пристрій у вигляді флешки, яка зможе непомітно для користувача зіграти в операційній системі роль клавіатури і мишки і виконати поставлений сценарій (скопіювати інформацію на накопичувач, відкрити віддалений доступ до комп'ютера жертви і ін.). Пристрій Key_P1, розроблений компанією Мультіклет дозволяє заблокувати дану шкідливу апаратуру, виконавши так звану функцію апаратного фільтра між ПК і накопичувачем.

Шифрування на накопичувачах інформації здійснюється за секторами. Для шифрування на накопичувачах застосовується 1 024 ключів, тобто один файл в залежності від розміру може бути зашифрований декількома сотнями ключів [5, с. 48].

Шифрування інформації, як на ПК, так і на накопичувачах може здійснюватися за допомогою синхронних ключів. Це ключі, для яких встановлені алгоритми формування на кожному пристрої. Два користувача, які хочуть обмінятися інформацією в різних куточках планети можуть обмінятися номером алгоритму для формування ключа і фразою. В результаті користувачі створять на своїх пристроях однакові ключі і зможуть швидко і просто обмінюватися захищеною інформацією [6, с. 49].

Список використаних джерел:

1. Информационная безопасность RUNNet / А.В. Аграновский, А.К. Скуратов // Тр. XI Всеросс. научн.-методич. конф. Телематика 04. – Т. 1. – СПб., 2004. – С. 66-68.
2. Баричев С.Г. Основы современной криптографии / С.Г. Баричев, Р.Е. Серов. – М.: Горячая линия-Телеком, 2002. – 152 с.
3. Дорошенко А.Н. Информационная безопасность. Методы и средства защиты информации в компьютерных системах: учебн. пособ. / А.Н. Дорошенко, Л.Л. Ткачев. – М.: МГУПИ, 2006. – 143 с.

5. Ємець В. Сучасна криптографія. Основні поняття / В. Ємець, А. Мельник, Р. Попович. – Львів: Бак, 2003. – 144 с.
6. Основи інформаційної безпеки / С.В. Кавун, О.А. Смірнов, В.Ф. Столбов – Кіровоград : Вид. КНТУ, 2012. – 414 с.
7. Кузнецов О.О. Захист інформації в інформаційних системах / О.О. Кузнецов, С.П. Євсєєв, О.Г. Король. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – 512 с.
8. Основи захисту інформації : навч. посібн. / О.А. Смірнов, Л.Г. Віхрова, С.І. Осадчий та ін. – Кіровоград, 2010. – 322 с.

Ліфашина Д.Є.

студент;

Прудка Л.М.

кандидат психологічних наук, доцент,

Одеський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ

На сучасному етапі розвитку держави серйозну занепокоєність викликають загальнодержавні проблеми сімейного неблагополуччя, криза шкільної та професійної освіти, трудова незайнятість, неорганізованість дозвілля неповнолітніх, наркотизація та ін. В зв'язку з чим, спостерігається динаміка зростання злочинності серед неповнолітніх, яка приймає стійкий рецидивний характер. А таке зростання злочинності лишає суспільство перспектив встановлення соціальної рівноваги і благополуччя.

Сьогодні, перед державою та суспільством, постають питання щодо пошуку шляхів зниження рівня злочинності, в тому числі і серед неповнолітніх. В першу чергу, це можна досягнути, безумовно, ефективно організованою системою заходів профілактичної роботи.

Для цього необхідно вивчити всі існуючі фактори, які обумовлюють правопорушення, і на цій основі побудувати сучасну систему профілактичної діяльності, яка б змогла забезпечити реальне зниження злочинності, в тому числі і серед неповнолітніх.

Курс на профілактику правопорушень – це довготривала орієнтація нашої держави. Найважливішою і кінцевою метою курсу становить викорінення причин і умов, що породжують злочинність серед неповнолітніх. Досягнення поставленої мети забезпечується засобами, які повинні відповідати принципу гуманізму. При цьому слід також наголосити, що профілактична діяльність, і зокрема по відношенню до неповнолітніх, повинна здійснюватись у суворій відповідності з нормами права [1, с. 8].

Правове забезпечення профілактичної діяльності правопорушень серед неповнолітніх ґрунтується як на Конституції України, правових актах Верховної Ради України, Указах й розпорядженнях Президента України, так і постановах й розпорядженнях Кабінету Міністрів України, відомчих положень та інструкцій, а також на рішеннях місцевих органів державної виконавчої влади, представницьких органів та органів місцевого самоврядування з питань, що віднесені до їх компетенції.

Конституція України складає правову основу для розробки та розвитку галузей національного права, оновлення підзаконних нормативних актів, розробки спеціальних програм і заходів, спрямованих на боротьбу зі злочинністю.

Найбільш ефективною спробою законодавчого врегулювання питань щодо профілактики правопорушень серед неповнолітніх став Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [3].

Цей закон був прийнятий з метою приведення чинного законодавства у відповідність до норм міжнародного права, а також для певної уніфікації та удосконалення існуючих нормативних актів, які існували ще за часів СРСР. Закон із подальшими змінами встановив широке коло суб'єктів запобігання злочинності серед неповнолітніх і визначив правові основи їх діяльності.

Згідно зі ст. 3 цього закону під *профілактикою правопорушень* серед дітей слід розуміти діяльність органів і служб у справах, спеціальних установ, що спрямовані на виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, а також позитивний вплив на поведінку дітей з проявами девіантної поведінки на території України, в її окремому регіоні, в сім'ї, на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності, за місцем проживання [3].

Разом з тим, зараз реально відсутня практична значимість законодавства щодо запобігання злочинності серед неповнолітніх, адже основним недоліком її є не систематизованість правових норм, що мають профілактичне значення.

Таким чином, для ефективного здійснення профілактики правопорушень серед неповнолітніх, повинна бути створена відповідна сучасна нормативна база, під час розробки якої, повинні бути враховані як позитивний досвід, так і кращі практики провідних країн світу.

В зв'язку з вищезазначеним, на нашу думку, необхідно прийняти ряд нормативно-правових актів, які повинні бути спрямовані на запобігання злочинності серед неповнолітніх та розробку реальної сучасної програми системи профілактичних заходів. Така система, обов'язково, повинна складатися як з загальної, так і індивідуальної профілактики правопорушень, ресоціалізації неповнолітніх злочинців тощо.

Вважаємо, що прийняття таких нормативно-правових актів допоможе знизити рівень злочинності серед неповнолітніх, при умові, що розроблені програми заходів реально будуть працювати, а також допоможе визначити

функціональну роль спеціальних органів та установ у запобіганні правопорушень неповнолітніх, що покращить ефективність їх діяльності в цьому напрямку.

Список використаних джерел:

1. Меркулова Ю. В. Запобігання делінквентній поведінці підлітків: психологічний аспект. / Ю. В. Меркулова. – Одеса: ОЮІ ХНУВС, 2007. – 136 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
3. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: Закон України від 24 січня 1995 р. № № 20/95 // Відомості Верховної Ради України – 1995. – № 6. – Ст. 35.

Самойлова К.А.

студент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ САНАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» фінансове оздоровлення банку – це відновлення платоспроможності банку та приведення фінансових показників його діяльності у відповідність із вимогами Національного Банку України. На думку науковця Ю. Василенка, правовий інститут санації банківської установи є структурним елементом галузі банківського права та складається із групи правових норм, які регулюють банківські відносини, що виникають з приводу запобігання банкрутству та відновлення платоспроможності банківської установи, а також задоволення вимог її кредиторів [1].

Аби перевести банк в режим фінансового оздоровлення необхідні дві підстави: по-перше, віднесення банківської установи до розряду неплатоспроможних; по-друге, включення банківської установи до категорії проблемних.

Відповідно до статті 75 Закону України «Про банки та банківську діяльність» критеріями включення банку до групи проблемних є:

- 1) банк протягом звітного місяця допустив зменшення розміру регулятивного капіталу та/або нормативів капіталу банку, встановленого законом та / або нормативно-правовими актами Національного банку України, на 10% і більше;
- 2) банк не виконав вимогу вкладника або іншого кредитора, строк якої настав 5 і більше робочих днів тому;

3) системне порушення банком законодавства, що регулює питання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму;

4) банк порушив вимоги законодавства щодо порядку подання та/або оприлюднення звітності, в тому числі подав Національному банку України та/або оприлюднив недостовірну звітність, що призвело до суттєвого викривлення показників фінансового стану банку;

5) систематичне незабезпечення ефективності функціонування та/або адекватності системи управління ризиками, що створює загрозу інтересам вкладників чи інших кредиторів банку.

Згідно із статтею 76 Закону України «Про банки та банківську діяльність» серед критеріїв віднесення банку до неплатоспроможного існують:

1) не приведення ним своєї діяльності у відповідність із вимогами законодавства, в тому числі нормативно-правових актів Національного банку України, після віднесення його до категорії проблемних, але не пізніше ніж через 180 днів з дня визнання його таким;

2) зменшення розміру регулятивного капіталу або нормативів капіталу банку до однієї третини від мінімального рівня, встановленого законом та / або нормативно-правовими актами Національного банку України;

3) невиконання банком протягом 10 робочих днів поспіль 10% (і більше) своїх зобов'язань перед вкладниками та іншими кредиторами.

На мою думку, основні причини банкрутства банків варто класифікувати на зовнішні, виникнення яких не зумовлене діями чи бездіяльністю керівництва та акціонерів банку, а також на внутрішні, які виникають через фактори, що існують всередині організаційної структури банківської установи. До зовнішніх причин можна віднести: по-перше, нестабільність світової та національної економічних систем; по-друге, масове вилучення вкладів; зниження рівня суспільної довіри до банку серед населення; по-третє, втрата репутації надійного партнера в офіційно-діловому просторі; по-четверте, рейдерські атаки. Внутрішні причини охоплюють наступні елементи: здійснення банківської діяльності не у відповідності до чинного законодавства, зокрема, стосовно стабільного підтримання необхідного рівня всіх показників; спекуляція; обмеження вільного доступу контролюючих суб'єктів органів державної влади до достовірної інформації про справжній стан платоспроможності фінансової установи; некомпетентне керівництво, що залежить від рівня корпоративної культури установи.

Я займаю правову позицію науковців М. Іванової, В. Смієвої та Р. Карпенка, що фінансовий механізм санації повинен включати діагностування неплатоспроможності та банкрутства, виявлення проблеми неплатоспроможності, а також санаційні заходи [2].

Науковець Лук'яненко Л. І. стверджує, що в Україні для запобігання банкрутству банків або задля уникнення втрати ними платоспроможності здійснюються санаційні заходи у вигляді:

- передачі активів неплатоспроможного боржника в платоспроможний (до фінансово стабільної установи передають обов'язки перед вкладниками);
- продажу інвесторам за вже визначеною програмою санації (виплата боргу кредиторам, внесення на розгляд загальних зборів питання про зміну органів управління банком залучених осіб, уповноважених інвесторами виконувати відповідні заходи);
- ведення тимчасової адміністрації в банк, який зазнає кризи (використовується найчастіше) [3].

Варто звернути увагу, що під час процедури фінансово оздоровлення існують певні заборони, на необхідності врахування яких наголошує науковець Євенко Т. І. Не дозволяється:

- залучати вклади фізичних осіб, відкривати нові депозитні рахунки та поповнювати діючі;
- розширювати коло фізичних і юридичних осіб – клієнтів банку з обслуговування їх операцій на ринку цінних паперів, у тому числі пов'язаних з веденням рахунків депозитарного обліку;
- придбавати корпоративні права інших юридичних осіб;
- надавати гарантії, поручительства, бланкові та пільгові кредити;
- виконувати нові довірчі операції за дорученням клієнтів на період фінансового оздоровлення [4].

На мою думку, удосконалити фінансовий механізм санації банків можна наступними теоретично-практичними способами: по-перше, шляхом утворення банківських консорціумів, що є тимчасовими статутними об'єднаннями промислового і банківського капіталу, які взаємодіють з метою досягнення спільної мети; по-друге, за допомогою приєднання до світових проектів міжнародної фінансової підтримки банківських установ; по-третє, завдяки підвищенню рівню професіоналізму та ступеню кваліфікації представників тимчасової адміністрації банку; по-четверте, для того, щоб будь-який санаційний захід був дієвим і ефективним, важливо не лише теоретично втілити його на декларативних засадах, а й детально на законодавчому рівні визначити правовий механізм його юридичної реалізації на практиці.

Аналізуючи вищевикладене, можу зробити висновок, що в залежності від ступеню кризового становища банку і умов надання йому фінансової допомоги, діють такі види санації, як: санація без зміни організаційно-правової форми банківської установи; санація із зміною організаційно-правової форми банківської установи – реорганізація. Санація, що проводиться без зміни організаційно-правової форми банківської установи, передбачає такі засоби фінансового оздоровлення: зміна управлінського

персоналу банку – затвердження тимчасових адміністраторів; проведення ліквідації збиткових філій чи здійснення їх продажу; направлення вектору фінансової діяльності банку на прибуткові види банківських операцій; продаж банківських активів, які не приносять прибутку. Санація, що застосовується із зміною організаційно-правової форми (реорганізація) банку, передбачає такі шляхи фінансової реабілітації: злиття, приєднання, виділення, поділ або ж перетворення банківської установи, в результаті чого права і обов'язки банку, а також усе майно, що належить останньому, переходять до правонаступників. Проте юридичний механізм правової реалізації санаційних заходів не є наразі бездоганно дієвим і потребує подальшого вдосконалення як на декларативному, так і на практичному рівнях.

Список використаних джерел:

1. Правова природа та особливості правовідносин санації банківської установи / Ю. В. Василенко // Держава і право. – 2011. Вип. 52. – С. 374-382. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/34014>
2. Іванова М. І. Фінансовий механізм управління процесом санації банків: теоретичні аспекти побудови / М. І. Іванова, В. Л. Смесова, Р. В. Карпенко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 1. – С. 201-211. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2012_1_27
3. Лук'яненко Л. Особливості санаційних процесів у банківській системі України в умовах глобалізації / Л. Лук'яненко, В. Кабай // Ринок цінних паперів України. – 2013. – № 9-10. – С. 11-16. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/reru_2013_9-10_3
4. Євченко Т. І. Антикризові санаційні заходи вітчизняних комерційних банків / Т. І. Євченко // Економічний форум. – 2016. – № 3. – С. 266-271. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2016_3_41

Слончак В.В.

здобувач,

*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

ДО ПИТАННЯ СУБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА

Складовими елементами системи публічної адміністрації виступають добре відомі два терміни: «державне управління» та «місьцеве самоврядування», які до недавнього часу в юридичній науці використовувалися як два незалежні один від одного поняття. Таким чином, органи виконавчої влади, що здійснюють

виконавчо-розпорядчу діяльність, та органи місцевого самоврядування, що розв'язують значну частину місцевих справ, управляють ними в інтересах суспільства та формуються навколо органів виконавчої влади, необхідно розглядати як одне ціле, тобто як систему публічної влади, яка здійснює адміністративно-управлінські функції, а основні складові частини такої системи доповнюють та взаємодіють одна з одною з метою забезпечення як інтересів держави, так і інтересів суспільства [1].

Тобто з розвитком адміністративного права за юридичними особам, відмінними від держави (загальнодержавна публічна адміністрація), було визнано елементи адміністративної організації. Більшість з них є публічними особами. Деякі з них прив'язуються до певної частини території – це територіальні громади (міське самоврядування). Інші відповідають за певний вид діяльності – це спеціалізовані публічні особи. У сфері будівництва до загальнодержавної публічної адміністрації відносяться – Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Органи місцевого самоврядування з повноваженням у сфері будівництва – виконавчі органи з питань державного архітектурно-будівельного контролю сільських, селищних, міських рад. До кола спеціалізованих публічних юридичних осіб у сфері будівництва відносяться – ДАБІ (Державна архітектурно-будівельна інспекція України), а також державні та комунальні підприємства, що наділені окремими повноваженнями у сфері будівництва (ДП «Укрдержбудекспертиза», ДП «Укрдордержбудекспертиза», Комунальне підприємство виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) «Київекспертиза», Комунальне підприємство Білоцерківської міської ради «Архітектурно-планувальне бюро», Державне підприємство «Державний інститут по проектуванню підприємств гірничорудної промисловості «Кривбаспроект» та інші).

Проте, публічні функції виконуються не лише суб'єктами публічної адміністрації, але й особами приватного права, що також беруть участь у здійсненні адміністративної діяльності і відповідно керуються нормами адміністративного права [2, с. 27]. Цікавою є позиція Європейського Союзу щодо таких осіб, а саме включення їх до числа «розпорядників коштів». Прагнучи регулювати інституції, що прикріплені до органів публічної влади, з метою уніфікованого застосування норм до них усіх, воно не обмежується інституціями, яким держави-члени надають публічну правосуб'єктність, але включають також і ті з них, приватна правосуб'єктність яких не може приховати зав'язків, що їх поєднують з органами публічної влади. Так, директиви про публічні закупівлі відносять до числа розпорядників коштів не лише державу і територіальні громади, але і осіб публічного права, під якими розуміють ті, що наділені правосуб'єктністю будь-якого виду, створені

спеціально для задоволення загального інтересу і суворо контролюються державою або територіальною громадою [2, с. 39].

У сфері будівництва такими особами приватного права є, наприклад, товариство з обмеженою відповідальністю «Українська будівельна експертиза», товариство з обмеженою відповідальністю «ДН-Консалтинг» (м. Дніпропетровськ), приватне підприємство «Бердянськміськбуд», товариство з обмеженою відповідальністю «Експертиза ЗО» (м. Харків), товариство з обмеженою відповідальністю «Буд-Вік» (м. Луганськ), ТОВ «Лугекспертиза», товариство з обмеженою відповідальністю «Укрекспертиза в будівництві» (м. Київ) та інші.

Таким чином, ми окреслили коло суб'єктів адміністративно-правових відносин у сфері будівництва в умовах децентралізації влади – децентралізована публічна адміністрація у сфері будівництва.

Адміністративно-правові відносини поділяють на види: залежно галузевої належності; за змістом; за характером дій зобов'язаного суб'єкта; залежно від розподілу прав і обов'язків між сторонами; за характером зв'язків між сторонами [3, с. 47-50; 4]; в залежності від мети діяльності – регулятивні та охоронні; за складом учасників правовідносин вони можуть поділятися на внутрішньоапаратні та зовнішньоапаратні [5, с. 46-47]; субординаційні та координаційні [6, с. 72]; за характером фактів, що породжують адміністративно-правові відносини – відносини, що породжені правомірними фактами та не правомірними (деліктні) [7, с. 29]; за характером взаємодії суб'єктів: вертикальні, горизонтальні; за метою: регулятивні, правоохоронні; за предметом правового регулювання: матеріальні, процесуальні; за характером дій зобов'язаного суб'єкта: активні, пасивні [8, с. 83-85].

Вважаємо доречним буде виокремлення різновид адміністративно-правових відносин у сфері будівництва в умовах децентралізації влади за таким критерієм, як *ступінь децентралізації*, за яким відповідні відносини поділяються на: адміністративні правовідносини у сфері будівництва, що здійснюються суб'єктами загальнодержавної адміністрації; адміністративні правовідносини у сфері будівництва, що здійснюються територіальними громадами; адміністративні правовідносини у сфері будівництва, що здійснюються спеціалізованими публічними особами; адміністративні правовідносини у сфері будівництва, що здійснюються приватними особами; змішані адміністративні правовідносини у сфері будівництва, що можуть здійснюватися двома та більше суб'єктами децентралізованої публічної адміністрації.

Список використаних джерел:

1. Кравцова Т. М. Поняття та принципи діяльності публічної адміністрації / Т. М. Кравцова, А. В. Солонар // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 522-525 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10ktmdpa.pdf>.
2. Дельвольве П. Адміністративне право / П. Дельвольве. – К. : Конус-Ю, 2008. – 167 с.
3. Колпавков В. К. Курс адміністративного права України : підручник / В. К. Колпавков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, В. Д. Сущенко та ін. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 872 с.
4. Галуцько В. В. Адміністративне право України. Т. 1. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / В. В. Галуцько, В. І. Курило, С. О. Короєд, О. Ю. Дрозд, І. В. Гиренко, О. М. Єщук, І. М. Риженко, А. А. Іванищук, Р. Д. Саунін, І. М. Ямкова; за ред. проф. В. В. Галуцька. – Херсон: Грінь Д. С., 2015. – 272 с.
5. Бахрах Д. Н. Административное право России : учебник для вузов / Д. Н. Бахрах. – М. : НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА. М), 2000. – 640 с.
6. Алёхин А. П., Козлов Ю. М. Административное право Российской Федерации. Часть 1. Сущность и основные институты административного права. Учебник. М.: «ТЕИС», 1995. – 280 с.
7. Советское административное право: Учебник / под. ред. А. П. Коренева. – М.: Юридическая литература, 1986. – 400 с.
8. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2008. – 624 с.

Слончак В.В.*здобувач,**Національний університет біоресурсів
і природокористування України***ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ
У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА**

«Електронні послуги в містобудівній сфері – 80% всього будівництва в Україні можна починати вводити в експлуатацію онлайн. І цими можливостями вже скористалося при будівництві понад 2 600 об'єктів. Електронні послуги стосуються найбільш популярних об'єктів (категорії СС1): приватна забудова, малоквартирні будинки, адміністративно-побутові будівлі малого та середнього бізнесу. До кінця року плануємо запровадити е-послуги для решти об'єктів нерухомості. Електронна послуга робить корупцію неможливою. Користуйтеся електронним послугами – переможемо корупцію разом!», – проінформував Прем'єр-міністр Володимир Гройсман.

Проаналізуємо три види адміністративних послуг у сфері будівництва: отримання проектів будівництва; включення до реєстру атестованих осіб; отримання свідоцтв підтвердження придатності нових будівельних виробів для застосування у будівництві

Склад та зміст проектної документації на нове будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт та технічне переоснащення будинків, будівель, споруд будь-якого призначення, їх комплексів або їх частин, лінійних об'єктів інженерно-транспортної інфраструктури, визначається відповідно до Порядку розроблення проектної документації на будівництво об'єктів [1] та Державних будівельних норм України. Склад та зміст проектної документації на будівництво. ДБН А 2. 2-3-20 [2].

Відповідно до ст. 31 Закону України «Про місцеве самоврядування» [3] Положення про Державну архітектурно-будівельну інспекцію [4] – ДАБІ здійснює державний контроль за дотриманням вимог законодавства проектної документації, а до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать підготовка і подання на затвердження ради відповідних місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови населених пунктів, іншої містобудівної документації. Місцева державна адміністрація організовує розробку та проведення експертизи містобудівної документації населених пунктів відповідно до державних норм і стандартів (ст. 20 Закону України «Про місцеві державні адміністрації»). Прикладом реалізації такого виду послуг можемо навести розпорядження № 655 від 2 червня 2017 року Київської міської державної адміністрації «Про затвердження проектної документації за проектом «Реконструкція енергогосподарства НС «Крутогірна» з заміною електрообладнання по вул. Крутогірній, 12 в м. Києві» [5].

Після складання іспиту відповідальних виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури, які проходять професійну атестацію (архітектор, інженер-проектувальник, інженер технічного нагляду та експерт, які здобули вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра за напрямом професійної атестації, мають стаж роботи за фахом не менш як три роки, або не здобули такої освіти, але мають стаж роботи у сфері містобудування не менш як десять років) Атестаційною архітектурно-будівельною комісією проводиться професійна атестація.

Для проведення професійної атестації виконавець подає Комісії заяву про проведення професійної атестації та визначений перелік документів. Комісія протягом місяця розглядає подані документи, проводить іспит у порядку, встановленому Комісією за погодженням з Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, та приймає рішення про видачу кваліфікаційного сертифіката або про відмову в його видачі. Повідомлення про включення до реєстру атестованих осіб

розміщується на офіційному сайті Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [6].

Отримання свідоцтв підтвердження придатності нових будівельних виробів для застосування у будівництві здійснюється відповідно до наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України «Про затвердження Порядку проведення роботи з підтвердження придатності нових будівельних виробів для застосування в будівництві та Переліку нових будівельних виробів, що підлягають перевірці та підтвердженню придатності для застосування в будівництві» [7].

Порядок проведення роботи з підтвердження придатності нових будівельних виробів для застосування в будівництві установлює процедуру проведення роботи з розгляду заявок, погодження, проведення науково-технічної експертизи та випробувань будівельних виробів (у разі необхідності), розгляду матеріалів на секціях науково-технічної ради Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, прийняття рішення президією науково-технічної ради, підписання, реєстрації та видачі технічного свідоцтва придатності будівельних виробів для застосування.

Проведенню перевірки на відповідність вимогам безпеки для життя і здоров'я людини, майна та навколишнього природного середовища і підтвердженню придатності для застосування в будівництві підлягають нові матеріали, вироби та конструкції (далі – будівельні вироби), зокрема іноземного походження, виробництво, застосування та експлуатація яких не регламентовані національними стандартами, державними будівельними нормами і правилами, іншими нормативними документами.

Придатність нових будівельних виробів для застосування в умовах будівництва і експлуатації об'єктів на території України підтверджується технічним свідоцтвом придатності будівельних виробів для застосування (далі – технічне свідоцтво) встановленого зразка (додаток), яке видається Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Для одержання технічного свідоцтва заявник (виробник, постачальник, проектна, будівельна організація) направляє до Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства заяву довільної форми з доданням обґрунтованих матеріалів з технічними даними продукції, яка пред'являється. До складу цих даних включаються (залежно від продукції): опис продукції, якості, характеристики, результати випробувань, технологічні параметри, креслення, інструкції щодо застосування, дані, які характеризують безпеку, надійність продукції, досвід її застосування [298].

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства протягом п'яти робочих днів після реєстрації заявки оцінює обґрунтованість, комплектність документів, що додаються до заявки, приймає рішення щодо необхідності проведення науково-технічної експертизи та випробувань будівельних виробів, про що повідомляється заявнику. Технічне свідоцтво видається безоплатно на три роки. Технічне свідоцтво, зареєстроване згідно з цим Порядком, дійсне на всій території

України і є документом, що засвідчує придатність нових будівельних виробів для застосування за показниками, що наведені у технічному свідоцтві.

Пропонуємо, об'єднати три види адміністративних послуг у сфері будівництва: отримання проектів будівництва; включення до реєстру атестованих осіб; отримання свідоцтв підтвердження придатності нових будівельних виробів для застосування у будівництві у одну групу «адміністративні послуги з підтвердження відповідності».

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку розроблення проектної документації на будівництво об'єктів : наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 16 травня 2011 року № 45 VIII [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України: Законодавство – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0651-11>

2. Державні будівельні норми України. Склад та зміст проектної документації на будівництво. ДБН А 2.2-3-20 [Електронний ресурс]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://images.mofcom.gov.cn/ua/201706/20170615150051947.pdf> (дата звернення 20.09.2017 р.). – Назва з екрана.

3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР VIII [Електронний ресурс]. / Офіційний сайт Верховної Ради України: Законодавство – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/page2>

4. Про затвердження Положення про Державну архітектурно-будівельну інспекцію : постанова Кабінету Міністрів України від 9 липня 2014 № 294 [Електронний ресурс]. / Офіційний сайт Верховної Ради України: Законодавство – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/294-2014-%D0%BF>

5. Про затвердження проектної документації за проектом «Реконструкція енергогосподарства НС «Крутогірна» з заміною електрообладнання по вул. Крутогірній, 12 в м. Києві» 20 [Електронний ресурс]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://kreschatic.kiev.ua/ua/4913001/doc/1498807768.html> (дата звернення 20.09.2017 р.). – Назва з екрана.

6. Деякі питання професійної атестації відповідальних виконавців окремих видів робіт (послуг), пов'язаних із створенням об'єктів архітектури : постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2011 року № 554 [Електронний ресурс]. / Офіційний сайт Верховної Ради України: Законодавство – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/554-2011-%D0%BF>

7. Про затвердження Порядку проведення роботи з підтвердження придатності нових будівельних виробів для застосування в будівництві та Переліку нових будівельних виробів, що підлягають перевірці та підтвердженню придатності для застосування в будівництві : наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 20.03.2006 № 69 [Електронний ресурс]. / Офіційний сайт Верховної Ради України: Законодавство – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0577-06>

Собуцька Б.Б.

студент,

Науковий керівник: Дуравкін П.М.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

БІТКОЇН: ЕКСКУРС У КРИПТОВАЛЮТНИЙ РИНОК

Близько десятиліття тому на ринку з'явився біткоїн, але міжнародне визнання він отримав лише за останні декілька років. Аби зрозуміти таку масову популярність, необхідно виявити сутність крипто валюти, принцип її дії.

Для цього слід перемістити увагу до острова Яп, що входить до складу одного зі штатів Мікронезії. Місцеве населення користується доволі цікавою грошовою системою: нарівні з американським доларом використовуються вапнякові диски, що називаються каменями Раї. При здійсненні товарно-грошових операцій їх не переміщують з місця на місце і не обмінюють так, як це роблять з купюрами чи монетами, адже камені Раї можуть досягати великих розмірів. Так, вага найбільшого становить близько 4 тонн, а діаметр сягає 4 метрів. Саме тому япці просто слідкують за тим, хто володіє тією чи іншою частиною каменя. Під час транспортування через океан одного з каменів останній випав за борт. По поверненню було вирішено, що камінь як і раніше належатиме мореплавцям і надалі залишатиметься в грошовій системі, навіть лежачи на дні океану.

Подібне мало місце і в історії Нового Світу: у 1932 році Банк Франції попросив США конвертувати його вклади з доларів на золото. Але було надто проблематично пересилати все обмінене золото в Європу, тому золото просто позначили як таке, що належить Франції.

Ці два приклади показують, що немає нічого дійсно цінного в валюті, камені чи золоті. Єдина причина, чому вони мають хоч якусь цінність, це тому, що було вирішено наділити їх вартістю. Гроші – це лише засіб обміну і транзакцій. Люди просто домовились про їх вартісну оцінку. З одного боку це своєрідна колективна вигадка, з іншого – дуже потужне поняття, чий розвиток з часом набирає все більших обертів.

Так, останні два десятиліття людство використовує електронні гроші. Можна оплатити покупки, комунальні платежі, отримати зарплату та ін. в режимі онлайн. Насправді це лише зміна низки нулів і одиниць на комп'ютерах. Немає нічого фізичного, що можна було б тактильно відчутися чи хоча б побачити як камінь чи навіть монету. Електронні гроші дозволяють здійснювати перекази по всьому світу за лічені секунди. Подібні операції можливі завдяки фінансовим організаціям, на які в той же час покладається вина у разі збоїв та обов'язок усунути несправності. Подібна система є недосконалою і повною протиріччю. Чимало банківських карток резидентів одних країн не працюють в інших. Переказ коштів за кордон і конвертування

валют, як правило, дуже дорогі і часоємкі при всій мобільності характеру таких операцій. Так, підприємець може відкрити онлайн-бізнес за декілька хвилин, але в той же час стикається з проблемою отримання кредиту чи переказів. Доступність електронних грошей і право ними самостійно розпоряджатись обмежуються вищезгаданими організаціями. Такий стан речей пояснюється тим, що електронні гроші, по суті, не належать власникам, вони лише знаходяться в базі даних того чи іншого банку та інших організацій, які, до слова, не співпрацюють між собою. Це все здорожує та сповільнює транзакційні операції, перешкоджає подальшому прогресу. Гроші рухаються лише зі швидкістю роботи банківських установ.

Світ стоїть на початку нової ери грошей, де людей та організації буде повністю вилучено з ланцюжка. Криптовалюта – це і є перший ступінь цієї еволюції. Криптовалюта – це електронні гроші, які не управляються жодним банком чи владою. Вони створені для того, щоб бути засобом оплати без посередників. Біткоїн – найбільш розповсюджена та відома криптовалюта, хоча їх є сотні: Litecoin, Ethereum, Ripple тощо. Саме це і є справжні гроші.

Криптовалюта опирається на такий розділ математики як криптографія. Це наука про захист обміну інформацією, що включає два аспекти: маскування з ціллю заховати на найбільш видному місці та перевірку справжності джерела кожної частинки інформації. Криптографія є настільки потужною, що США прирівняло її до зброї. Те, що дає банк, а саме грошові перекази, тепер можна отримати з допомогою криптографії. Це звільняє від необхідності звернення до банківських установ для захисту переказів. Біткоїн опирається на ту ж ідею, яку використовували япці – загальне колективне оповіщення про трансфери. Система є прозорою: кожен має доступ до списку всіх транзакцій, що відбуваються. Інформація записується в блоки, які містять такі списки, з допомогою комп'ютерного коду на тисячах мережових комп'ютерів. Всі вони колективно підтверджують інформацію про власника криптовалюти. Блоки – це пам'ять всієї системи.

Існує програма, яка створює нові біткоїни у відповідності до плану. Щоб отримати біткоїн, необхідно розв'язати випадкову криптозадачу. Комп'ютер намагається отримати потрібне число, і коли це вдається, він публікує рішення для решти мережі і отримує винагороду – біткоїни. Користувачі програми – біткоїн-майнери – збирають разом блоки транзакцій і перевіряють їх. В обмін на це вони отримують новостворену валюту і плату за операцію між сторонами. Енергоспоживання системи надзвичайно високе і прирівнюється до енергоспоживання однієї країни, що робить криптовалюти першої хвилі дещо повільними. Однак наступне покоління обіцяє бути набагато кращим та швидшим.

Уряд України теж повинен бути зацікавленим в цьому розвитку, адже криптовалюта – це перший крок до єдиної глобальної системи програмованих грошей. Тоді ж зміниться принцип забезпечення безпеки, буде надана

можливість самостійно визначати вартість. Все це потребує належного правового регламентування. На жаль, в українському законодавстві немає норм, які б регулювали подібні відносини чи хоча б встановили правовий статус криптовалюти.

Натомість наприкінці 2014 року НБУ у своєму листі вказав, що вважає біткоїн грошовим сурогатом. На даний момент він не є заборонений, адже хоч НБУ і закликало утримуватись від використання криптовалюти, цей заклик носить лише рекомендаційний характер, тому згідно до принципу «дозволено все, що не заборонено» біткоїн широко використовується українцями і набирає все більшої популярності, що не є дивним з огляду на його переваги.

Криптовалюта являє собою апогей платіжних технологій і особливо ефективна для міжнародних транзакцій. Але поки в українському законодавстві не буде чітко прописано відповідні норми, які б регулювали порядок руху біткоїну та здійснення платежів з їх допомогою, економічний розвиток буде призупинено і подальший поступ буде неможливим. Відсутність норм гальмує розвиток торгівлі біткоїнами, яка принесла б чималий дохід, що, в свою чергу, міг би бути визнаний таким, що оподатковується. Також варто зазначити, що врегульована платформа привабила б на український ринок чимало інвесторів, що знову ж таки значно посприяло розвитку економіки. Тому чим швидше в Україні врегулюється питання правового статусу криптовалюти, тим швидше ми зможемо йти в ногу з передовими країнами світу.

Цезар А.Р.

студент,

Науковий керівник: Діордіца І.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

Навчально-науковий юридичний інститут,

Національний авіаційний університет

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОРОЗУМІННЯ «КІБЕРБЕЗПЕКИ» В УКРАЇНІ

Нині Україна знаходиться на тому етапі розвитку, коли усе суспільство не уявляє свого життя без інформації. Саме тому, на наше переконання, даний етап характеризується максимальною інформатизацією всіх сфер її життєдіяльності. Більшість процесів, в тому числі процеси, пов'язані з фінансовою, банківською та іншими важливими для існування країни сферами, були перенесені у так званий кіберпростір, і це тягне за собою одночасно і позитивні, і негативні наслідки. Наявність всієї інформації у

єдиному просторі, до якого можна отримати доступ в будь-який момент, робить більшість процесів простішими, але в той же час така система характеризується уразливістю цих процесів перед численними кіберзагрозами. Забезпечення безпеки у кіберпросторі нині є вкрай актуальним для нашої держави з огляду на те, що проти неї ведеться гібридна війна, одним з проявів якої є кібератаки на українські державні органи та установи.

Сьогоднішнє існування людства важко уявити без використання комп'ютерних та телекомунікаційних технологій. Розвиток інформаційного суспільства щодня набуває нових форм, які у підсумку впливають на формування думок, світогляду, звичок. Віртуальний світ стає буквально всеохоплюючим. Саме він здатен спрощувати те, що ще вчора було занадто складним. Завдяки єдиній інформаційній системі легшою та швидшою стала робота державних установ, промисловості, сфери послуг та інших важливих сфер для української держави. Все частіше у своєму житті новітні інформаційні технології використовують і звичайні громадяни, для яких той же Інтернет став невід'ємною частиною їхнього повсякденного життя, тому наше суспільство все більше залежить від безперешкодного функціонування окремого простору – кіберпростору, під яким прийнято розглядати сукупність взаємопов'язаних інформаційних ресурсів, програмного забезпечення, баз та банків даних, що обробляються в комп'ютерних мережах і пов'язаній з ними інфраструктурі, разом з об'єктами, що підпадають під їх контроль та управління. Захист інтересів держав та громадян в кіберпросторі стає життєво важливим завданням, яке перетворює безперешкодне використання ІТ-мереж на питання безпеки й оборони. Потенційна небезпека може загрожувати системам державного та військового управління, економіки та промисловості [1].

Забезпечення належного рівня кібернетичної безпеки є необхідною умовою розвитку інформаційного суспільства. Правову основу кібернетичної безпеки України становлять Конституція України, закони України «Про основи національної безпеки», «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» та інші закони, Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність, інші міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Доктрина інформаційної безпеки України, а також видані на виконання законів інші нормативно-правові акти. Водночас, аналіз чинного законодавства дозволяє визначити як основну проблему правового забезпечення системи кібернетичної безпеки України відсутність розробленого та нормативно закріпленого понятійного апарата у сфері кібернетичної безпеки [2].

Різні аспекти правового забезпечення протидії кіберзагрозам досліджували В. М. Бутузов, В. Д. Гавловский, В. О. Голубєв, Д. В. Дубов, В. А. Номоконов, Н. А. Ожеван, М. А. Погорецький, Е. В. Рижков, К. В. Тітуніна, Т. Л. Тропіна та інші науковці. Проте, наукова розробка

проблем правового забезпечення системи кібернетичної безпеки до теперішнього часу не носила системного характеру, розглядалися в основному питання, пов'язані з протидією правової кіберзлочинності та кібертероризму.

Під кібернетичною безпекою взагалі розуміють стан захищеності життєво важливих прав та інтересів людини, суспільства, держави у кіберпросторі від внутрішніх і зовнішніх протиправних посягань та загроз таких посягань [3, с. 176].

Серед основних принципів забезпечення кібернетичної безпеки варто визначити такі, як: своєчасність і адекватність заходів кібернетичного захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави реальним і потенційним кіберзагрозам; чітке розмежування повноважень і взаємодію органів державної влади у забезпеченні кібернетичної безпеки; використання в інтересах України міжнародних механізмів забезпечення кібернетичної безпеки.

Характерними ознаками, які нині уособлюють поняття кібербезпеки є сукупність активних захисних і розвідувальних дій, що в процесі інформаційного протиборства зусиллями поодиноких інсайдерів або організованих кіберугруповань розгортаються навколо інформаційного ресурсу (ІР), інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та інформаційно-телекомунікаційних систем (ІТС), які спрямовані на досягнення і утримання потенційними протиборчими сторонами переваги у протидії новим загрозам безпеці для власних об'єктів критично важливої інформаційної і кіберінфраструктури [4].

Кібербезпека є дуже важливим аспектом в сучасному світі. Захист інформації передбачає досягнення та збереження властивостей безпеки в ресурсах користувачів, що спрямовані на запобігання відповідним кіберзагрозам. Україна посіла п'яте місце в світі (і перше в Європі) за ризиками зіткнення з веб-загрозами в 2016 році. Третина (33,7%) українських користувачів мережі зіткнулися з загрозами, що поширюються через інтернет, що і є дуже важливим показником для актуальності кібербезпеки, її правового закріплення та практичної реалізації [5].

Підсумовуючи зазначене вище можна сказати, що кібербезпека – це такий стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави в умовах використання комп'ютерних систем та/або телекомунікаційних мереж, за якого мінімізується завдання їм шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки функціонування інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації.

Немає сумнівів, що нині відбуваються формування та інституалізація Національної системи кібербезпеки, створюється її нормативно-правове забезпечення. Побудова дієвої системи кібернетичної безпеки України

вимагає чіткого визначення державної політики у цій сфері та випереджального правового реагування на динамічні зміни, що відбуваються у кіберпросторі.

Список використаних джерел:

1. Діордіца І. В. Поняття та зміст національної системи кібербезпеки [Електронний ресурс] / Ігор Володимирович Діордіца. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://goal-int.org/ponyattya-ta-zmist-nacionalnoi-sistemi-kiberbezpeki/>.
2. Шеломенцев В. П. Правове забезпечення системи кібернетичної безпеки України та основні напрями її удосконалення / Володимир Петрович Шеломенцев. // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 107. – С. 312-320.
3. Бутузов В. М. Протидія комп'ютерній злочинності в Україні (системно-структурний аналіз) / В. М. Бутузов. – Київ: Кит, 2010. – С. 408.
4. Бурячок В. Л. Стратегія оцінювання рівня захищеності держави від ризику стороннього кібернетичного впливу / В. Л. Бурячок, О. Г. Корченко, В. О. Хорошко. – 2013. – С. 5-12.
5. Стратегія кібербезпеки України від 15.03.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/96/2016>.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Адамова В.С.

студент,

Науковий керівник: Діордіца І.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний авіаційний університет

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МЕТОДІВ ЗДІЙСНЕННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

Станом на 2017 рік Сполучені Штати Америки, на відміну від Європи, продовжують практикувати таке покарання злочинців, як позбавлення життя. Смертна кара в США в даний час передбачається федеральними законами і законодавчими актами тридцяти двох штатів. Вона застосовується відповідно до частини Восьмої поправкою до Конституції тільки повнолітнім дієздатним людям, які скоїли вбивства з обтяжуючими обставинами [1].

Нині в США існує п'ять методів здійснення смертної кари: смертельні ін'єкції, електричний стілець, газова камера, розстріл і повішення.

В травні 2014 року Теннессі став першим штатом, що дозволив використання електричного стільця при певних обставинах незалежно від бажання ув'язненого, якщо ін'єкційні препарати відсутні. Проте всі 35 штатів, в яких утримуються ув'язнені, а також військові США та федеральний уряд, використовують ін'єкції в якості свого основного методу страти, повідомляє Death Penalty Information Center [2].

Дебора Денно, професор Юридичної школи Фордхем, яка вивчала страти протягом більш ніж двох десятиліть, заявила, що штати змінювали методи виконання смертних вироків на протязі багатьох років в ході повторюваних спроб зробити їх більш гуманними і уникнути судових розглядів. Розглянемо кожен із методів окремо:

1. Смертельна ін'єкція. Сьогодні цей метод використовують всі 32 штати США, які застосовують смертну кару. При використанні цього методу засудженого зазвичай прив'язують до каталки і член виконавчої групи розміщує кілька моніторів серця на цій шкірі. Потім, в придатні для використання вени, вставляються дві голки (одна резервна) і вводяться розчини. Перший – нешкідливий сольовий розчин, який вводиться відразу ж. Пізніше, за сигналом наглядача, піднімається завіса, яка показує процедуру свідкам у сусідній кімнаті. Потім, вводиться тіопентал натрію – анестетик,

який складає є седативним, снотворним. Поруч тече павулон або панкуроній бромід, який паралізує всю м'язову систему і зупиняє дихання ув'язненого. Нарешті, потік хлориду калію зупиняє серце. Смерть настає в результаті передозування, зупинки дихання і серця, а засуджений перебуває в непритомному стані. Медична етика забороняє лікарям брати участь у стратах, однак лікар має засвідчити, що ув'язнений мертвий. Відсутність медика може бути проблематичним, оскільки часто ін'єкції проводяться недосвідченими санітарами. Якщо член виконавчої команди впорскує розчин в м'яз замість вени, або якщо голка буде закупорена, ув'язнений відчуває сильний біль. Багато ув'язнених пошкодили вени, через вживання внутрішньовенних наркотиків, і іноді важко знайти придатну для вживання вену, що призводить до тривалих затримок, в той час як ув'язнений залишається прив'язаним до каталки.

2. Електричний стілець. Сьогодні, для виконання страти за допомогою електроструму, людину, як правило, голять і прив'язують до стільця з ременями, які стискають його груди, пах, кінцівки. До шкіри на голові та лобі, які змочені солоним розчином, прикріплений металевий електрод у формі черепа. Додатковий електрод прикріплюється до частини ноги ув'язненого, яка також голиться, щоб зменшити опір електрики. Ув'язнений сидить з зав'язаними очима. Після того, як виконавча група виходить в кімнату спостереження, наглядач сигналізує кату, який тягне ручку для підключення блоку живлення. Дається поштовх 500-2000 вольт, який триває близько 30 секунд. Після цього лікарі чекають кілька секунд, поки тіло охолоне, а потім перевіряють чи б'ється серце ув'язненого. Якщо це так – процедура проводиться ще раз. Цей процес продовжується до тих пір, поки ув'язнений не помре. Руки укладеного часто б'ються об стілець і це можуть бути настільки сильні рухи, які призводять до вивиху або перелому. Тканини набрякають. Відбувається дефекація. Піднімається пар або дим і з'являється запах горіння.

3. Газова камера. Сьогодні п'ять держав дозволяють використання смертоносного газу в якості методу страти, але всі вони використовують смертельні ін'єкції в якості альтернативного методу. Для виконання цього методу, засудженого прив'язують до крісла в герметичній камері. Під стільцем лежить відро сірчаної кислоти. Довгий стетоскоп прикріплений до ув'язненого так, що доктор поза камери зможе виявити смерть. Після того як всі покинули камеру, вона запечатується. Потім начальник дає сигнал катові, який клацає важелем, який вивільняє кристали ціаніду натрію у відро. Це викликає хімічну реакцію, яка виділяє ціаністоводневий газ. Укладений помирає від гіпоксії, відсікання кисню в мозок. В постмортемі витяжний вентилятор висмоктує отруйний повітря з камери, а труп обприскується аміаком, щоб нейтралізувати залишки ціаніду. Приблизно через півгодини санітари входять в камеру, одягнувши протигази і гумові рукавички.

На відміну від інших штатів, станом на 17 квітня 2015 року, Оклахома ввела смерть азотним газом в якості альтернативи смертельної ін'єкції, якщо необхідні препарати не можуть бути знайдені або якщо цей метод знайдений неконституційним. Азот є природним газом в атмосфері і смерть буде викликана примусом ув'язненого дихати тільки азотом, тим самим позбавляючи його кисню.

4. Розстріл. 23 березня 2015 року в штаті Юта була проведена повторна авторизація розстрілу в якості життєздатного методу страти, якщо і тільки в тому випадку, якщо держава не змогла отримати ліки, необхідні для проведення смертельної ін'єкції. Для виконання цього методу ув'язнений зазвичай прив'язується до крісла з шкіряними ремінцями через талію і голову, перед овальної форми стіною. Стілець оточений мішками з піском для поглинання крові ув'язненого. На голову укладеного натягнуть чорний капюшон. Лікар знаходить серце укладеного через стетоскоп і і причіпляє білу тканину-мішень над ним. Стоячи в 20 футах, п'ять стрільців озброєні. Одному із стрільців дають порожні патрони. Кожен із стрільців спрямовує свою гвинтівку в проріз на полотні і стріляє в ув'язненого. Ув'язнений помирає в результаті крововтрати, викликаній розривом серця або великих кровоносних судин або розриву легень. Людина втрачає свідомість відразу після пострілу. Якщо стрілки стріляють мимо серця, випадково або навмисно, укладений повільно спливає кров'ю.

5. Повішення. Для виконання цим методом ув'язнений може бути зважений за день до страти, а репетиція проводиться з використанням мішечка з піском тієї ж ваги, що і ув'язнений. Це необхідно для визначення довжини «краплі», необхідної для забезпечення швидкої смерті. Якщо мотузка занадто довга, ув'язнений може бути обезголовлений, а якщо вона занадто коротка, то удушення може зайняти до 45 хвилин. Безпосередньо перед карою руки і ноги укладеного закріплені, він або вона з зав'язаними очима, петля розміщена навколо шиї з вузлом за лівим вухом. Кара відбувається, коли двері пастки під ногами відкривається і ув'язнений провалюється. Вага укладеного повинен викликати швидкий перелом-вивих шиї. Однак миттєва смерть зустрічається рідко [3].

Професор Амхерстського коледжу Остін Сарат, пишучи свою книгу «Gruesome Spectacles: Botched Executions and America's Death Penalty», зробив аналіз невдалих випадків смертної кари і в підсумку вийшло, що за 120 років 3,15% людей були страчено невдало. Найбільше випадків були при страті смертельної ін'єкцією.

Іншим фактором, по словам Роберта Оуена, є, вже як зазначалось вище, велика кількість невдалих випадків при страті смертельною ін'єкцією, що відбувається через нехватку медикаментів.

Підсумовуючи викладене варто погодитись зі словами генерального секретаря Amnesty International – застосування смертної кари в США

находиться на найнижчому рівні за останні 10 років, і хоча, викоринити цей вид покарання не вдасться ще досить довго, ми повинні прикласти усі зусилля для того, щоб хоча би не змінювати цю статистику.

Список використаних джерел:

1. Смертна кара у США [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – 2001. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/875384.html>.
2. Authorized Methods [Електронний ресурс] // Death Penalty Information Center – Режим доступу: <https://deathpenaltyinfo.org/methods-execution>.
3. Descriptions of Execution Methods [Електронний ресурс] // Death Penalty Information Center – Режим доступу: <https://deathpenaltyinfo.org/descriptions-execution-methods?scid=8&did=479#injection>.

Іванова Ю.В.

студент,

Запорізький національний технічний університет

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Згідно з філософським світоглядом і свободу, і відповідальність можна осмислити тільки у світі, де існує об'єктивна зумовленість. Ухвалюючи рішення і діючи на основі знання об'єктивної необхідності, людина здатна формувати в собі почуття відповідальності перед суспільством за свої вчинки. Відповідальність зумовлена рівнем розвитку суспільної свідомості, рівнем соціальних відносин, наявними соціальними інститутами. І навіть тоді, коли людина несе відповідальність перед собою, своєю совістю, в ній відображаються існуючі для неї соціальні зв'язки і відносини. Поняття свободи пов'язане і з поняттям відповідальності, а останнє, у свою чергу, з поняттям покарання [1, с. 137].

Під час визначення меж кримінальної відповідальності слід обов'язково зазначити деякі моменти. Початком реалізації кримінальної відповідальності в межах кримінально-правових відносин є передбачені законом дії відповідної посадової особи або органу стосовну суб'єкта злочину, внаслідок яких передбачаються його визначені та встановлені законом обов'язки та права.

Після набрання обвинувальним вироком із призначенням покарання законної сили кримінальна відповідальність реалізується в межах кримінально-виконавчих відносин, тобто під час відбування покарання. Слід підкреслити, що на цьому етапі кримінально-правові відносини продовжують «своє життя». Це пов'язано з наявністю в особи судимості, яка покладає на неї певні кримінально-правові та загально-правові наслідки. Відбуття покарання

завершує етап реалізації кримінальної відповідальності в межах кримінально-виконавчих відносин [2, с. 83].

Після того, як особа відбула покарання, кримінальна відповідальність реалізується в межах кримінально-правових відносин за умови, що особа перебуває у стані судимості. І лише за умови її погашення або зняття кримінальної відповідальності завершується в повному обсязі. Це останній етап кримінальної відповідальності.

Отже, кримінальна відповідальність виникає з учиненням особою передбаченого КК України діяння, яке має ознаки складу злочину, і завершується погашенням або зняттям судимості.

Щодо початкового моменту виникнення кримінальної відповідальності існує декілька поглядів. Наприклад, кримінальна відповідальність настає з моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду. Але початковий момент виникнення кримінальної відповідальності не пов'язаний із набранням законної сили обвинувальним вироком суду. Загалом кримінальна відповідальність не виникає внаслідок її констатації у вирокі або в іншому процесуальному документі. Вона є наслідком неправомірної поведінки особи, яка скоїла передбачене КК України діяння, що містить склад злочину.

У науці кримінального права це поняття небезспірне. Різні автори початок кримінально-правових відносин пов'язують із порушенням кримінальної справи, інші – з моментом притягнення особи як обвинуваченого або моментом винесення судом обвинувальним вироком, або з моменту набрання обвинувальним вироком законної сили [3, с. 92].

Вирішення питання про момент настання кримінальної відповідальності подано в рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням МВС України щодо офіційного тлумачення положень ч. 3 ст. 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканість) від 27 жовтня 1999 р. № 9-рп-99, а саме: «В аспекті порушених у конституційному поданні МВС України питань положення ч. 3 ст. 80 Конституції України треба розуміти так:

1.1. Кримінальна відповідальність настає з моменту набрання законної сили обвинувальним вироком суду...» [4].

З іншого боку, згідно з п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК України притягнення до кримінальної відповідальності – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

Притягнення до кримінальної відповідальності як стадії кримінального переслідування починається з моменту настання кримінальної відповідальності через уживання двох аналогічних із правового погляду понять – «настає» і «починається».

Суб'єкти цих правовідносин: з одного боку, держава в особі правоохоронних органів і суду з моменту вчинення злочину набуває право

застосовувати певні заходи щодо притягнення злочинця до кримінальної відповідальності, а з іншого – особа, яка свідомо вчинила заборонене кримінальним законом діяння, зобов'язана підкоритися певним заходам примусу з боку держави, маючи право вимагати від держави, щоб такі заходи застосовувалися з додержанням вимог закону.

Згідно з ч. 1 ст. 62 Конституції України: «Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду». Але це положення Конституції зовсім не означає, що до моменту постановлення обвинувального вироку суду подія злочину не вважається юридичним фактом, що породжує охоронні кримінально-правові відносини, а людина, яка вчинила злочин, не має відповідати за вчинене. Якщо не зважати на це, то кримінальне переслідування особи та притягнення її до кримінальної відповідальності до винесення обвинувального вироку позбавляється свого матеріального (кримінально-правового) обґрунтування і фактично стає незаконним. Між іншим, кримінальне переслідування особи пов'язане з кримінально-правовими нормами, оскільки поняття злочину визначено кримінальним законом [1, с. 139].

З цього погляду саме з моменту вчинення злочинного діяння виникає (починається) кримінальна відповідальність, тобто виникають суб'єкти кримінально-правових відносин, а також їхні суб'єктивні права та юридичні обов'язки. Таку подію, як вчинення злочину, не можна зарахувати лише до зміни правосуб'єктності особи, яка вчинила злочин, або до діяльності органів попереднього розслідування чи суду щодо такої особи [5, с. 313]. Але на законодавчому рівні визначено, що винність особи, яка вчинила діяння, заборонене законом, доводиться у законному порядку відповідними органами, досліджується в процесу судового розгляду справи і встановлюється обвинувальним вироком суду, який водночас визначає і міру покарання за вчинений злочин. З цього загального положення щодо призначення та застосування покарання за вчинений злочин закон передбачає деякі винятки, зокрема суд може визначати особу винною у вчиненні злочину, але за наявності передбачених ч. 4 ст. 70 КК України («...якщо після постановлення вироку у справі буде встановлено, що засуджений винен ще і в іншому злочині, вчиненому ним до постановлення попереднього вироку») підстав звільнити таку особу від покарання і в порядку, встановленому Кримінальним процесуальним кодексом України, постановити обвинувальний вирок без призначення покарання. Але і в цьому разі вчинення діяння, що виписано в законі як злочин, є початком кримінальної відповідальності, що існує як з моменту розслідування справи в суді та винесення обвинувального вироку і закінчення погашення або зняття судимості.

Такий висновок повною мірою узгоджується з положенням кримінального закону. Так, ч. 1 ст. 2 КК України зазначено, що підставою

кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину. Тому логічні та законні дії працівників правоохоронних органів з відкриття кримінального провадження, затримання особи, яка вчинила злочин, обрання їй запобіжного заходу тощо. Протилежна думка дає підстави для того, щоб усі ці дії вважати як незаконні.

При цьому слід зазначити, що кримінальна відповідальність може завершуватись до погашення або зняття судимості. Йдеться про звільнення від кримінальної відповідальності на підставах, які передбачені Загальною та Особливою частинами КК України [1, с. 142].

Таким чином, удосконалення законодавчого опису та ознак певних діянь, конкретизація законодавчої конструкції норм, які визначають межі кримінальної відповідальності будуть сприяти підвищенню ролі кримінального закону саме в протидії злочинності. Межі кримінальної відповідальності – це об'єктивні та суб'єктивні критерії конкретизації обсягу юридичного обов'язку винного, визначені кримінально-правовими нормами, з моменту вчинення злочину до повної реалізації індивідуально визначеної форми відповідальності у зв'язку з вимушеним зізнанням, передбачених КК України обмежень особистого, майнового або іншого характеру та правових наслідків учиненого ним злочину, що покладаються на нього спеціальними органами держави. Виходячи з характеристики законодавчої бази визначення меж кримінальної відповідальності України, якого недостатньо для продуктивної протидії злочинності, кримінальному законодавству бракує цілісності в досконалості за цим напрямом.

Список використаних джерел:

1. Гнатенко Є. С. Деякі питання визначення меж кримінальної відповідальності / Є. С. Гнатенко // Вісник Академії митної служби України. Серія : «Право». – 2014. – № 2 (13). – С. 136-140.
2. Дудоров О. О. Обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання : поняття, правова природа, значення / О. О. Дудоров // Вісник Запорізького національного університету : зб. наук. пр. Юридичні науки. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. – № 1. – С. 204-211.
4. Галабала М. В. Кримінально-правова наука незалежної України : проблеми загальної частини : монографія / М. В. Галабала. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 240 с.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за Конституційним поданням МВС України щодо офіційного тлумачення положень ч. 3 ст. 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканість) від 27 жовтня 1999 р. № 9-рп / 99 (справа № 1-15/99) // Юридичний вісник України. – 1999. – № 47. – С. 7-11.
6. Дмитрук М. Правова природа кримінального проступку / М. Дмитрук // Право України. – 2011. – № 9. – С. 309-314.

Кінаш Я.А.

студент,

Науковий керівник: Скок О.С.

кандидат юридичних наук, викладач,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

СУДОВА ПРАКТИКА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА

Життя людини є найвищою соціальною цінністю, яка охороняється Конституцією України, міжнародними договорами, ратифікованими Україною та чинним національним законодавством. Правозастосування кримінально-правової норми про доведення до самогубства вказує на моральний, інтелектуальний та правовий розвиток суспільства в цілому.

У вітчизняній судовій практиці зустрічається не так багато випадків призначення покарання за доведення до самогубства, відповідальність за яке передбачена ст. 120 Кримінального кодексу України. Але з урахуванням суспільної небезпечності даного злочину, вважаємо доцільним опрацювати судову практику в частині призначення покарання за це діяння. В першу чергу слід з'ясувати, що саме являє собою «доведення до самогубства».

Так, відповідно до п. 28 ППВСУ «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» відповідальність за ч. 1 ст. 120 КК за доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство настає за умови, що потерпілий вчинив відповідні дії внаслідок жорстокого поводження з ним, шантажу, примушування до вчинення протиправних дій або систематичного приниження його людської гідності виним [1].

Самогубство – це умисне позбавлення себе життя. Жорстоке поводження може проявитися у безжальних, грубих діяннях винного, які спричиняють потерпілому фізичні чи психічні страждання – мордування, позбавлення їжі, ліків, води, сну, одягу, житла, систематичне нанесення тілесних ушкоджень чи побоїв, примушування до вчинення дій сексуального характеру тощо [2].

Гусак О. А. звертає увагу на те, що практика застосування ст. 120 КК України зазнає значних труднощів, що по-перше, пов'язано із недостатньою юридичною грамотністю працівників органів слідства та суду, по-друге, з істотною неконкретністю та неоднозначністю наукового тлумачення ознак складу злочину, передбаченого статтею 120 КК України [3, с. 211-212]. У дисертаційному дослідженні «Кримінально-правова характеристика доведення до самогубства» (Одеса, 2014) Гусак О. А. було запропоновано доповнити ст. 120 КК України частиною, яка б встановлювала відповідальність за доведення до самогубства з корисливих мотивів. На думку науковця «...Доведення до самогубства або до замаху на самогубство з корисливих мотивів завжди відбувається з прямим умислом, тому що винний

ясно усвідомлює, що тільки у разі самогубства потерпілого він отримає реальну можливість заволодіти його майном, грошми, іншими матеріальними благами або позбутися якої-небудь матеріальної залежності від потерпілого» [4, с. 15].

Аналіз судової практики в частині призначення покарання за доведення до самогубства показує, що вироки судів можна умовно поділити на дві групи.

До першої групи належать вироки, які встановлюють покарання у виді позбавлення волі на строк від двох років до двох років і шести місяців. В цій групі містяться покарання за злочин, передбачений ч. 1 ст. 120 КК України, тобто «...Доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство, що є наслідком жорстокого з нею поводження, шантажу, примусу до протиправних дій або систематичного приниження її людської гідності».

До другої групи належать вироки, які встановлюють покарання у виді позбавлення волі на строк від семи років до восьми років і шести місяців. До зазначеної групи належить кваліфікований склад злочину, відповідальність за який передбачено ч. 3 ст. 120 КК України, тобто «...Доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство, що є наслідком жорстокого з нею поводження, шантажу, примусу до протиправних дій або систематичного приниження її людської гідності або доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство, що є наслідком жорстокого з нею поводження, шантажу, примусу до протиправних дій або систематичного приниження її людської гідності, вчинене щодо особи, яка перебувала в матеріальній або іншій залежності від винуватого, або щодо двох або більше осіб, якщо воно було вчинене щодо неповнолітнього».

Окремими є випадки застосування судом звільнення від покарання та його відбування. Так, наприклад, Рогатинським районним судом Івано-Франківської області особі, за злочин, передбачений ч. 1 ст. 120 КК України, було призначено покарання у виді позбавлення волі, строком на один рік. На підставі ст. ст. 75, 76 КК України суд звільнив дану особу від відбування покарання з випробуванням та поклав на неї обов'язок «...не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої системи, повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання та періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої системи» [5]. Так, Машівським районним судом Полтавської області особі було призначено покарання у виді позбавлення волі, строком на чотири роки, за злочин, передбачений ч. 3 ст. 120 КК України. На підставі ст. 75 КК України також було застосовано звільнення від покарання з випробуванням [6].

Варто зазначити, що самогубство доволі часто вчиняється особами, які не досягли повноліття. Це пов'язано із тим, що особливості психіки неповнолітніх (вікова психічна та фізична незрілість) мають розцінюватися як

обставини, які підвищують суспільну небезпеку злочинів, вчинених щодо цієї категорії осіб [7, с. 264].

Психіка неповнолітнього є нестійкою й має значно нижчий рівень самосвідомості, тому неповнолітня особа більш схильна до самогубства. Зважаючи на все це, законодавиць акцентує увагу на більш суворій санкції за доведення до самогубства неповнолітнього. Варто зауважити, що суди, у більшості випадків застосовують мінімальну межу покарання передбачену у санкції ч. 3 ст. 120 КК України. Так, наприклад, Святошинським районним судом м. Києва було призначено покарання у виді позбавлення волі, строком на сім років за злочин, передбачений ч. 3 ст. 120 КК України [8].

Також слід звернути особливу увагу на те, що у всіх цих випадках обвинуваченими виступають батьки або опікуни неповнолітнього. Неналежне ставлення до дитини, злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, знущання, застосування сили, глузування, – саме через ці підстави неповнолітній вчиняє самогубство.

Окремо треба зауважити, що майже всі вищезазначені вироби об'єднує єдина обставина, яка обтяжує покарання, а саме – вчинення злочину особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння (п. 13 ч. 1 ст. 67 КК України). Майже всі обвинувачені або під час вчинення злочину перебували у стані алкогольного сп'яніння, або систематично вживали алкогольні напої, що й спонукало їх до протиправної поведінки.

Отже, аналіз практики призначення покарання за доведення до самогубства показав, що покарання у виді позбавлення волі за цей злочин було застосовано в розмірі від двох років до восьми років і шести місяців позбавлення волі. Зустрічаються також поодинокі випадки звільнення від покарання з випробуванням осіб, які вчинили злочини, передбачені ч. ч. 1, 3 ст. 120 КК України. Враховуючи те, що життя людини є найвищою соціальною цінністю, а наслідки від діянь, відповідальність за які передбачена ч. ч. 1, 2 ст. 120 КК України не є зовсім рівноцінними з покаранням, яке може бути призначене особі, що їх вчинила, на нашу думку, вказані склади злочинів потребують посилення кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 07 лютого 2003 р. № 2 // Вісн. Верхов. Суду України. – 2003. – № 1.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 9-е вид., переробл. та допов. / – К.: Юридична думка, 2012. – 1316 с.
3. Гусак О.А. Кримінально-правова характеристика суб'єктивної сторони доведення до самогубства / О.А. Гусак // Актуальні проблеми держави і права. – 2013. – С. 211-215.

4. Гусак О.А. Кримінально-правова характеристика доведення до самогубства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О.А. Гусак ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія» МОН України. – О., 2014. – 20 с.

5. Вирок Рогатинського районного суду Івано-Франківської області від 24 грудня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/53475434>. – Заголовок з екрана.

6. Вирок Машівського районного суду Полтавської області від 04 листопада 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/50583425>. – Заголовок з екрана.

7. Шевченко В.А. Особливості способів доведення до самогубства / В.А. Шевченко // Молодий вчений. – 2017. – № 5. – С. 263-266.

8. Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 28 серпня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/26396750>. – Заголовок з екрана.

Попович О.О.

студент,

*Науковий керівник: Калиновський Б.В.
доктор юридичних наук, завідувач кафедри,
Національна академія внутрішніх справ*

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Так закономірно склалося, що існування будь-якого суспільства незалежно від національно-державного устрою та особливостей політичної системи не відбувається без впливу певних негативних факторів. Одним із таких деструктивних елементів є злочинність, що виступає соціальним та кримінально-правовим явищем і являє собою територіальну та хронологічну сукупність всіх злочинів.

На сьогоднішній день є досить багато ґрунтовних досліджень на тему боротьби із злочинністю, що висвітлюють дану проблему на міжнародному та національному рівні. Основний акцент міжнародних та регіональних організацій робиться на розроблення і координування заходів щодо розкриття злочинів. Одночасно з цим лише другорядне значення відводиться розробці спільної стратегії і тактики запобігання злочинності [5, с. 24].

Запобігання злочинності являє систематизовані заходи, що застосовуються державними органами, громадськими та міжнародними організаціями, спрямовані на виявлення та протидію процесів злочинності. Важливою метою цих заходів є ресоціалізація потенційних злочинців та недопущення вчинення нових злочинів [3, с. 11].

Варто зазначити, що протягом останніх років в міжнародно-правовій практиці кримінологи все частіше схиляються до думки, що попередження злочинності є набагато ефективнішим методом, ніж інші методи боротьби із злочинністю. Відомий італійський юрист XVIII століття Чезаре Беккарія писав: «Краще попереджувати злочини, ніж карати за них. Це є метою будь-якого хорошого законодавства, яке, по суті, є мистецтвом вести людей до найвищого щастя, якщо міркувати з точки зору співвідношення добра і зла в нашому житті» [1].

Аналізуючи запобігання криміногенної ситуації в суспільстві можна встановити, що передумови злочинності переважно зароджуються в негативних суспільних процесах (політичних, соціально-економічних та морально-духовних проблемах). «Суспільство готує злочин, злочинець здійснює його», – зазначав англійський історик та соціолог XIX століття Генрі Томас Бокль [2].

Виходячи з цього, державні та громадські організації з метою зменшення вчинення злочинів розробляють та реалізують заходи, що спрямовуються на зміцнення ситуації в сфері протидії злочинів.

Заходи соціально-економічного характеру спрямовані на створення соціальних програм для підвищення життєвого рівня, формуються умови для придушення антисоціальних явищ (алкоголізм, наркоманія, жебрацтво, бідність, нелегальна міграція, міжнаціональні та інші конфлікти).

Соціально-правовий та організаційно-управлінський контроль в свою чергу забезпечує перевірку процесу прийняття управлінських рішення державними органами та правоохоронними відомствами. Контролює доцільність використання фінансового та матеріального забезпечення, реалізує господарську діяльність [4, с. 32-33].

Морально-духовні заходи передбачають формування в суспільстві національної самосвідомості, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, фізичної, екологічної культури. Невід'ємним фактором в цьому є вплив сім'ї, навчальних закладів та трудових колективів.

Поряд з цим, важливими є заходи медичного та психолого-педагогічного характеру, що спрямовані на виявлення, запобігання та лікування соціально небезпечних захворювань, а також надання професійної допомоги у роботі з поведінкою та характером суб'єктів.

Технічно-інформаційні заходи в свою чергу забезпечують контроль та спостереження, що перешкоджають вчиненню злочинів та розкриття вже існуючих. Це різні інноваційні технології в сфері кібернетики та удосконаленні класичні технічні засоби (сигналізації, камери відеоспостереження).

Правові заходи базуються на удосконаленні кримінального законодавства, розробленні нормативно-правової бази, що спрямована на запобігання та боротьбу із злочинністю [3, с. 76-77].

Таким чином, ми бачимо, що заходи запобігання злочинності ґрунтуються не лише на кримінально-правовій основі, але є ефективними і на ранніх стадіях, коли відбувається залучення соціально-економічних, морально-психологічних механізмів впливу. Моніторинг ситуації та профілактичні засоби в суспільстві є ефективною запорукою успіху у сфері протидії злочинності.

Список використаних джерел:

1. Беккарія Ч. Про злочини та покарання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7056/1/Panov_226.pdf
2. Бокль Г.Т. Історія цивілізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://lib.rgo.ru/reader/flipping/Resource5694/10000523_Vokl%60,%20Genri%20Tomas%20\(1821-1862\).%20Istoriya%20tsiviliza/index.html](https://lib.rgo.ru/reader/flipping/Resource5694/10000523_Vokl%60,%20Genri%20Tomas%20(1821-1862).%20Istoriya%20tsiviliza/index.html)
3. Голіна В.В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2011. – 120 с.
4. Литвак О.М. Держава і злочинність: Монографія. – К., 2004. – 74 с.
5. Право міжнародних договорів: Конвенція 23 травня 1969 року // Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба із злочинністю та взаємна правова допомога: Зб. док. (укр. та рос. мовами). – К.: Юрінком, 1996. – Кн. 1. – С. 19-59.

Сівулич О.А.

студент,

Науковий керівник: Скок О.С.

кандидат юридичних наук, викладач,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КАТУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА РЕСПУБЛІЦІ МОЛДОВА: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Нині для кожної демократичної держави пріоритетним завданням у сфері охорони прав і свобод людини і громадянина є захист їх життя та здоров'я. За даними офіційної статистики Міністерства внутрішніх справ України та Генеральної прокуратури України з 2002 по 2017 рік було зафіксовано 784 факти катувань. Зокрема, у 2002 р. – 54; 2003 р. – 46; 2004 р. – 40; 2005 р. – 61; 2006 р. – 78; 2007 р. – 56; 2008 р. – 70; 2009 р. – 63; 2010 р. – 60; 2011 р. – 64; 2012 р. – 42; 2013 р. – 34; 2014 р. – 39; 2015 р. – 4; 2016 р. – 38; 2017 р. – 35 [1; 2]. Очевидно, що недопустима практика в застосуванні тортур та дій, що принижують гідність, продовжує зберігатися і на сьогоднішній день.

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою

соціальною цінністю [3]. Воля людини – це право ніким не бути примушеним робити те, що не передбачено законодавством. Відповідно до ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованої Україною Законом № 475/97-ВР від 17 липня 1997 року нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поведженню або покаранню [4]. Також, відповідно до ст. 7 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, ратифікованого Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 2148-VIII від 19 жовтня 1973 року «Нікого не може бути піддано катуванню чи жорстокому, нелюдському або принижуючому гідність поведженню чи покаранню. Зокрема, жодну особу не може бути без її вільної згоди піддано медичним чи науковим дослідям» [5].

Відповідно до ч. 1 ст. 127 КК України катуванням є умисне заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій з метою примусити потерпілого чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі отримати від нього або іншої особи відомості чи визнання, або з метою покарати його чи іншу особу за дії, скоєні ним або іншою особою чи у скоєнні яких він або інша особа підозрюється, а також з метою залякування чи дискримінації його або інших осіб [6].

В ч. 2 ст. 127 КК України закріплено кваліфікований склад катування, який полягає у вчиненні таких дій повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Варто зауважити, що до даної кримінально-правової норми неодноразово було внесено зміни. Так, Законом України № 2322-IV від 12 січня 2005 року було розширено зміст ст. 127 КК України до чотирьох частин, три з яких містили кваліфікуючі ознаки: дії вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, якщо вони вчинені працівниками правоохоронних органів, якщо вони призвели до загибелі людини [7].

Наступні зміни були пов'язані із прийняттям Закону України № 270-VI від 15 квітня 2008 року. У зв'язку з цим ст. 127 КК України було викладено в новій редакції, яка містила у собі дві частини. Перша, повністю ідентична чинній редакції, а друга містила кваліфікований склад катування вчиненого повторно або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням свого службового становища [8].

Останні зміни до ст. 127 КК України були внесені у 2009 році. Так, Законом України № 1707-VI від 5 листопада 2009 року було внесено зміни до редакції ч. 2 ст. 127 КК України, які стосувалися зміни кваліфікуючих ознак цього злочину. Чинна редакція ч. 2 ст. 127 КК України передбачає кримінальну відповідальність за катування, вчинене повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Також було збільшено санкцію у виді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років, порівняно із попередньою редакцією, яка

передбачала покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до семи років [9].

Відповідальність за катування в Республіці Молдова було криміналізовано у 2012 році. Одним із положень Закону № 252 від 8 листопада 2012 року стало доповнення КК РМ статтею 166¹ в якій було введено покарання за катування [10]. Таким чином, в Кримінальному кодексі Республіки Молдова поняття катування закріплено в ч. 3 ст. 166¹ КК РМ. Катуванням є будь-яка умисна дія на спричинення будь-якій особі сильного болю або фізичного чи психічного страждання з метою отримання від нього або від третьої особи відомостей або зізнань, покарання його за діяння, вчинене ним або третьою особою чи у вчиненні яких вона підозрюється, залякування чи примусу його або третьої особи або з якоїсь іншої причини, заснованої на дискримінації будь-якого характеру, якщо такий біль або страждання заподіюються публічною особою або особою, яка фактично виконує функції публічної установи, або будь-яким іншим особами, які виступають як офіційні особи, або з відома чи мовчазної згоди зазначених осіб [11].

В ч. 4 ст. 166¹ КК РМ визначено перелік кваліфікованих складів катування. Відповідно до цих положень, катування може бути вчинено у відношенні завідомо неповнолітнього або вагітної жінки або з використанням завідомо або очевидно безпорадного стану потерпілого, обумовленого похилим віком, хворобою, обмеженням можливостей або іншого роду факторами; у відношенні двох чи більше осіб; двома або більше особами; з використанням зброї, спеціальних знарядь або інших предметів, пристосованих для цієї мети; службовою особою або особою, яка займає відповідальну державну посаду; таке, що призвело до заподіяння з необережності тяжкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження чи іншої тяжкої або середньої тяжкості шкоди здоров'ю; таке, що спричинило з необережності смерть особи або її самогубство [11].

У разі вчинення катування, за національним законом про кримінальну відповідальність, може бути призначено покарання у виді позбавлення волі на строк від двох до п'яти років за ч. 1 ст. 127 КК. У разі вчинення дій, відповідальність за які передбачено ч. 2 ст. 127 КК, то вони караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Натомість, КК РМ передбачає дещо інші розміри покарання у виді позбавлення волі. Так, за ч. 3 ст. 166¹ КК РМ позбавлення волі може бути призначено на строк від 6 до 10 років із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, строком від 8 до 12 років. У разі вчинення кваліфікованого складу катування, КК РМ передбачає дещо інше, більш суворе покарання, а саме позбавлення волі на строк від 8 до 15 років із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, строком від 10 до 15 років.

З огляду на вищевикладене можна зазначити, що відповідальність за катування в Республіці Молдова було криміналізовано набагато пізніше, ніж в

Україні. В КК РМ визначено більш суворе покарання за катування, ніж в КК України. За КК РМ особи, які вчинили даний злочин, окрім позбавлення волі, обов'язково позбавляються права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Також, в КК РМ закріплено набагато ширший кваліфікований склад катування.

Список використаних джерел:

1. Статистика Міністерства внутрішніх справ про роботу органів досудового розслідування за 2002 – 2011 роки (форма № 1) : Злочини проти життя та здоров'я особи: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/>.

2. Статистика Генеральної прокуратури України про роботу органів досудового розслідування за 2012-2017 роки: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011>.

3. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>. – Заголовок з екрана.

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>. – Заголовок з екрана.

5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>. – Заголовок з екрана.

6. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. – Заголовок з екрана.

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо посилення правового захисту громадян та запровадження механізмів реалізації конституційних прав громадян на підприємницьку діяльність, особисту недоторканність, безпеку, повагу до гідності особи, правову допомогу, захист): Закон України від 12 січня 2005 р. № 2322-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2322-15>. – Заголовок з екрана.

8. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності: Закон України від 15 квітня 2008 р. № 270-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/270-17>. – Заголовок з екрана.

9. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості: Закон України від 05 листопада 2009 р. № 1707-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1707-17>. – Заголовок з екрана.

10. О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты: Закон Республики Молдова от 08 ноября 2012 г. № 252 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lex.justice.md/ru/345923/>. – Заголовок с экрана.

11. Уголовный кодекс Республики Молдова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lex.justice.md/ru/331268/>. – Заголовок с экрана.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Роянова І.В.

студент,

Науковий керівник: Шило О.Г.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри,*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОСНОВНІ ПИТАННЯ СКЛАДАННЯ ДОСУДОВОЇ ДОПОВІДІ ЯК ОДНІЄЇ З ФУНКЦІЙ ОРГАНУ ПРОБАЦІЇ

З прийняттям Закону України «Про пробацію» від 5 лютого 2015 року відбувається поступове перетворення існуючої кримінально-виконавчої інспекції в орган пробації, що має інше функціональне призначення, а саме, випробування особи, яка вчинила злочин, і оцінку можливості її виправлення без позбавлення або обмеження волі. Як зауважує Автухов К. А., реалізація таких об'ємних функцій потребує більш виваженого організаційного підходу, що полягав би в розподілі відповідних функцій між окремими підрозділами пробаційних інспекцій на місцях [1].

Актуальність запровадження, функціонування та розвитку органу пробації в Україні обумовила спрямованість вектору нашого дослідження на аналіз досудової доповіді як однієї з функцій органу пробації та вирішення основних питань її складання.

Особливості, підстави складання досудової доповіді передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України, Законом України «Про пробацію» та Наказом Міністерства Юстиції України про затвердження Порядку складання досудової доповіді від 27.01.2017 № 200/5.

«Досудова доповідь – це вітрина служби пробації. Сприйняття служби тими, від кого залежить винесення вироку, на всіх рівнях формується на основі якості й відповідності цього документа», – так зазначає англійський учений Д. Вітфілд з цього приводу [2, с. 59].

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про пробацію» [3] досудова доповідь складається під час досудової пробації. Остання, згідно зі ст. 8 цього Закону є одним із різновидів пробації поряд з наглядовою та пенітенціарною.

Функцією складання досудової доповіді наділені органи пробації більшості держав світу. Відрізняється назва досудової доповіді, наприклад,

досудовий звіт (Молдова, Данія, ФРН), звіт до винесення вироку (Іспанія, Естонія, Англія та Уельс, Ірландія, Латвія, Словаччина), оціночний звіт (Румунія), звіт з проведення соціального розслідування (Болгарія, Фінляндія, Франція, Угорщина, Швеція) [4]. Але це не головна відмінність.

Зарубіжний досвід підтверджує, що підготовка досудової доповіді не є обов'язковою в кожному конкретному випадку розгляду справ і не всі учасники кримінального процесу мають право ініціювати її складання. Так, у більшості країн (Румунії, Іспанії, Естонії) [4] досудовий звіт надається в обов'язковому порядку під час учинення злочину неповнолітнім, в інших же випадках – на вимогу суду або прокурора. В Латвії особа повинна мати статус обвинуваченого (а не підозрюваного) і досудовий звіт складається тільки на вимогу суду або прокурора.

Згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України, Законом України «Про пробацію» рішення про складання досудової доповіді приймається у підготовчому засіданні як за власною ініціативою суду, так і за клопотанням сторін. Також, на підставі ч. 2 ст. 314-1 КПК досудова доповідь складається щодо особи, *обвинуваченої* у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості, або тяжкого злочину, нижня межа санкції якого не перевищує п'яти років позбавлення волі. Тобто, підкреслюється, що ініціювати складання досудової доповіді можна відносно обвинуваченого і на стадії підготовчого провадження.

Проте, на нашу думку, ініціювання судом підготовки досудової доповіді не зовсім відповідає основному завданню кримінального провадження щодо забезпечення неупередженого розслідування і судового розгляду. Адже така активність суду може певним чином свідчити про його упередженість, встановлення вже на стадії підготовчого провадження обставин, що характеризують обвинуваченого і мають бути враховані в обвинувальному вирокі суду при визначенні йому покарання. Тому більш доцільним було б передбачити ініціювання складання досудової доповіді на стадії досудового розслідування, що вплинуло б на повноту і всебічність досудового розслідування і реалізацію принципу забезпечення доведеності вини.

Крім того, передбачені випадки, коли досудова доповідь взагалі не складається. Наприклад, щодо особи, стосовно якої прокурором складено клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності; щодо особи, яка вже відбуває покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі; щодо неповнолітнього, стосовно якого прокурором у порядку, передбаченому статтею 497 цього Кодексу, складено клопотання про застосування до нього примусових заходів виховного характеру та інші випадки, передбачені ч. 4 ст. 314-1 КПК України.

Наступною особливістю досудової доповіді є, наприклад, в Естонії, де зібрана під час її складання інформація про особу, що вчинила злочин, є підставою для закриття кримінального провадження, якщо буде підтверджено

відсутність самої події або складу злочину. У Румунії та Ірландії досудовий звіт є інструментом для винесення вироку в справі [4].

За українським законодавством функціональне призначення досудової доповіді дещо інше. Згідно з ч. 5 ст. 314-1 КПК України досудова доповідь не може використовуватися у кримінальному провадженні як доказ винуватості обвинуваченого у вчиненні злочину, що відповідає принципу відсутності в кожному доказі наперед встановленої сили.

Відповідно до Порядку складання досудової доповіді [5] вона повинна включати: соціально-психологічну характеристику обвинуваченого, в якій міститься інформація про особистість обвинуваченого та умови його життя відповідно до факторів ризику, що впливають на поведінку обвинуваченого; оцінку ризику вчинення повторного кримінального правопорушення; висновок про можливість виправлення без позбавлення або обмеження волі на певний строк з урахуванням доступних програм та послуг, за умови реалізації яких можливо досягнути належної поведінки без застосування покарань, пов'язаних з ізоляцією від суспільства.

Ще одна особливість складання досудової доповіді в Україні полягає у наданні права обвинуваченому на участь у підготовці під час її складання. Але його участь та надана ним інформація має сприйматись працівником органу пробації об'єктивно та незалежно і перевірятись у разі вияву сумнівів. Доповідь взагалі має висловлювати незалежну та неупереджену думку працівника органу пробації стосовно обвинуваченого та вчиненого ним злочину. Тобто, на думку Ткач Т. П., визначальне значення відіграватиме психологічне, соціальне оцінювання особи обвинуваченого, тому зростає необхідність у кваліфікації працівників органу пробації в сфері психології та соціології [6, с.63]. Проте, законодавство потребує подальшого розвитку в напрямі визначення кваліфікаційних вимог.

Крім того, актуальним є питання визначення строків для підготовки досудової доповіді. Закон України «Про пробацію» та Кримінальний процесуальний кодекс не вказують в які строки досудова доповідь повинна бути складена. В ч. 5 ст. 314 КПК зазначено, що суд постановляє ухвалу із зазначенням строку підготовки такої доповіді. З цього випливає, що саме суд в кожному конкретному випадку вирішує це питання. В свою чергу, для складання досудової доповіді працівник органу пробації повинен вивчити оточення, в якому знаходився обвинувачений, умови його життя, оцінити ризики вчинення ним повторного кримінального правопорушення і на підставі цього вже дійти висновку про можливість чи неможливість виправлення особи без позбавлення або обмеження волі. Тобто, головне, щоб такий аналіз не зводився до формальної процедури, інакше функції працівника органу пробації будуть прирівняні до обов'язків слідчого. На нашу думку, строки для складання досудової доповіді повинні бути розумними враховуючи обставини в кожному кримінальному провадженні.

Таким чином, проведене нами дослідження досудової доповіді як однієї із функцій органу пробації, а також зарубіжний досвід її функціонування надає можливість зробити висновок, що впровадження досудової пробації є прогресивним і важливим кроком для кримінального судочинства в Україні, що вплине на ефективність судового розгляду та забезпечення права на справедливий суд.

Що стосується законодавства, яке регламентує особливості складання досудової доповіді, то воно потребує подальшого розвитку та вдосконалення в напрямі визначення строків для її складання і кваліфікаційних вимог, що висуваються до представників персоналу органу пробації.

Список використаних джерел:

1. Автухов К. А. Проблеми законодавчого закріплення впровадження пробації в Україні / К. А. Автухов. // Теорія і практика правознавства. – 2013 . Вип. 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_55
2. Вітфілд Д. Вступ до служби пробації : моногр. / Вітфілд Д. – К. : Атіка, 2004. – 236 с.
3. Закон України «Про пробацію» від 5.02.2015 No 160-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/160-19>
4. Probation in Europe. Published by CEP [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cep-probation.org/knowledgebase/probation-in-europe-update/>
5. Порядку складання досудової доповіді від 27.01.2017 N 200/5. Затв. Наказом Міністерства Юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0121-17>
6. Ткач Т. П. Досудова доповідь служби пробації: поняття, необхідність, функції // Науковий вісник 1, 2014 р. – С. 56-65.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

**МАТЕРІАЛИ ІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнєцова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 31.10.2017. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 8,60. Тираж 100. Замовлення № 1117-545.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.